

TARTU ÜLIKOOL
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut

Piret Pedanik

**EAKATE KAASAMINE KULTUURIPÄRANDI
TEGEVUSTESSE – PÄRNU MUUSEUMI ÕPITOA
NÄIDE**

Magistritöö

Juhendaja: Ester Bardone (*PhD*)

Tartu 2022

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. OSALUS JA KAASAMINE TÄNAPÄEVA MUUSEUMIDES.....	8
1.1. Muuseumi eakad külastajad	8
1.2. Muuseumi ülesanded ja roll tänapäeval Eestis	11
1.3. Muuseumid ja kultuuripärand.....	14
1.4. Kaasamine ja/või osalus muuseumides	16
1.4.1. Kaasamise eesmärk muuseumides	21
1.4.2. Kaasamise/osalemise mudelid muuseumides	22
2. UURITAV MATERJAL JA MEETODID	26
2.1. Pärnu Muuseumi õpituba „Väärikalt pärandatud lood“	26
2.2. Metoodika.....	33
2.3. Valim	35
3. TULEMUSED	38
3.1. Õpitoa tähendus eakatele	38
3.1.1. Eakate nägemus ja arvamus Pärnu Muuseumi õpitoast.....	38
3.1.2. Õpitubade väärtus eakatele	41
3.1.3. Eakate kaasamine ja osalemine Pärnu Muuseumi tegevustes	44
3.1.4. Õpitubade väärtus muuseumile eakate vaatenurgast	48
3.2. Õpitoa tähendus Pärnu Muuseumile.....	51
3.2.1. Vaimne kultuuripärand Pärnu Muuseumi töötajate tõlgendustes	54
3.3. Osalustegevused Pärnu Muuseumi õpitoas „Väärikalt pärandatud lood“: refleksioon	55
3.3.1. Osalusviiside rakendamine õpitoas.....	56

3.3.2.	Informeerimine	58
3.3.3.	Panustav osalus	60
3.3.4.	Koostöötav osalus	63
3.3.5.	Kaasloov ja majutatud osalus	65
4.	JÄRELDUSED JA SOOVITUSED.....	66
4.1.	Eakad kui muuseumi (õpitoa)külastajad	66
4.2.	Muuseum kui kultuuripärandi väärtustaja	68
4.3.	Kaasamine ja osalus muuseumi tegevustes	69
	KOKKUVÕTE	72
	KASUTATUD ALLIKAD	75
	LISAD.....	79
	LISA 1 - Statistikaameti andmetel demograafilised näitajad. Elada jäänud aastaid meestel ja naistel seisuga 2020. a.	80
	LISA 2 - Statistikaameti andmed, muuseumikülastajate arv (tuhat) aastatel 2010-2019.	81
	LISA 3 - Õpitoas osalejate ja muuseumitöötajate lapsepõlve fotode koopiatest loodud pildipilv näitusele „Lapsepõlv Pärnus. Tritsud, tukikas ja Miki Hiir“ (ülal). Külastajate fotokoopiatega täiendatud pildipilv näituselt (all).	82
	LISA 4 - Sherry R. Arnstein. Kodanike osalemise redeli kaheksa astet.	83
	LISA 5 - Intervjuu kava eakatele	84
	LISA 6 - Intervjuu kava muuseumitöötajatele	86
	SUMMARY	88

SISSEJUHATUS

Üldine muuseumi kuvand on pikki aastaid püsinud klassikalisena ehk väljapanek, kus sildid „Museaale mitte puutada“ või mõni muu piire, mis võib takistada muuseumikülastuse nautimist. Tänapäevane muuseum liigub aga üha enam suunal, pakkuda külastajatele lisaks silmailule ka võimalust olla kaasatud muuseumiellu. Kuidagi ülekohtuselt on aga eakam külastaja jäänud muuseumi ukse taha märkamatuks, mida kinnitab uuring „Eesti muuseumite külastamine ning külastuste ajendid“ (2020), kus kirjas, et peamised mittekülastajad on eakad vanusega 75+ eluaastat.

Vanemaelise roll ühiskonnas ei pea olema passiivne, vaid pigem tuleb leida võimalus, kui vanus ja enese soov on võimaldanud pensionipõlve nautima asumist, jääda aktiivseks ühiskonna osaks. „Kuna inimesed elavad kauem ja tervislikumalt, tekib eakamatel võimalus ning ka vajadus olla kaasatud hariduse ja vabaajaveetmise tegevustesse“ nendib Hui-Jong Hsieh (2010: 4831). Eakate kaasamine ei ole vaid pelgalt nende meelelahutamise või neile abi osutamine, vaid teadlik ja aktiivne tegevus. Milliseid kaasavaid tegevusi saab eakatele omalt poolt välja pakkuda ühiskond ning millistesse igapäevaelu protsessidesse on võimalus neid liita, sõltub eeskätt võimalustest. Muuseum, ühiskonna osana, on üks institutsioon, kel võimalus kaasata eakaid oma toimingutesse ning pakkuda neile võrdselt noortega nii õppimise-, kui ajaveetmise võimalust.

Kaasamise abil püütakse igale ühiskonnaliikmele teha võimalikuks aktiivne osalemine kõigis eluvaldkondades. Vanemaeliste positiivne roll ja panus igapäevaelus ning ühiskonna arengus jääb tihtipeale aga tähelepanuta, mistõttu see vajab probleemide kõrval enam teadvustamist ja tunnustamist (Aktiivsena vananemise arengukava 2013–2020, 2013: 3). Kui toetuda „Aktiivsena vananemise arengukavale“, siis võib pidada üheks eakate rolliks kaasamist, sest just arengukavas seisab, et: „Aktiivsena vananemise seisukohalt on elukestva õppe puhul tööalase konkurentsivõime kõrval kindlasti oluline arvestada ka sotsiaalse sidususe ja kaasatuse aspekti“ (Samas 2013: 30). Tegusa eakaid saavad teiste institutsioonide seas rakendada ka muuseumid. Eakate aktiivne kaasatus ühiskonda ja

vanusesõbralik kohtlemine erinevate tegevuste kaudu (nt vabatahtlik töö), aitab kujundada nende positiivset rolli ühiskonnas ning muuta arusaama eakatest kui mitteaktiivsest rahvastiku osast.

Varasemalt on kaasamist Eesti muuseumides uuritud muuseumide vaatenurgast. Eesti Rahva Muuseumi teemal kaitses Taavi Tatsi 2013. aastal doktoritöö „Transformations of Museum-Embedded Cultural Expertise“, kus uuris kas nüüdisaegne muuseum on vaid harjumuspäraselt koht museaalidele¹ või saab muuseum pakkuda uusi kogemusi, sealhulgas kaasamist, kus ollakse üha enam dialoogis ning kaasamõtleja rollis. Kätlyn Metsmaa kaitses 2015. aastal magistritööd teemal „Kaasamine Eesti muuseumides: barjäärid ja võimalused“, kus analüüsis kaasamisprojekte ning kaasamismudeleid, millega on Eesti erinevad muuseumid kokku puutunud ja millised mudelid on leidnud suurema rakenduse.

Filosoofiamagister Pia Hovi-Assad, kes on töötanud Pori Kunstimuuseumis Soomes, toob artiklis „The Role of the Museum in an Ageing Society“ (2017) välja vastused oma uurimistöele, mis seotud Pori linnaga ja mille keskmes on senioride algatused muuseumides (Pori Kunstimuuseum, Satakunta Muuseum). Hovi-Assadi uurimistöökeskendus vanemaelisi teenindavate muuseumide ettevõtmistele ning sellele, milliste tegevuste kaudu siduda Pori muuseumid Sampola äärelinnas elavate eakate inimeste vajadustega. Oma uuristöös jõudis Hovi-Assad (2017: 12) tulemusteni, mida kirjeldas artiklis järgmiselt: „Muuseumid peavad võtma ühiskonnas aktiivse rolli ning oluline on planeerida ja ellu viia muuseumiprogramm koos elanikega, nii et pakutavad tegevused käsitleksid kohalikku elu. See võimaldab muuseumil olla kogukonna süda“.

Uurimisobjektiks olev Pärnu Muuseum on Pärnu maakonna ajaloomuuseum, mis tegutseb 1896. aastast. Muuseumile pani aluse baltisakslastest ajaloo huviliste linnakodanike ühendus Pärnu Muinasuurimise Selts², mille eesmärgiks oli kohaliku ajaloo uurimine ja talletamine. Pika eksisteerimise vältel on Pärnu Muuseum toimetanud nii riigistatud organisatsiooni kui sihtasutusena (SA Pärnu Muuseum kodulehekülj). „Alates 2012. aastast on Eestis

¹ Museaal on muuseumis arvele võetud kultuuriväärtusega asi, mille üle peetakse arvestust muuseumide rahvusvahelistest dokumenteerimis põhimõtetest lähtudes. Muuseumiseadus [RT I, 10.07.2013, 1](#)

² Saksa keeles *Pernauer Alterthumsforschende Gesellschaft*

muuseumivõrgustikku korrastatud ning muuseumide juriidilist vormi muudetud, lähtudes seejuures muuseumide eripärast ja kohalikest oludest“ (Muinsuskaitseameti kodulehekülgl). Sihtasutuse Pärnu Muuseum asutamisleping Kultuuriministeriumi ja Pärnu linna esindajate vahel kirjutati alla 2015. aasta suvel ning Kultuuriministeriumi lehel oleva info kohaselt on üheks sihtasutuse eeliseks paindlikum ja asutusekesksem juhtimismudel³. Dokumendis „SA Pärnu Muuseum arengukava 2018 - 2022“ välja toodud visiooni kohaselt annab muuseum koos oma allüksustega parima ülevaate Pärnumaa ajaloo ja kultuuriloost, olles eelistatavim külastuspaik, mis kõnetab ja innustab erinevaid sihtgrupe märkama, mõistma ja hoidma pärandit ning on oluline teadmistepõhiste haridusprogrammide pakkuja alusharidus-, üldharidusasutustele ja täiskasvanutele elukestva õppe edendamiseks. Pia Hovi-Assadi artikkel ärgitas minult, kui töö autorilt küsima, kuidas on vanema põlvkonna sidunud oma igapäevatööga Pärnu Muuseum ning milliseid tegevusi on muuseumil võimalus eakatele pakkuda.

Töötan igapäevaselt SA Pärnu Muuseumis ning kutsun neljandat hooaega, alates 2018. aasta sügisest, eakad kord kuus muuseumi õpituppa „Väärικalt pärandatud lood“, mille eesmärgiks on pakkuda vanusele 60+ võimalust osaleda aktiivselt ühiskonna kiirete muutuste ja võimaluste keerises. Minu enda huvist ajendatult, valisin magistrیتöö uurimisobjektiks Pärnu Muuseumi projekti, õpitoa „Väärικalt pärandatud lood“, mis on suunatud eakatele. Eakatega „tegelemine“ ei kasvata sihtasutuse omatulu, kuid võib kasvatada muuseumi positiivset kuvandit kohaliku kogukonna seas. Selgitan välja, kas arengukavas kirjas olev visioon täidab oma eesmärgi ning kuidas vanemat põlvkonda, nende vaatest johtuvalt, kaasatakse muuseumi tegevustesse. Olen õpitooga seotud ideest ning selle rakendamisest kuni igakuiste kohtumisteni tänasel päeval välja ja seetõttu kasutan edasisel kirjeldamisel ja mõtete väljendamisel tihti mina ja/või meie-vormi.

Magistrیتöös uurin, milliseid kaasamise võimalusi on Pärnu Muuseum eakatele oma õpitoas „Väärικalt pärandatud lood“ pakkunud. Minu eesmärgiks on analüüsida juba toimunud õpitubade ja nende väliste kohtumiste baasil osalemisviiside rakendamist ning osalejate poolset vaadet ning võimalusel kaardistada eakate poolne niinimetatud potentsiaal

³ Kultuuriministeriumi koduleheküljelt saab lugeda kõiki sihtasutuse eeliseid riigimuuseumide ees <https://www.kul.ee/kultuurivaartused-ja-digitaalne-kultuuriparand/muuseumid>

muuseumi tegevustesse ja see, mis vajab muuseumi algatustes parendamist või muutmist. Samuti analüüsin eakate kogemusi ja arusaamu õpitoast ning uurin, millist väärtust saab õpitoa kaudu eakas ise ja millist kohalik muuseum „oma“ paikonna inimestelt. Kuigi olen pealkirjas kasutanud sõna eakad üldisemalt, siis keskendun väärikatele vanusega 60+, kes seotud Pärnu Muuseumi kui kultuuripärandit hoidva organisatsiooniga sealse õpitoa „Väärikalt pärandatud lood“ kaudu.

Uurimistöö eesmärk lähtub dokumendis „Pärnu Muuseumi arengukava 2018-2022“ olevast visioonist: „Pärnu Muuseum koos oma allüksustega suudab olla eelistatuim külastuspaik, mis kaasab, kõnetab ja innustab erinevaid sihtgrupe, sealhulgas eakaid, märkama, mõistma ja hoidma kultuuripärandit“ (SA Pärnu Muuseum arengukava 2018-2022). Magistritöö keskendub eakate kaasamisele kui tegevusele ja vaatluse all on just muuseumi külastajad, eakad õpitoast, et jõuda vastusteni küsimustele:

- Kuidas eakad ise õpituba näevad, mida sellest arvavad ja mida läbi tegevuste ning kooskäimiste ise saavad?
- Kuidas muuseum saab enda huvidest lähtuvalt kaasata eakaid?
- Millist väärtust muuseum õpitoa tulemusena saab?

Töö tulemuseks on ülevaade Pärnu Muuseumi õpitoa „Väärikalt pärandatud lood“ osalevate eakate nägemusest ja arvamusel õpitoast. Samuti kas selline kaasamisvorm, mida pakub õpituba, suurendab muuseumi külastatavust täna mittekülastajate hulgas vanusega 60+ ning millist väärtust saab õpitoa kaudu eakas ise ja millist muuseum kohalikele inimestele. Kuna vanema generatsiooni kaasamist ühe konkreetse projekti raames muuseumi tegevustesse ei ole varasemalt uuritud, võivad antud töö tulemused osutada huvitavaks teadmiseks ja sisendiks Eesti muuseumimaastikul üldiselt.

Magistritöö koosneb neljast peatükist. Esimene peatükk käsitleb osalust ja kaasamist tänapäeva muuseumides. Teine peatükk annab ülevaate töö aluseks olevast Pärnu Muuseumi projektist „Väärikalt pärandatud lood“, uurimistöös kasutatud meetodikast ning analüüsi meetodite kirjeldustest. Kolmas peatükk toob välja uurimistöö tulemused, mis on töö eesmärgi kinnitamiseks või ümberlükkamiseks vajalikud. Neljas peatükk koosneb uurimistöö põhjal tehtud järeldustest ja soovitudest.

1. OSALUS JA KAASAMINE TÄNAPÄEVA MUUSEUMIDES

Peatükis annan ülevaate eakate positsioonist ühiskonnas, muuseumide ülesannetest ning rollist ja kaasamisest ning osaluse eesmärkidest ja mudelitest, mis on rakendust leidnud ka Eestis. Lisaks põimin ja põhjendan alapeatükkides mõisted, milliseid töös kasutan. Magistritöös keskendun kaasamisele, mida saab pidada üheks võimaluseks, kuidas siduda sihtrühma muuseumi tegevustega.

1.1. Muuseumi eakad külastajad

Vananemine puudutab meid kõiki ning tõdemus on, et lääne ühiskonnad seisavad silmitsi eluea pikenemisega (Laia Colomer, Christen Lee Erlingsson 2018), kuid piirid ning arusaam eakast kodanikust on sõltuvalt kontekstist muutuv. Hui-Jong Hsieh (2010: 4831) toob välja, et keeruline on leida määratlusele „eakad“ ühtset kokkulepet, kuid paljudes riikides on vanuse standardiks ja pensionieaks 65 aastat. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni (lühend ÜRO) definitsiooni järgi peetakse eakaks aga üle 60-aastast inimest (Aktiivsena vananemise 2013: 6). Võttes arvesse Eesti ühiskonda, siis välja toodud ÜRO definitsiooni kohaselt, tähendab see enamjaolt tööealist kodanikku, kellel on keskmiselt elada jäänud Statistikaameti⁴ info kohaselt (2020. aasta seisuga), vastavalt meestel 19,11 aastat ja naistel 25,06 aastat (vt Lisa 1). Eluea pikenemist näitab ka 65-aastaste ja vanemate inimeste osakaalu kasv elanikkonnas aastatel 1991–2011, mis on 11,7%-lt (183 549 inimest) kasvanud 17%-ni (228 007 inimest) (Samas 2013: 12). Kirja saanud statistikale toetudes on Eestis 65-aastastel eakatel ees vähemalt 20 aastat pensioniiga ning üha teadlikumalt tuleb ühiskonnal teadvustada, et vanemaealised ei ole probleem, vaid kasulik tugi oma (elu)kogemuste ning teadmistega.

⁴ Grupeerides Statistikaameti andmebaasis erinevaid demograafilisi näitajaid on võimalus saada vastavalt soovile statistilisi andmeid. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik_rahvastikunaitajad-ja-koosseis_demograafilised-pehinaitajad/RV045/table/tableViewLayout1

„Tänapäevane muuseum kõnetab ja pakub tegevust igas vanuses külastajale ning Euroopa riikide hulgas on just Eestis 100 000 elaniku kohta kõige rohkem muuseumeid“ (Statistikaameti koduleheküljel). California Santa Cruzei kunsti- ja ajaloomuuseumi tegevusdirektor Nina Simon (2010: i) toob välja, et kuigi kultuuriasutused väidavad end pakkuvat ainulaadseid programme ning kultuurilist väärtust, on siiski viimase kahekümne aasta jooksul Ameerika Ühendriikide muuseumide külastatavus vähenenud ning külastaja on keskmisest vanem publik. Tõdeda saab analoogi samal ajahetkel ka Eesti muuseumimaastikuga, kuid muuseumide külastatavus on viimase kümnendi jooksul oluliselt kasvanud ning külastajaid on nii Eestist kui ka väljastpoolt. Statistikaameti kodulehel⁵ olevad andmed kinnitavad külastatavuse tõusu enne 2020. aasta pandeemiat (vt Lisa 2), kui 2010. aastal käidi Eestis muuseumides üle 2,25 miljoni korra, siis 2019. aastal juba üle 3,52 miljoni korra. „Ekspertide hinnangul põhjustas kasvu ekspositsioonide uuendamine, samuti läbisid mitmed muuseumid tervikuna uuenduskuuri, kuid üheks oluliseks mõjutajaks on muuseumide populariseerimisega seotud tegevused, näiteks Muuseumiöö⁶ korraldamine“ (OSKA 2019: 110). Välja toodud külastatavust suurendavad tegurid toovad muuseumi uksest sisse ka õppe-eesmärgil külastajaid, sest nagu selgus OSKA uuringuaruandest, siis kasvutrendi näitavad ka muuseumide pakutavad haridustegevused erinevatele sihtrühmadele (Samas: 10).

Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse tellimisel teostas AS EMOR uuringu „Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring“ (2018: 5), mille peamiseks eesmärgiks oli analüüsida külastamise ja mittekülastamise põhjuseid, lisaks oli eesmärgiks tuvastada võimalikud uued sihtgrupid, kes muuseumide ja raamatukogude teenuste valiku laienemisel neid kasutama hakkaksid. Eesti elanikkonna esinduslik valim oli 2000 vastajat, hõlmates nii muuseumide kui ka raamatukogude külastajaid ja mittekülastajaid (Muuseumide ja raamatukogude 2018: 2, 3). Uuringu tulemusena selgus, et viimase 12 kuu muuseumide külastajate osakaal kogu vanuses 15+ elanikkonnast on 60% ning mittekülastajate seas on oluliselt rohkem pensionäre vanuses 75 eluaastat ja enam (Muuseumide ja raamatukogude 2018: 5). Sama kinnitab ka 2020. aastal Ettevõtluse

⁵ Statistikaameti kodulehel olev postitus „Muuseumikülastuste arv langes aastaga üle kahe korra“ (2021), kajastab külastuste statistikat <https://www.stat.ee/et/uudised/muuseumid-2020>

⁶ Muuseumiöö on kultuurisündmus, mil avavad õhtusel ajal külastajatele ukse muuseumid ning mäluasutused <http://www.muuseumioo.ee/et>

Arendamise Sihtasutuse tellimisel ettevõtte KANTAR poolt läbi viidud uuring „Eesti muuseumite külastamine ning külastuste ajendid“ (2020), mille eesmärgiks oli kaardistada Eesti elanikkonna üldist huvi ja eelistust seoses Eesti muuseumite korduvkülastusega ning valmisolekut aastase muuseumikaardi soetamiseks. Uuringus on kirjas, et: „Viimase 12 kuu jooksul on mõnda Eesti muuseumit külastanud enam kui pool Eesti elanikest“ (Eesti muuseumite 2020: 7-8) ja „muuseumi külastuse põhjuseks on eelkõige soov sisustada meeldivalt ning huvitavalt vaba aega aga ka erinevad töö, õpingute ja hobidega seotud põhjused“ (Muuseumide ja raamatukogude 2018: 5), või „huvi konkreetse näituse vastu“ (Eesti muuseumite 2020: 19). Peamised mittekülastajad on üle 75-aastased ning „muuseumide mittekülastuse peamiseks põhjuseks on ajapuudus, tervislikud põhjused ning keeruline ligipääs“ (Muuseumide ja raamatukogude 2018: 5). Tõdemus, et mittekülastajate hulga moodustavad väärikas vanuses ühiskonnaliikmed paneb küsima, miks ei ole muuseum paik kuhu vanemaealine soovib minna?

Piiritlen eakaid kui sihtrühma (ingl *target group*), keda Mikko Lagerspetz (2004: 17) on määratlenud: „Inimesed, kes ei pruugi olla ühenduse liikmed, kuid kelle huvides see tegutseb. Nendest võivad saada ühenduse liikmed, toetajad ja/või vabatahtlikud, ja nende olemasoluga saab ühendus õigustada oma tegevuse vajalikkust” ning keda Krista Lepik (2014: 55) näeb olemuselt tarbijatena. Lepik lisab: „Sihtrühmad määratletakse aja jooksul, pidades silmas vähemalt üht omadust, mis muuseumi vaatepunktist on sihtrühma kuulumiseks oluline“ (Samas: 56). Kui mõelda, et vanus 60+ on omadus, siis määrabki see sihtrühma kuulumise. Lepik (2014: 57) toob artiklis välja sihtrühmade eristamiseks Pitman ja Hirzy nägemuse neljast külastajatiüübist: vaatlejad (ingl *observers*), osalejad (ingl *participants*), iseseisvad (ingl *independents*) ja entusiastid (ingl *enthusiasts*). Välja toodu põhjal ilmneb selgelt õpitoa eakate tüüp – osalejad, sest nende jaoks on oluline osaleda loengutel, nautida muuseumis õppimist ja muuseumikülastuse sotsiaalseid aspekte. Muuseumi poolne huvi ja kasu projektist ongi eakate, kui sihtrühma, tundmaõppimine tagasiside ning tegevuste kaudu, et tekiks toimiv koostöövõrgustik, mis aitab kaasa põlvkondadevahelise pärandväärtuse edasi jagamisele ja mis Lagerspetzile toetudes õigustab ühe osana muuseumi tegevuse vajalikkust.

Muuseumiosalust analüüsinud Nina Simon (2010: 164) nendib: „Lihtsaim viis kutsuda võõraid omavahel mugavalt suhtlema on juhtida neid seda tegema.“ Üheks suhtlemise

teejuhiks võibki olla osalusprojekt, mille „väärtust ei määra mitte üksnes aeg ja raha, vaid see hõlmab nii kogukonnasuhete loomise sotsiaalset väärtust, kui osalejatele oskusi arendavate kogemuste pakkumise hariduslikku väärtust“ (Simon: 196). „Osalusprojektid muudavad osaluspoolte vahelised suhted sujuvamaks ja õiglasemaks“, märgib Simon (2010: 3), kuid esimeseks sammuks, mida osalusprojekti väljatöötamisel tuleb teha, on kaaluda, kuidas külastajad saaksid institutsioonides osaleda (Samas: 184). Simoni mõtet mõistan, kui oskuslikult suunatud tähelepanu valitud sihtrühmale, mis jagab vastastikku teadmisi protsessi käigus, kuid mida juhib institutsioon.

1.2. Muuseumi ülesanded ja roll tänapäeval Eestis

Ühiskonna muutudes on muutunud muuseumi mõiste ja sellest johtuvalt ka roll. On inimesi kellele meeldib muuseumis käia ja on neid kellele mitte. Küsimused, nagu kes ja milleks muuseumit külastavad, on olulise tähtsusega kaasaegse ühiskonna kontekstis. Kuid nii nagu leiab Läti muuseumides osalustegevust uurinud Linda Lotina (2014: 77): „peavad tänased muuseumid külastaja tähelepanu nimel võistleva teiste meelelahutus-, õppe- ja dialoogiallikatega, mis omakorda suurendab vajadust pöörata tähelepanu külastajate rollile ning vajadustele“. Trendiks saab pidada muuseumide tegevusspektri laienemist, mille üheks suunaks või arenguks on muuseumi muutumine osalusmuuseumiks, kus tõhus koostöö osalejatega põhineb vastastikusel usaldusel, projekti eesmärkide ühisel mõistmisel ja osalejate rollide selgel määratlemisel, leiab Simon (2010: 232). Mõistes külastajate käitumise ajendit ja reageerida vastavalt sellele viib muuseumi edasi üha enam külastajakeskseks muutumise suunal.

Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ingl *International Council of Museums* ehk ICOM) on muuseumide valdkonda ühendav organisatsioon, mille esindajaks Eestis 1992. aastal loodud ICOM Eesti Rahvuskomitee (ingl *International Council of Museums* Eesti ehk ICOM Eesti). ICOM-i poolt koostatud muuseumi definitsioon on 2007. aastast, kuid peale 1974. aasta versiooni on see saanud vaid väiksemaid täiendusi (ICOM kodulehekülg). ICOM defineerib: „Muuseum on ühiskonna ja selle arengu teenistuses olev üldsusele avatud alalise iseloomuga mittetulunduslik asutus, mis kogub, konserveerib, uurib, vahendab ja eksponeerib inimese ja tema elukeskkonnaga seotud materiaalsel ja immateriaalsel pärandit

õppimise, hariduse ja elamuse saamise eesmärgil“ (ICOM Eesti kodulehekülj). Definiitsioon kõlab veel vaid mõnda aega vanamoodi, sest 2022. aasta veebruaris jagas ICOM Define töörühm⁷, kes tegeleb uue muuseumi definiitsiooni väljatöötamisega, hääletuseks viis ettepanekut uue definiitsiooni määratlemiseks ning sama aasta aprillis on loota muuseumi mõistele uuendatud versiooni. Eestis reguleerib muuseumide tegevust muuseumiseadus, milles on defineeritud muuseumi mõiste, mis kõlab kokkuvõtvalt „Muuseum on ühiskonna ja selle arengu teenistuses alaliselt tegutsev kultuuri- ja haridusasutus, mis ei taotle majanduslikku kasumit ning mis on üldsusele avatud“ (Muuseumiseadus 2013)⁸. Üsna sarnaselt ja traditsiooniliselt kõlavad nii ICOM-i kui Eesti muuseumi mõisted. Kui muuseumimaastik on kaasajal suunal kaasatuse ja osaluse poole, kas võib muuseumiseaduse definiitsioonis kasutatud sõna „avatud“ tõlgendada siis just kaasamise ja osalusena?

Muuseumi ülesanded sätestab kehtiv muuseumiseadus, kus kirjas ülesanneteks muuseumile - koguda, säilitada, uurida ning vahendada inimese ja tema elukeskkonnaga seotud vaimset ja materiaalet kultuuripärandit hariduslikel, teaduslikel ja elamuslikel eesmärkidel (Muuseumiseadus 2013). Ülesanne ei määratle tegevustes osalejate vanust, mis tähendab kohustust muuseumitel „tegutseda“ kõikide vanusegruppidega ehk lasteaialastest kuni väärikas vanuses eakateni välja. Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteemi OSKA⁹ poolt 2019. aasta uuringu ühe olulisema tulemusena selgus, et: „Kultuuripärandi kogumise, hoidmise, uurimise ja eksponeerimise kõrval on kasvanud muuseumi kui haridusasutuse roll“ (OSKA 2019: 10). Liverpooli Rahvusmuuseumide direktor Suurbritannias David Fleming (2005: 59) on oma artiklis „Creative space“ toonud välja enda jaoks muuseumiruumi põhilise väljakutse või ülesande. Ta kirjutab: „Muuseumide hulgas on konkurents, kuid muuseumid peavad olema meeldivad mitmekihilised ehk mitmetasandilised paigad, pakkudes kõigile midagi“ (Samas: 59), toetudes öelduga muuseumi rollile nii vabaaja-, hariduse kui sotsiaalsfääri osas. Simoni (2010: 105) sõnul peavad olema sotsiaalsed platvormid hästi kujundatud, sest muuseumi eesmärk on edendada sotsiaalset õppimist, loomingulist osalemist ning võimalust osaleda külastajatel

⁷ ICOM kodulehel olevad viis ettepanekut muuseumi uue definiitsiooni kaardistamiseks <https://icom.museum/en/news/on-the-way-to-a-new-museum-definition-we-are-doing-it-together/>

⁸ Muuseumi tervik definiitsioon on leitav muuseumiseadusest <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019103>

⁹ Tööturu seire ja prognoosi ning oskuste arendamise koordineerimisüsteemi kontseptsioon, mida lühidalt nimetatakse OSKA süsteemiks ehk OSKA-ks ning mille eesmärk on paremini siduda tööturu vajadusi ja koolituspakkumisi.

institutsiooni tegevust puudutavates aruteludes. Simon ei rõhu erinevas vanuses külastajatele, kuid minu arvamusel tugineb tema, nagu ka Fleming, muuseumi vabaaja-, hariduse ja sotsiaalsele tegevustele, mis mõeldud kõigile. Nii võib leida mõlemast lausest muuseumide muutmise vajadust ning aina selgemat suunda kaasatuse poole vaimse kultuuripärandi tegevustes.

2006. aastal koostatud dokumendis „21. sajandi Eesti muuseumid. Arengupõhisuunad 2006–2015“ on kirjeldatud pärandihoidjatele üldised pikaajalised valdkonna arengusuunad, mis mõeldud muuseumidele individuaalsete arengukavade koostamise alusena. Arengusuunad aitavad mõista ka mäluasutuse rolli tänapäevases ühiskonnas ning võivad avardada arusaama seadusega sätestatud ülesannetest. Toetudes arusaamale muuseumist kui koostööpartnerist on kirjas kolm olulist valdkonda - muuseum kui ühiskonna väärtuslik osa; muuseum kui kultuuripärandi säilitaja ja hoidja ning muuseum kui toimiv organisatsioon (21. sajandi 2006: 5). Ühiskonna väärtusliku osana nähakse muuseumide mitmetahulisuse olemuse teadvustamist (Samas: 8). Teine valdkond, muuseum kui kultuuripärandi säilitaja ja hoidja, tugineb vabariigi põhiseadusele¹⁰, mille kohaselt peab riik tagama eesti rahvuse ja kultuuri säilimise läbi aegade (21. sajandi 2006: 17). Toimiva organisatsioonina nähakse muuseumit tervikuna, kus olulised organisatsiooni ülesanded ja eesmärgid, struktuur koos koolitatud personaliga ning oskusteave ja tehnoloogia (Samas: 20). Koostatud dokument, mis andis suunad muuseumidele aastani 2015 on aegunud, kuid uut sama põhjalikku alusdokumenti, millest muuseumid juhivad, koostatud ei ole. Leian, et muuseum, ühiskonna väärtusliku osana, peab tänapäeval olema mitte ainult nähtav ja hinnatud traditsioonilise kultuuripärandi säilitaja, hoidja ja jagaja, vaid oma tegutsemisega kõnetama igas eas publikut.

Muuseumimaastikku koordineerib Kultuuriministeeriumi allasutus Muinsuskaitseamet, mille eesmärk muuseumide osas on muuseumipoliitika rakendajana arendada muuseumivaldkonda Eestis, olla muuseumide nõustaja ja populariseerija, muuseumiülesannete arenduste eestvedaja ning toetada oma tegevusega muuseumide koostööd (Muinsuskaitseameti koduleheküljel). „Eestis on kokku 175 muuseumi, millest 32 on riigi haldusalas, 9 avalik-õiguslikku muuseumit, 62 kohaliku omavalitsuse halduses ja 72 eramuuseumit ning Kultuuriministeeriumi haldusalasse kuulub 7 riigimuuseumi ja 13

¹⁰ Eesti Vabariigi põhiseadus. RT 1992, 26, 349. <https://www.riigiteataja.ee/akt/115052015002>

sihtasutust“ (Muinsuskaitseameti kodulehekülj). Teiste Eesti riigi haldusalas olevate muuseumide seas tegutseb kultuuripärandi jagajana uurimisobjektiks olev sihtasutus Pärnu Muuseum. Eesti muuseumikogudes on ühtekokku 6,9 miljonit museaali (Samas), millede säilimise tagab täna museaale haldav muuseum. 2018. aastal kiitis Valitsuskabinet heaks Eesti muuseumide maastikule pärandihoidlate rajamise kontseptsiooni, mille eesmärgiks on tagada museaalide korrektne ja pikaajaline säilimine ning huvilistele parema kättesaadavuse kindlustamine (Samas). Pärandihoidla kasutuselevõtuga, Muinsuskaitseameti kodulehel oleva info kohaselt 2027. aastal, võib muutuda mõneti nende muuseumide ülesanded ja roll, kes oma kogudest kokkulepitud koguse museaale ühisesse pärandihoidlasse paigutavad. See mõte ja veidi ka teadmatus on jutuks olnud Pärnu Muuseumi kogude tööga seondult, sest kogumine, kui üks muuseumile sätestatud ülesanne, on toimiv protsessina igal ajal, küll aga vajavad ümbervaatumist ja uusi lähenemisi ülesannetena nii uurimine kui vahendamine.

1.3. Muuseumid ja kultuuripärand

Muuseumide kogudes on hoiul väärtuslik osa Eesti kultuuripärandist. „Kõige laiemas tähenduses on muuseumid kultuuripärandit koguvad ja säilitavad institutsioonid ning muuseumikogud moodustavad koos arhiivide, raamatukogude, mälestiste ja kultuurimaastikuga ühiskonnamälu“ (21. sajandi 2006: 3). Seda aga: „mida konkreetselt pärandiks peetakse, sõltub ühiskonna väärtushinnangutest, mis võivad muutuda. Samuti täieneb ja muutub kultuuripärand ise aja jooksul, olles territoriaalse, sotsiaalse ning majandusliku ühtekuuluvuse näitaja“ (Samas: 3). Seega on muuseumid kultuurimälu lahutamatud komponendid.

UNESCO (*The United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) vaimse kultuuripärandi kaitse konventsiooni artikkel 2 (2003)¹¹ määratleb vaimse kultuuripärandi (elav pärand), mis kokkuvõtvalt on tavad, esitus- ja väljendusvormid, teadmised, oskused ja nendega seotud tööriistad, esemed, artefaktid ja kultuuriruumid, mida kogukonnad, rühmad ja mõnel juhul üksikisikud tunnustavad oma kultuuripärandi osana. Eesti Rahvakultuuri

¹¹ Ühinenud Rahvaste Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsioon (*ingl* UNESCO), mis näeb vaimse kultuuripärandi kaitset just viimase elujõulisuse tagamisel. <https://ich.unesco.org/en/convention> ja <https://unesco.ee/kultuur/vaimne-kultuuriparand/>

Keskuse kodulehel on vaimne kultuuripärand defineeritud kui: „põlvest põlve edasi antud teadmised, oskused, kombed ning tavad, mis on kogukondadele omased ja olulised ka praegusel ajal“ (Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehekülg). Samas tuuakse ka kohe lisaks, et: „vaimse kultuuripärandi edasikestmise eelduseks on tegus ja tugev kogukond ning tähtis on tegutseda üheskoos ja kaasata võimalikult palju kogukonna liikmeid“ (Samas). Mida aktiivsemana ja atraktiivsemana suudab muuseum end kogukonnale presenteerida, seda paremini kultuuriruumina muuseum elab ja seda mitmekihilisem ta on. Näiteks, olles dialoogis eakatega ning luues uusi võimalusi ühisteks tegevusteks, suudab muuseum tugevdada võrgustikke väljaspool ning aidata väärtustada põlvkondadevahelist pärandit ja eakate rolli ühiskonnas. Mõlema mõiste tuum toetub kogukondadele ja neid iseloomustavatele tegevustele.

„Pärand on korraga nii füüsilise reaalsuse osa kui ka vaimne fenomen, mis seob inimesed üksteise ja keskkonnaga, nii selle materiaalsete kui ka eluslooduse aspektidega, olles sellega meie maailma üks osa“ nendib Kurmo Kõnsa (2016: 265). Muuseum on paigaks, kus talletatakse ja seotakse põlvkondi ühendavat pärandit. Pärandiks, mida Kõnsa näeb seosena inimeste vahel on ka põlvkondadevaheline kommunikatsioon. Erinevad põlvkonnad sobituvad kaasaega, kuid tuleb tõdeda, et just infoühiskonnas tekkinud tehnoloogilise lõhe tingimustes jäävad vanemad põlvkonnad tihti kaasaja suhtlusteemadest ja -võrgustikest eemale või passiivselt kaasatuks ning digiajastu põlvkondade silmis on nende „aegunud“ elukogemus pigem takistuseks vastastikku huvipakkuva dialoogi loomisel (SA Pärnu Muuseum kodulehekülg)¹².

Kõnsa defineerib pärandit oma artiklis ka üldisemalt, kirjutades: „pärand on tehnika, mida tuleb võimalikult efektiivselt kasutada tänapäeva ja tuleviku ühiskondade lokaalsete ja globaalsete probleemide lahendamisel, kuid tähelepanuta jääb vahel tõik, kuidas pärand tekib, kes ja miks seda loovad“ (Kõnsa 2017: 493). Oma filosoofilises käsitluses on Kõnsa loonud silla mineviku ja tuleviku vahel ning viitab meid ümbritsevast kogukonnast kuni maailmaavarusteni välja. Ta tõdeb et: „päranditeemaatika keskmeks on väärtuse mõiste“ (Samas: 494), mille kohta Howard Morphy ja Robyn McKenzie on oma raamatu „Museums,

¹² Muuseumi kodulehel on mahukam õpituba „Väärilt pärandatud lood“ tutvustav kokkuvõte. <http://www.parnumuuseum.ee/parnu-muuseum/uritusd/vaarikalt-parandatud-lood>

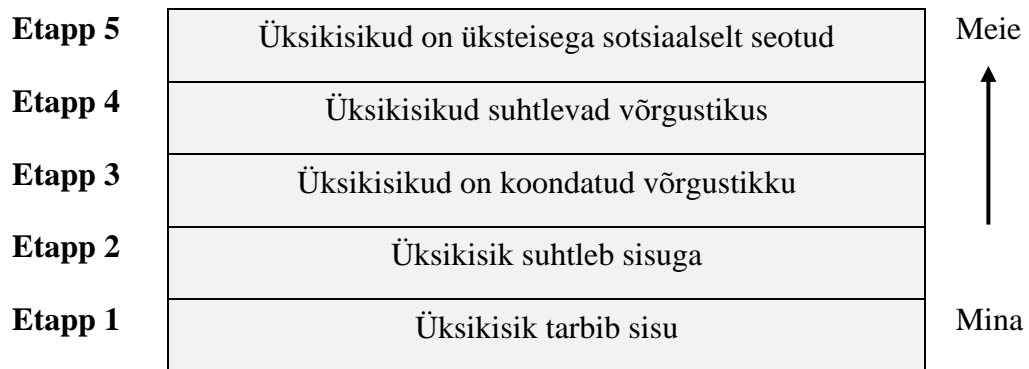
Societies and the Creation of Value“ sissejuhatuses märkinud, et „väärtus on keeruline termin, mida kasutatakse rutiinselt erinevates tähendustes, nii materiaalsete kultuuri objektide kui ka tegevuste puhul“ (Morphy; McKenzie 2022: 1). Muuseumide kogudes on nii suulist kui esemelist kultuuriväärtust või pärandväärtust, kuid „muuseumid ei kogu tingimata rahalises mõttes väärtuslikke asju, vaid neid, mis on institutsioonile endale väärtuslikud“ (Samas: 2). Morphy ja McKenzie toovad esile, et „Muuseumimaailmas langevad kokku ja põrkuvad erinevad väärtustajud võrdselt – moraal kohtub rahaga, haridus põimub väljapanekuga jne“ (Samas: 2). Eriaegadel hinnatakse ning väärtustatakse erinevaid asju ja teemasid, mis vajavad talletamist nii oleviku kui tuleviku tarbeks ning muuseum on selleks parim koht. Samuti on muuseum paigaks, mis saab väärtust museaalile lisada või vähendada, näiteks võib see muutuda läbi uurimistöö ja kogukonna kaasamise (Morphy; McKenzie, 2022: 2) ehk muuseumi kogudes olevate objektide väärtus võib ajas muutuda. Kasutades magistritöös mõistet - vaimne kultuuripärand - toetun Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehel kirjas olevale mõistele, mis rõhutab väärtust Morphy ja McKenzie tõlgenduses ehk institutsiooni enda jaoks väärtuslikke materiaalseid objekte ja tegevusi ning mida luuakse kultuurimaastikul põlvest põlve.

Inimeste eluiga pikeneb. See omakorda võimaldab muuseumidel külastajate (sealhulgas eakate) vaba aja kasutuse osas suuremat konkurentsi pakkuda. Kuid üha enam tuleb kultuurimaastikul konkurentsis püsimiseks pingutada ja mõelda laiemalt, ning esitada muuseumile uusi väljakutseid (Sandell 2003: 54), mis annab lisaväärtuste loomise võimaluse (Simon 2010: 219). Antud lähtekohad on sobivad uurimaks, kuidas muuseum saab kaasata eakaid vaimse kultuuripärandi tegevustesse, et ühelt poolt tekiks lisaväärtuse loomise ning teiselt selle andmise aspekt. Rahvastiku struktuuri muutumist silmas pidades, peaks muuseum arendama oma eakaid ning looma osaliselt, näiteks näituste teema ja sisu koostöös eakatega (Hsieh 2010).

1.4. Kaasamine ja/või osalus muuseumides

Konkreetset piiri „kaasamise“ ja „osalemise“ vahele tõmmata ei ole lihtne, kuna mõlemad tegevused saavad toimuda osaleja poolelt lähtuvalt aktiivses vormis, mis tähendab, et tegutsemise viis on koostööv ja baseerub suuresti osaleja suhtlemise intensiivsusel. Peter

Dahlgren (2006: 24) näeb kaasamises subjekti mobiliseeritud ja fokuseeritud tähelepanu. „Kuid isegi kõige populaarsemad osalusvõimalused kultuuriasutustes, kuhu liigitub ka muuseum, meelitavad kohale suhteliselt väikese hulga inimesi, kes soovivad kaasa teha, näiteks näitusele kaasa aidata“, tõdeb Simon (2010: 9).

Joonis 1. Sotsiaalse osaluse viis etappi.

(Allikas: Simon, 2010: 26, töö autori tõlge)

Kui organisatsioon suudab ühendada piisavalt inimesi, tekib kogukonda kuulumise tunne, mida Simon (2010: 26) nimetab „*me-to-we*“ ning mis põhineb individuaalsetel (mina) kogemustel, et toetada kollektiivset (meie) kaasamist ehk toimub minust meieks kujunemine, mida Simon (Samas: 26) kirjeldab kui sotsiaalse osaluse viit etappi (vt Joonis 1). Simon toob välja ka kolm institutsionaalset väärtust, mida kultuuriasutus vajab, et temast saaks osalustegevuse koht. Esiteks on vaja soovi väljastpoolt osavõtjate panuse ja kaasamise järele, teiseks peab organisatsioonil olema usaldus osalejate võimete vastu ning kolmandaks peab organisatsioon reageerima ja tagasisidet andma osalejate tegevusele ning panusele (Simon 2010:183). Simon (Samas: 16) märgib, et osalemise tulemused, kuhu liigituvad näiteks külastajatele hariduskogemuse pakkumine ja kohaliku tasandi jaoks oluline väljapanek, võivad olla sama erinevad, kui asutuse üldised eesmärgid. Kuid nii nagu ei ole ühtset meetodikat koostöö koordineerimiseks (Simon 2010: 238) ei ole ka ühtset lähenemisviisi kultuuriasutuse osalusvõimelisemaks muutmiseks, vaid mõistma peab potentsiaalseid osalemisstruktuure ning leidma lähenemisviisi, mis toetab kõige paremini konkreetse institutsiooni missiooni ja eesmäärke, leiab Simon (Samas: 183). „Kui institutsioonid suudavad selgelt edasi anda, kuidas osalejate tegevus institutsioonile ja

tulevastele vaatajaskondadele positiivselt mõjub, reageerivad igat tüüpi vabatahtlikud entusiastlikult“ (Simon 2010: 18). Ta jätkab, et osalemiseks kasuliku kokkuleppe alus on osaleja töö väärtustamine, mis tähendab osaleja kuulamist, tagasisidet jõupingutustele ning näitamist, kuidas asutus nende panust kasutab (Samas: 20).

Vaadeldes Sherry Arnstein'i (1969) poolt loodud kodanike osalusredeli (vt Lisa 4) kahte esimest astet - manipuleerimine (ingl *manipulation*), teraapia (ingl *therapy*), siis tegemist on mitteosalusega. Järgmist kolme astet - informeerimine (ingl *informing*), konsulteerimine (ingl *consultation*), lepitamine (ingl *placation*), võib pidada sümbolse kaasamise astmeteks. Viimased kolm - partnerlus (ingl *partnership*), delegeeritud võim (ingl *delegated power*), otsustamine/kodanike kontroll (ingl *citizen control*), väljendavad osalemist ehk kodanikuvõimu kasvu otsustes. Seega on Arnsteinile toetudes selge piir kaasamise ja osalemise vahel olemas ehk osalust ei saa olla ilma võimu ümberjaotamiseta. Peter Dahlgren (2006: 24) leiab aga, et tihti kasutatakse kaasamist ning osalemist sünonüümidena, kuid peab siiski kaasamist teatud mõttes osalemise eeltingimuseks. Ta toetub mõttele, et: „kaasamine näitab mobiliseeritud, keskendunud tähelepanu ning selleks, et kaasamine kehastuks osaluses ja tekitaks kodanikuaktiivsust, peavad tegevused seostuma praktiliste, teostatavate olukordadega, kus kodanikud saavad tunda end volitatuna“ (Dahlgren 2006: 24). „Kaasamine ja osalemine on sama tegevuse kaks poolt“, leiavad aga Hille Hinsberg ja Urmo Kübar (2009: 11) ning lisavad, et „kaasaja muudab otsuse kujundamise avatuks ning algatab koostöö ja osaleja toob juurde oma ekspertiisi, esindab teatud huve ning pakub lahendusi“. Erinevus kaasamise ja osalemise vahel on minu hinnangul osaleja rollis, mis kaasamise korral võib olla nii aktiivne kui passiivne (nt info vastuvõtja roll) aga osalemise korral alati aktiivne ehk see, kellele muuseumit „tehakse“, saab aktiivselt toimuvates protsessides osaleda nii eksperdi kui otsustaja rollis. Ühisosa kaasamise ja osalemise korral on aga inimeste kaasatus tegevusse, mis lähtub institutsiooni huvist/kasust ja toimub iga kord aktiivselt, võimalusega kaasa teha ja kaasa rääkida.

Kaasamine (ingl *involvement*) on mõiste, mida defineeritud mitmeti. Lagerspetzi (2004: 10) järgi on kaasamine tegevus, mille sihiks on paremini rakendada ja aktiveerida liikmeskonda oma eesmärkide teostamisel ja nende üle otsustamisel, kuid Hinsberg ja Kübar (2014: 4) leiavad, et kaasamine on see, kui teeme otsuseid ja viime neid ellu teistega koos ja teistega

arvestades. Eveli Illing ja Reesi Lepa (2005: 5) mõistavad kaasamise all nii huvirühmade informeerimist, nendega konsulteerimist kui ka huvirühmade osalust. Osalus (ingl *participation*) on aga Lagerspetzi sõnul: „Isiku võimalus kaasa rääkida otsustes, mis teda puudutavad (Lagerspetz 2004: 15) eeldusel, et osalejad saavad arutatavatest otsustest aegsasti piisavalt teavet ning et nendega konsulteeritakse (Samas: 13) aga lisaks peab nendel olema kindlustatud reaalse mõju avaldamise võimalus“ (Samas: 9). Nina Simon (2010: i) mõtestab osalust küsimuse, „Kuidas saavad kultuuriinstitutsioonid avalikkusega uuesti ühendust võtta ning näidata oma väärtust ja tähtsust kaasaegses elus?“, kaudu ning paneb vastusena kirja, et „Institutsioonid saavad seda teha, kutsudes inimesi aktiivselt osalema kultuuriosalistena, mitte passiivsete tarbijatena.“ Lotina (2014: 81) teeb aga üldise järelduse tänapäevasele muuseumile, et: „Osalus on hea viis kaasata mitte-ekspertgrupe, kelle hinnangud võivad olla tõesed ja täpsed ning vastata muuseumiprofessionaalide standarditele.“

Nina Simon avab oma 2010. aastal ilmunud raamatus „The Participatory Museum“ mõiste osalusmuuseum (ingl *participatory museum*) nägemust. Ta tõdeb, et tõelisest sisust on võimalus rääkida siis kui need, kes on muuseumi külastajad, hakkaksid seda muuseumi ise looma ning teistega jagama, muutes muuseumi üha enam ja enam sotsiaalseks, erinevaid sihtgrupe haaravaks võrgustikuks (Simon 2010: 8). Muuseumi võimaluseks on kaasata erinevatesse tegevustesse huvitatuid väljastpoolt organisatsiooni. Tegevusteks kuhu kaasata, võivad olla näiteks muuseumikogude ja kogudega seotud teabe täiendamine, väljapanekute/näituste loomine või erinevate hariduslike programmide koostamine.

Järk-järgult ongi kaasamine omaksvõetud ja saanud kodanikuühiskonna osaks, sest kodanikuühiskonnana mõistetakse omaalgatuslikku koostööd, mis aitab ellu viia oma huve, osaleda avalike asjade aruteludes ja nende üle otsustamises (Kodanikuühiskonna programm 2021-2024)¹⁴. Toetudes Simoni öeldule, saab muuseum kodanikuühiskonna organisatsioonina kaasamise abil tõsta kodanikuaktiivsust ning kasvatada ühiskondlikus elus osalemise potentsiaali nii noorematel kui eakamatel kodanikel. Või nii nagu on kirja pannud Leicesteri Ülikooli muuseumide ja kunstimuuseumide uuringute professor Richard Sandell,

¹⁴ Siseministeeriumi poolt kinnitas rahvastikuminister Riina Solman 2020. aastal kodanikuühiskonna tuleviku tarbeks loodud dokumendi „Kodanikuühiskonna programm „Tugev kodanikuühiskond“ 2021–2024“, mille üheks eesmärgiks on tõsta vabatahtlikus tegevuses osalevate elanike osakaalu.

arendavad mitmete riikide muuseumid partnerlussuhete kaudu oma sotsiaalseid rolli, eesmärki ning mõju, sest soov laiendada muuseumikülastajate profiili on sektorit huvitanud juba aastaid (Sandell 2003: 46). Üheks partnerlussuhteks saab pidada kaasamist, mis aitab suurendada usaldust kodanike hulgas. Sotsiaalministeeriumi poolt 2013. aastal koostatud „Aktiivsena vananemise arengukava 2013–2020“ määrab, et vanemaealiste sotsiaalne kaasatus (ingl *social inclusion*) tähendab nende võimalust osaleda võrdväärselt ühiskonnaelus ning omada ligipääsu erinevatele ressursidele ja hüvedele (Aktiivsena vananemise 2013:19), kuid dokumendi „Kodanikuühiskonna programm 2021-2024“ kinnituse kohaselt on Euroopa Liidu liikmesriikidega võrreldes 55-aastaste ja vanemate kaasatus vabatahtlikku tegevusse Eestis üks väiksemaid (Kodanikuühiskonna). Samuti tõdeb Sandell (2003: 45) puudujääke Ühendkuningriigi muuseumisektori poliitikas, kus sotsiaalne kaasatus on küll laialdaselt vastu võetud, kuid sageli valesti rakendatud, sest paljud mõistavad, et tegemist on lihtsalt publiku arengu sünonüümiga. Võib mõista, et esialgu lihtsana paistev sõnapaar -sotsiaalne kaasatus- kätkeb endas sügavat tuuma ja põhjalikumate tegevuskava. Jõuda vanemaealisteni ja kaasata neid tegevustesse on oluline, sest ka eakama publiku või osaleja kaudu saadud aitab suurendada muuseumi sotsiaalset väärtust ning näha muuseumit kui tõhusat sotsiaalse kaasatuse vahendit. Pinnapealne ja läbimõtlemata tegevus võib viia muuseumisektori valesti mõistmiseni, mis on Sandelli (2003: 45) sõnul juhtunud Ühendkuningriigis.

Simon (2010: 203) nendib, et „kõige tavalisem viis, kuidas külastajad kultuuriasutustes osalevad, on panuse kaudu“. Ta toob välja, et panustatakse tagasisidesse külastuse ajal, samuti jagatakse isiklike esemeid ja loomingut näituste tarbeks, arvamusi ning jutustusi haridusprogrammide tarbeks aga ka mälestusi ning fotosid sotsiaalmeediasse (Samas: 203).

Mõistan kaasamise all organisatsiooni, üksikisiku või kogukonna kaasatõmbamist tegevustesse, mis ajendatud näiteks muuseumi kui organisatsiooni huvist. Näitena toon oma igapäeva tööst Pärnu Muuseumi õpitoas osalejate kaasamist niinimetatud testgrupina erinevate pedagoogiliste programmide (temaatilised ristsõnad, vanasõnade mäng) läbi töötamise, vabatahtlikku töösse (tasapinnaliste museaalide digiteerimine, abi ajutiste näituste demontaažil) või näituste sisu tarbeks isikliku materjali jagamise (lapsepõlve fotodest loodud „pildipilv“). Osaluse korral on ühine otsustamine, mis toetub võrdselt

mõlemale osapoolele ning kus osalejad panustavad küll tegevusse muuseumi poolsele kutsel, kuid õigusega ise otsustada. Osalusprotsessis ei piirdu suhtlus muuseumiga pelgalt selle küllastusega, vaid osaletakse muuseumi tegevustes. Igapäevatööst toon näitena õpitoas osalejate poolsed pakkumised ja seeläbi annetused mäluasutusele isiklikest materjalidest (fotod, dokumendid, publikatsioonid, tekstiilesemed), vabatahtlikuna museaalide kirjeldamine infosüsteemis (vajab teadmisi ja oskusi) või koostöös kogukonnaga, sealhulgas õpitoast osavõtjad, loodud muuseumi näitused (näitus „Tanu alla“)¹⁵.

1.4.1. Kaasamise eesmärk muuseumides

Kaasamise korral tuleb silmas pidada, et olema peab kindel ja realistlik eesmärk. Selle alusel saab määrata sihtrühma(d) ja valida sobilikumad kaasamise viisid. Hinsberg ja Kübar (2009: 23) leiavad, et kaasajal võib-olla eesmärgiks näiteks koguda infot või uusi ideid, informeerida huvirühmi, saada tagasisidet oma tegevustele ning edasistele plaanidele, samuti langetada otsuseid koos osalejatega või saavutada otsuse eelistatuim vastuvõtt ja rakendamine. Pille Pruulmann-Vengerfeldt ja Pille Runnel (2010: 128) toovad välja, et auditooriumide kaasamine kultuuripärandi taasmõtestamisse ja loomisse muudab mäluasutuste jaoks „avalikkuse“, „küllastaja“ ja „kodaniku“ mõisteid ning oluliseks muutub tarbimismudeli kõrval partnerlusmudel. „Avalikkuse“ all mõistavad nad koos Krista Lepikuga inimeste hulka kes on muuseumist teadlikud, „küllastajateks“ seevastu inimesi, kes muuseumi küllastamiseks kohale tulevad (Lepik, Pruulmann-Vengerfeldt ja Runnel 2014: 99-101). Kuna kaasamist ei saa võtta omaette tegevusena, siis sõltub kaasamise eesmärk eelkõige tulemusest, mida soovitakse saavutada. Muuseumid koguvad ja eksponeerivad objekte aga kaasamine aitab pöörata pilku kogukonna poole, sest üha olulisem on siduda muuseumeid igapäevatöö kaudu kogukonna eluga ja leida seeläbi usaldusväärsed partnerid.

Simon (2010: 16) nimetab mitmesuguseid osalemise eesmärke nagu uue publiku meelitamine, küllastajate loodud sisu kogumine ja säilitamine, küllastajatele hariduskogemuste pakkumine, ligitõmbavate turunduskampaaniate tootmine, kohaliku tasandi jaoks oluliste väljapanekute näitamine või kaasa rääkimine kogukonna jaoks olulistel

¹⁵ Näitus „Tanu alla“ (15.10.2020-31.01.2021) kajastas Läänemaa ja Pärnumaa näitel perekonnatraditsioonide ajalugu - kuidas abielluti, kui oluline see oli, millised olid kombed, rõivad ja pulmapidu ise. <http://www.parnumuuseum.ee/parnu-muuseum/naitused/arhiiv>

teemadel. Kõrvale ei saa jätta tõika, et nii nagu muuseumidel või organisatsioonidel laiemalt on ka osalejatel isiklikud eesmärgid ja huvid, mis motiveerivad käitumist (Simon 2010: 3). Kaasamine ei saa olla kohustuslik või sunduslik, kuid kindlasti tagab edukuse õigete ja asjast huvitatud inimeste leidmine.

Kaasamise eesmärgiks on koostöö ja toetus. Osalusmuuseum ongi siis, kui inimesed, keda oleme harjunud nimetama külastajaks, hakkavad muuseumi kaasabil seda ise looma ja teistega jagama, näeb Simon (Samas: iii). Muuseumi arengu huvides peab muuseum suunama tähelepanu ümbritsevale keskkonnale ning muutuma traditsioonilisest mäluasutuse kuvandist sisuküllaseks ja edasi kestvaks organisatsiooniks avalikkuse kaasamise abil ning osaluse kaudu. Kaasamisprojektide toel tekib muuseumile uus elujõuline vundament, mis aitab lähendada organisatsiooni kogukonnale.

1.4.2. Kaasamise/osalemise mudelid muuseumides

Pakkudes kultuurilist osalust ja elamust ning sotsiaalset kaasatust, saab muuseumit pidada nii kultuuriliseks kui sotsiaalseks ruumiks. Selleks aga, et üldsusel tekiks muuseumiga tugevam side on vaja teadlikku tegutsemist. Kaasamise ja osalemise mudelid võimaldavad leida kontakti just selle ühiskonna osaga, kellega koostööd või koos toimetamist hetkel soovitakse, sest alati leidub neid inimesi, kes on passiivsemad ning neid, kes haaratud tugevamalt. Valin töö aluseks Simoni (2010) poolt kujutatud mudeli, mis sobitub minu hinnangul uurimusega ja pakub erinevaid omavahel hõlmatud osalusviise.

Kaasamise mudeli, mis kirjeldab kodanike osalusmäära kasvu otsustusprotsessis, töötas välja Sherry R. Arnstein (1969)¹⁶, nimetades seda kodanike osalemise kaheksaastmeliseks redeliks (vt Lisa 4). Tema välja toodud astmeteks on: manipulatsioon, teraapia, informeerimine, konsulteerimine, lepitamine, partnerlus, delegeeritud võim ja kodanike kontroll/koos otsustamine. Arnsteini loodud klassikalise teooria alus põhineb väitel, et kodanikuosalus märgib kodanikuvõimu ning kus esimesed kaks astet viitavad

¹⁶ Sherry R. Arnstein artikkel ilmus algselt ajakirjas *Journal of the American Institute of Planners* (nüüd *Journal of the American Planning Association*) 35. köide (1969), number 4, lk 216–224. DOI: 10.1080 / 01944366908977225

mitteosalusele, kolme järgmist võib lugeda sümboolseks osaluse tasandiks ning tõusvas joones kasvav osalemine on suurima osalusmääraga seotud kolmes viimases astmes (Arnstein 1969: 217)

Tabel 1. IAP2 avaliku osalemise viiside mudel.

Viis	Kirjeldus
Informeerimine	Möödapääsmatu ja väheolulise teabe edastamine, mis võimaldab mõista probleemi, lahendusvõimalusi ja/või tehtud otsust. Informeerimise puhul on partneril passiivne roll info vastuvõtjana
Konsulteerimine	Tagasiside ja arvamuste kogumine laiemalt ringilt. Tegeletakse probleemide ja lahenduste kirjeldamise ning nende mõjude kaalumise
Koostöö	Avatud vastastikune suhtlemine kogu kaasamisaja vältel alates otsuse väljatöötamise kavatsusest kuni otsuse tegemiseni
Partnerlus	Püsiv mõlemapoolne koostöö erinevates otsustusprotsessides, kus ühiselt otsustatakse juba ka seda, millega ja kuidas üleüldse tegelema hakatakse. Võib toimuda ka mitteametliku suhtluse vormis
Võimustamine	Järk-järgult juhtiva rolli delegeerimine osalejatele koos kõigi selleks vajalike vahendite ja õigustega. Sageli efektiivsem tööjaotus ühiskonnas, kus teemaga tegelevad need, keda see kõige enam puudutab

(Allikas: Hinsberg ja Kübar 2009: 13-14)

Rahvusvaheline ühendus - *International Association for Public Participation* (IAP2), mis eesti keelde tõlgituna on Rahvusvaheline Üldsuse Osalemise Assotsiatsioon - edendab üldsuse osalemist, arendab kaasamise parimaid praktikaid, pühendub muutuste saavutamisele ning tegeleb mitmekesisuse, võrdsuse ja kaasatusega seotud küsimustega. Ühenduse loodud osalemise mudel „IAP2 Spectrum of Public Participation“¹⁷ aitab valida osalemise taseme ning määratleb üldsuse rolli mistahes osalemisprotsessis. Rahvusvaheliselt kasutusel olev mudel eristab erinevaid kaasamisviise eesmärgi järgi. Alustades informeerimisest, mis on ühepoolne protsess, kus osalejad on vaid info vastuvõtja rollis,

¹⁷ *International Association for Public Participation* (IAP2) koostatud avalikkuse osalemise spektri mudel: https://iap2.org.au/wp-content/uploads/2020/01/2018_IAP2_Spectrum.pdf

liigutakse tihedama sidusrühmade kaasatuse poole ning lõpetatakse tasandil, kus viiakse koostöös ellu seda, mida osalejad on otsustanud. Seega kasvab iga viisiga osalejate mõju otsustele.

Assotsiatsiooni IAP2 koostatud mudelit osalemise viisidest otsuste kujundamises peavad lihtsaks ning selgeks Hinsberg ja Kübar (2009: 13), kes kohandasid Eesti organisatsioonide tarbeks IAP2 loodud kaasamisspektrit (vt Tabel 1). Nad tõid välja, nii nagu IAP2 mudeli loojadki, et mõju tehtavale otsusele suureneb järk-järgult ning iga järgnev osalusviis on eelmisest sügavam, kuid selleni jõudmise eelduseks on aga eelmiste viiside läbimine (Samas: 13). Aste-astmelt osalejate kaasamine võimaldab liikuda organisatsioonil, ka muuseumil, sotsiaalse kaasatuse suunal ehk lähendada ja haarata aktiivsemalt kodanikuühiskonnas pisut tahaplaanile jäänud ühiskonnagruppe, näiteks eakaid.

Tabel 2. Osalemise viisid Simoni järgi.

Viis	Kirjeldus
Panustav	Piiratud ja spetsiifiline mudel, kus organisatsioon annab ette sisu ning jälgib ja kontrollib protsessi. Osalejad teevad lihtsaid täpselt määratletud toiminguid, näiteks koguvad koostatud küsimustike põhjal andmeid (ankeetküsitlus, kommentaarium), mida hiljem analüüsitakse organisatsiooni poolt
Koostöö	Tugineb partnerlusel, kus külastajaid kutsutakse tegutsema aktiivsete partneritena projektides (näiteks näituse sisuloome ja kujundus või andmete kogumine koos tulemuste analüüsi ja järelduste tegemisega). Koostööd algatab, loob ja lõpuks kontrollib institutsioon
Kaasloov	Protsess, kuhu on algusest lõpuni koos organisatsiooniga kaasatud aktiivsed kogukonna liikmed. Koos määratletakse projekti eesmärgid, etapid nende täimiseks (programm või näitus) kogukonna huvidest lähtuvalt
Majutatud	Mudel, kus organisatsioon või asutus annab võimaluse kogukonnale osa oma ruumidest ja/või ressurssidest välja töötatud (näiteks rändnäitus) programmide tutvustamiseks, ürituste läbiviimiseks

(Allikas: Simon 2010: 190-191, töö autori tõlge)

Nina Simon (2010: 190-191) jaotab või mudeldab kaasamise/osalemise võimalused nelja rühma (vt Tabel 2) ning toob välja, et ühte osalustüüpi ei saa pidada teisest paremaks ega olulisemaks ja et kultuuriasutuste jaoks ei ole „parimat“ tüüpi osalust (Samas: 188). Tema rühmitamise aluseks on organisatsioon oma kontrolli suuruse ning osalejate panusega, seega: „osalusprojektitüüpide erinevused on tugevas korrelatsioonis institutsioonide töötajatele ja külastajatele antud omandiõiguse, protsessi kontrolli ja loominguulise väljundiga“ (Simon 2010: 188).

Võrreldes kahte mudelit omavahel, saab välja tuua, et Simoni mudeli erinevus IAP2 mudelist on informeerimise viisi puudumine. Simon ei ole eraldi kaasamise viisina informeerimist esitlenud ning seeläbi jätnud kõrvale osaleja/partneri passiivse teabe vastuvõtja rolli. See ei näita informeerimise tasandi puudumist, vaid tasand on põimunud teistesse osalusviisidesse. Ühiskond on ajas muutunud ja ümber on mõtestatud kaasamine, kuid kõikidel välja toodud kaasamise mudelitel on kodanike osaluse määra otsustusprotsessi kujutatud kasvavalt. See tähendab, et suureneb osalejate, huvirühmade mõju otsustele, kuid väheneb kaasatud osalejate või osapoolte arv.

Vaadeldes erinevatel aegadel välja töötatud kaasamise-osalemise mudeleid on suund sisukamaks ning panustavamaks osaluseks. Näite saan tuua uurimisobjektiks olevast Pärnu Muuseumist ja uurimisprojektist. Nimelt avas muuseum 2019. aasta sügisel ajutise näituse „100+100. Pärnumaa omavalitsused“¹⁸, kus külastajad said kaasatud kuue põlvkonna omavalitsuse aega. Õpitoa raames toimus samal sügisel näituse tutvustamine, vallakohtuistung läbimängimine ja kohtumine Rahvusarhiivi Vallakohtute ühisloome projektijuhi Tõnis Törnaga, kes kutsus eakaid vabatahtlikena appi Rahvusarhiivi vallakohtute ühisloomes kaasa lööma ning Rahvusarhiivi poolt loodud infokeskkonda varasemalt juba digiteeritud esivanemate lugusid ja vallakohtute protokolle „üle kirjutama“. Muuseum aga pakkus omalt poolt nii töökoha kui tööks vajaliku tehnika. Õpitoas osalesid ja löid kaasa kõik, kuid vabatahtlikena asusid tööle mõned ehk nii nagu näevad osalemist Simon või Hinsberg ja Kübar kõik toimuski – läbiti järjestikku osalemise viise informeerimisest, kaasamisest kuni koostööni välja.

¹⁸ Ajutine näitus „100+100. Pärnumaa omavalitsused“ (20.09.2019-05.01.2020) kutsus kaasa kuue erineva põlvkonna aega, kus igal perioodil on olnud oma eesmärgid ja saavutused, mis kohati erinevad tänapäevastest üsna suuresti. <http://www.parnumuuseum.ee/parnu-muuseum/naitused/arhiiv>

2. UURITAV MATERJAL JA MEETODID

Peatükis annan ülevaate töö aluseks olevast uuritavast materjalist, Pärnu Muuseumi õpitoast „Väärikalt pärandatud lood“ lühikirjeldusest ning õpitoa tegevustest, mis toimunud aastatel 2018 – 2020, kolme hooaja vältel. Toon välja millise metoodika alusel magistritöö tarbeks püstitatud uurimisküsimustele vastuseid sain ja valimist ning selle koostamise põhimõtetest.

2.1. Pärnu Muuseumi õpituba „Väärikalt pärandatud lood“

Alates 2018. aasta sügisest on regulaarselt kord kuus kohtunud mäluasutuse üleskutsel Pärnu Muuseumi poolsed eestvedajad ja grupp eakaid õpitoas „Väärikalt pärandatud lood“, kes ühiselt teadvustavad, väärtustavad ja vahendavad vanemapõlvkonna „käsituses olevat“ pärandväärtust. Muuseumi projekti - õpitoa - eesmärgiks on nii nagu kinnitab ka muuseumi tänane visioon elukestva õppe raames, pakkuda eakatele (60+) võimalust osaleda aktiivselt muuseumi toel ühiskonna elus ning anda edasi oma generatsiooni pärandit¹⁹.

Muuseumi õpitoa kohtumised toimuvad hooajaliselt, septembrist juunini üks kord kuus kindlal päeval ajal, kell 13.00. Sarnaselt Hovi-Assadi (2017: 87) uurimuses Soome Satakunta muuseumi senioridest, kes osalevad igakuistel senioride pärastlõunastel üritustel tasuta, toimuvad ka Pärnu Muuseumi õpitoa kohtumised osalejatele reeglina tasuta. Rahaliselt on 2020. a. (~450.- euroga) ja 2021. a. (~900.- euroga) muuseumi poolset eestvedamist toetanud kohalik omavalitsus ja sihtasutuse üks osapool - Pärnu linn. See annab võimaluse planeerida ressursimahukamaid ettevõtmisi, milledeks on olnud erinevatel hooaegadel kolm väljasõitu „pärandijagajate“ poole: Seljametsa Muuseumi, Arvo Pärdi Keskusesse ja Palamuse Muuseumisse, kus Pärnu Muuseumi kanda jäi reisikulu ning külastuspiletid ning eakad tasusid lõunasöögi eest. Tuginedes Hovi-Assadi (2017: 91)

¹⁹ Pärnu Muuseumi visioon on kirjas dokumendis „Pärnu Muuseumi arengukava 2018-2022“, http://media.voog.com/0000/0041/5968/files/arengukava%202018-2022_K%C3%95IGE%20VIIMANE.pdf

uurimusele, saab tõdeda ühiseid jooni omavalitsuste vahel ehk Pori linn rahastab sihtotstarbelisi klienditeenuseid, kuhu kuulub ka muuseumikülastus. Üks, mida veel muuseum eakatele õpitoast võimaldab on muuseumi poolt või muuseumiga koostöös väljaantud trükiste ostmine soodushinnaga. Nii on pakkumisel olnud näiteks 2019. aastal ilmunud raamat „Pärnu enne esimest ilmasõda. Südalinn vanadel fotodel“, autoriks Aldur Vunk. Õpitoad toimuvad Pärnu Muuseumi erinevates ruumides, mis on läbiviijate jaoks ratsionaalseim ning osalejate jaoks mugavaim viis. Mõtet kinnitab Pori kunstimuuseumi direktor Esko Nummelini, kelle sõnul suudab muuseum kõige paremini külastajaid teenindada muuseumi tegelikes ruumides (Hovi-Assad 2017: 91). Õpitoa kestus on keskmiselt poolteist tundi, kuhu mahutub jalasirutuspaus koos joogi ja väikese näksiga muuseumi omavahenditest. Õpitoa kohapealseteks korraldajateks ning läbiviijateks on olnud kõikidel kohtumistel muuseumipedagoog ja kogude töö poolelt magistr töö autor. Iga õpitoa tarvis mõeldakse koos läbi eakatele pakutav sisu ning koostatakse vajadusel esitlus. Partnerite või õpitoa kohtumise külalis(t)e valik on sõltunud ühelt poolt õpitoa temast ja teisalt muuseumi poolt sel hetkel toimuva(te)st näitus(t)est, kaasates kohtumisele näitusega seonduvaid isikuid ja kolleege. Tuginedes Hovi-Assadile (2017: 87) ja võrreldes Pärnu Muuseumiga saab tõdeda sarnasust, et sama lähenemine mis on Satakunta muuseumil, kus senioride pärastlõuna programm on tavaliselt seotud muuseumis olevate näitustega, on ka Pärnu Muuseumil. Info järgmise õpitoa kohtumise kohta jagatakse infolehtedega toimival kokkusaamisel ja lisaks uuendab muuseum seda jooksvalt oma koduleheküljel²⁰.

Esimene projekti tutvustus ja silmast silma kohtumine potentsiaalse sihtrühmaga toimus 2018. aasta oktoobrikuul, Tartu Ülikooli Pärnu kolledži juures tegutseva täiendusõppe Väarikate ülikooli õppeaasta avapäeval, Pärnu SPA Tervis Kultuurikeskuses. Auditorium sai info esialgsest ideest, lühikese ülevaate muuseumi poolsest nägemusest ning projekti eesmärgist. Võimalus oli huvitatutel kohapeal registreeruda järgmisele kokkusaamisele ning kaasa võtta infoleht järgmise, siis juba muuseumis toimuva, kohtumise kohta. Kuna plaan on kaasata eakaid muuseumi tegevustesse, siis kõik edasised kokkusaamised (vt Tabel 3) on toimunud Pärnu Muuseumis või algusega muuseumist. 2021. aasta sügisel algas neljas „õppeaasta“ ehk hooaeg. Vaadeldes eelmistele nn täis-aastatele, on kolme hooaja jooksul kohtunud kokku 21 korda. Projekti raames käsitletud teemad ning tegevused on lähtunud

²⁰ Võimalus tutvuda õpitoa kohta jagatud jooksva infoga: <http://www.parnumuuseum.ee/parnu-muuseum/uritused/vaarikalt-parandatud-lood>

päevakajalistest sündmustest, muuseumi vajaduspõhistest soovidest ja tegevustest aga ka mäluasutuse enda igapäevastest võimalustest, pidades silmas just muuseumi loodud näituste tutvustamist ning külastuselamusi (vt Tabel 3). Õpitoas osalejate nimekirjas on 2021. aasta septembrikuu seisuga 53 liiget, kellest 46 (87%) on naised ning 7 (13%) mehed. Esimesel hooajal 2018/2019 oli osalusstatistika (vt Tabel 3) põhjal keskmiselt õpitoas 23 eakat külastajat. Aasta-aastalt on aga keskmine külastatavus näidanud tõusutrendi, kasvades 27-lt osalejalt 2019/2020 hooajal 30-ne peale 2020/2021 hooajal. Õpitoa kohtumistel registreerivad end osalejad ning paberkandjal olevad osavõtulehed hoitakse alles Pärnu Muuseumi dokumentide hulgas.

Esimese kohtumise teema muuseumiseinte vahel oli „Paneme fotod rääkima“. Tutvustasime muuseumi fotokogu ning selle kaudu Pärnu kuurordi lugu ja võimalust kasutada avalikku muuseumide infosüsteemi MuIS, mille kasutamiseks on loodud spetsiaalne keskkond nimega Eesti muuseumide veebivärv²¹. Alguse sai ühine tegevus, kokkulepitud teema järgi õpitoas osalejate kaasavõetud fotode digiteerimine muuseumi poolt kohapeal ning seejärel ühine failide vaatamine ja teemakohane mõttevahetus. Esimeseks hooajaks (vt Tabel 3) jäi fotode digiteerimine ja arutelu kõikide järgnevate kohtumiste üheks osaks, kuid erines valitud teema poolest (nt Pärnu üleujutused, argi- ja pidupäev, kodumajanduskoolid jne). Kohtumistele lisandusid õpitoa välised tegevused, nii kohalikud kui üleriigilised projektid, mis moel või teisel olid seotud muuseumi poolse huviga, kuid äratasid kaasalöömissoovi eakates (nt Lydia Koidula 175. sünniaastapäeva pidulik kontsert–aktus Pärnu Vanalinna koolis). Nii toimus meeleolukas Jannseni 200. sünniaastapäeva tähistamine 2019. aasta mai algul, projektiga „Ajarännak 1869“ Pärnus Koidula Muuseumis. Ettevõtmise käigus „rändasime“ koos eakatega ajas tagasi 1869. aasta maikuuks ehk aega umbes kuu enne esimese üldlaulupeo toimumist. Koos sai läbi arutatud, kuidas Eestimaa erinevais paigus laulupeole minekuks valmistuti, mille üle vaieldi ning juhendaja kaasabil õpiti ühiselt selgeks laul pidu tarbeks. Lisaks on kohtumistel muuseumikolleegide kaasabil jagatud näiteks teadmisi ning võimalusi fotomaterjalide paremast säilitamisest ja foto kui teabeallika info kirjeldamisest ja talletamisest. Samuti sai 2019. aastal juubelilaulupeo eel pilk heidetud laulupidude ajaloole ning rahvariiete kandmise, hooldamise ja tuulutamise maailma.

²¹ Eesti muuseumide veebivärvast leiab infot MuISiga liitunud muuseumide kogudest <https://www.muisee/>

Tabel 3. Õpitoa osalusstatistika toimumiste, osalejate arvu ja teemade lõikes 2018-2021. a.

Õpitoa toimumise aeg	Osalejate arv	Teemad/tegevused
I hooaeg - 2018/2019		
09.11.2018	35	„Paneme fotod rääkima“. MuISil külas ehk kuidas otsida ja uurida fotosid interneti avarustes. Kaasavõetud fotode digiteerimine muuseumi poolt, esitlemine ja arutelu eakatega.
07.12.2018	20	Igal lool on väärtus! Lapsepõlv ja kooliaeg vanadel fotodel. Kaasavõetud fotode digiteerimine muuseumi poolt, esitlemine ja arutelu eakatega
18.01.2019	19	Kildudest saab lugu ehk „Killud toovad õnne“. Kaasavõetud fotode digiteerimine muuseumi poolt, esitlemine ja arutelu eakatega. Lapsepõlve fotod näituse „Tritsud, tukikas ja Miki Hiir“ tarvis
15.02.2019	19	Sõbrapäev koos sõpradega Seljametsa muuseumist – seebitegu ja pesupäev. Annika Põltsam, Laine Järvemäe
08.03.2019	21	Argi- ja pidupäev. Nõukaaegne vahvlitegu koos naistepäeva meeleolu meenutustega eakatelt. Kaasavõetud fotode digiteerimine muuseumi poolt, esitlemine ja arutelu eakatega.
05.04.2019	25	Rahvarõivaste hoid ja hooldus. Erinevate probleemipüstituste ja küsimuste arutelu. Ülli Kont
31.05.2019	19	Esimese aasta kokkuvõte ja kui jätkame, siis plaanid järgmiseks hooajaks. Arutelu ja mõtted
II hooaeg - 2019/2020		
27.09.2019	21	Esimene kohtumine. Sissejuhatus ees olevale hooajale
25.10.2019	24	Aeg ja valitsemiskord. Näitus „100+100. Pärnumaa omavalitsused“. Näituse raames kohtuistungil läbimängimine ja Rahvusarhiivi projekti tutvustus Vallakohtute ühisloome, Tõnis Tärna
29.11.2019	23	Pesu ja riiete lappimine. Erinevate probleemipüstituste ja küsimuste arutelu. Ülli Kont

Õpitoa toimumise aeg	Osalejate arv	Teemad/tegevused
20.12.2019	28	Jõulud – meeleolu loob ning vinüülplaat keerutab Valter Parve. Ühislaulmine ja meeleolu meenutused eakatelt
31.01.2020	28	Kuraatorituur näitusel „Silmast silma. Inimese ja looduse vahel“. Aleksandra Ehte
21.02.2020	34	Seljametsa muuseumis käik – eakatel karaski tegu, muuseumi külastus, meeleolukas soolokonsert Ants Välimäelt
29.05.2020	33	Kolme põlvkonna naiste lood. Lagle Pareki enda mälestused ema Elsbet Parekist ja vanaema Anna Markusest ning Pärnust. Loeng ja mõttevahetus
III hooaeg - 2020/2021		
18.09.2020	44	Arvo Pärdi Keskuse külastus Laulasmaal
30.10.2020	49	Kohtumine Koidula Muuseumis – uus püsiekspositsioon ja aed. Eakate koolitund. Elmar Trink
27.11.2020	26	Näitus „Tanu alla“ tutvustus - küsimustele vastavad osalised - Mai Vellamäe, Heldor, /.../
11.12.2020	17	Väino Linde ja tema jõuluehete kollektsioon. Mõttevahetus ja meeleolu meenutused eakatelt
22.01.2021	10	Teater „Endla“ Pärnu ajaloo. Eakate mälestused teatrist. Kristiina Vunk
26.02.2021	26	Näitus „Tööraha Hääl“. Propaganda fotod 1950-ndate Pärnust. Näituse külastus ja mõttevahetus. Indrek Aija
11.06.2021	34	Punane Torn ehk kohtumine keskaegse linnamüüri nurgatorni õuel. Loeng ja mõttevahetus. Katrin Suu

(Autor: Piret Pedanik, tuginedes õpitoa osavõtulehtedele)

Kogemuste ning koostöö toimetel tekkis teine suund, milleks on nii nagu õpitoa projekti nimigi „Väärakalt pärandatud lood“. Kaasates lugude rääkimisse erinevaid osalejaid (nt Laine Järvemäe, Tõnis Tärna, Valter Parve, Lagle Parek) oli eesmärgiks väärtustada erinevate põlvkondade oskusi ja lugusid ning soov panna eakaid arusaama ja mõtlema „oma“ lugude üle. Erinevate põlvkondade teadmised pärandist ja oskused, näiteks kasutada esemelist pärandit, on järjest enam muutumas. Muuseumi toel on võimalus elavdada mõtteviisi ja suunata eakaid rohkem ja julgemalt oma mälestusi jagama, nii laste kui lastelastega. Muuseumi roll oli kohtumise korraldamine ja jälgimine.

Teineteisega läbi põimunud teemad on saatnud kõiki kohtumisi ning õigustanud minu silmis end kindlasti ja tulemused räägivad iseenda eest. Näiteks sündis esimese koostööna 2019. aasta algul muuseumi näitusele „Lapsepõlv Pärnus. Tritsud, tukikas ja Miki Hiir“²² õpitoas osalejate fotodest „pildipilv“, mida oli omakorda võimalus näituse külastajatel täiendada (vt Lisa 3). Muuseumi üleskutsel otsisid eakad õpitoa kohtumisele kaasa lapsepõlvfotosid, mis kõik said märgistatud nime ja kui oli teada ka foto tegemise ajaga. Järgmisena oli muuseumil valmisolek digiteerida kõik saadud materjal ning seejärel tagastada originaalid. Püüdes säilitada fotode originaalsuurused, lisati ebastandardsete fotode korral mõõt. Väljakutseks osutus fotofailide väljatrükk fototeenuseid pakkuvas firmas, kuna muuseumi sooviks oli saada foto just sellisena - toon ja suurus - nagu oli originaal. Väikesed järeleandmised tuli teha, kuid emotsioon ning tulemus kõnetas kaasatuid ja külastajaid. Näituselt saadud usaldus koostööks muuseumiga ning positiivne elamus on edasisi samme järjest kindlamalt saatnud.

Seljametsa Muuseumi külastusel, 2020. a. veebruarikuul, oli õpitoa läbiviijate poolseks tegevuseks transpordi organiseerimine ja läbirääkimine võõrustajatega. Osalejatele oli nii sõit kui külastus tasuta ehk muuseum kattis summad omavalitsuselt saadud vahenditest. Kahe muuseumi omavaheline koostöö sujus ning kokkulepped pidasid ja vastuvõtt (muuseumijuhi soolokonsert), tegevused (karaski valmistamine) liigutasid osalejaid pisarateni välja. Külaskäiguks Arvo Pärdi Keskusesse, 2020. a. septembris, oli organisatoorseid tegevusi rohkem, sest tegemist oli kolmanda hooaja esimese kohtumisega.

²² Näitus „Tritsud, tukikas ja Miki Hiir. Lapsepõlv Pärnus“ (25.01 - 24.03.2019) eksponeeris eri ajastute pärnakate lapsepõlvemälestusi, lugusid ja põnevaid juhtumeid, mille sees põimusid ajaloolised sündmused. <http://www.parnumuuseum.ee/parnu-muuseum/naitused/arhiiv> ja ERR-i Kultuuri portaali kajastus <https://kultuur.err.ee/905114/naitus-viib-parnakate-lapsepolve>

Kevadel broneerisime muuseumi poolt transpordi, keskuse külastusaja ning leppisime kokku lõunasöögi pakkumise toitlustusettevõttega. Suhtlemiseks olime juba esimesel hooajal usalduse alusel palunud eakate kontaktid, telefoninumbrid ning kokkulepitud ajal võtsime nendega kontakti. Peab mainima, et ootusärevus „pani“ eakaid juba varakult endast märku andma. Sügisene väljasõit ja keskuse külastus sai kaetud omavalitsuse toetussummast, kuid kokkulepitud lõunasöögi tasusid eakad ise. Heli puudutus ja vastuvõtt, mida pakkus Arvo Pärdi Keskus ning lõunasöök Keila vanas raudteejaama hoones asuvas restoranis Kegel mõjus positiivselt ja tõi järgmisele õpitoa kohtumisele muuseumis küll ühekordselt aga rekordarvu osalejaid. Planeeritud kohtumist muuseumis Lagle Parekiga olime sunnitud muutma kolmel korral, lükates märtsikuist loeng-mõttevahetust aina edasi kuni mai lõppu välja ja seda ühiskonda tunginud pandeemia pärast. Pareki enda soov oli kindlasti tulla, seda kajastab ka tema e-kiri (vt Joonis 2). Muuseumi poolt sai tasuta sõidukulud ja väike meelespidamine, tegemist on ikkagi Pärnu Muuseumi seosinimese ning muuseumi ühe juhi Elsbet Pareki tütreaga. Üritus oli emotsionaalne nii külalisesinejale kui osalejatele, kuna kõnetas neid üdini nii aja lugu kui elukogemusi arvesse võttes.

From: Lagle Parek <lagle@caritas.ee>
Sent: Monday, May 4, 2020 4:54 PM
To: Piret Pedanik <Piret.Pedanik@pernau.ee>
Subject: Re: Pärnu Muuseum_15-05-2020_Kohtumine 13:00

Tere,
teate, mina tahan ka seda kohtumist, ikkagi minu sünnilinn! Mis takistab meid mai lõpus kogunemast(29), mina ju saan tulla ja Eesti sees see ei peaks olema probleem üldse.
Lootusrikkalt
Lagle

Joonis 2. Lagle Pareki e-kiri, 2020.

(Allikas: Piret Pedanik, tööalane e-kirjavahetus)

Minu silmis on õpitoa tulemusel tervikuna toimunud muuseumi lähenemine külastajatele, sealhulgas eakatele. Muutused, mille põhjal seda kirjutan, on seotud tegevustega, mis teoks saanud õpitoa tavakohtumiste väliselt ning külastajate initsiatiivil. Nii on aidatud muuseumil digiteerida arhiivkogu museaale, tuvastada fotodel olevaid isikuid, sündmusi, paiku või täiendatud kõneka materjaliga mäluasutuse kogusid Pärnu Muuseumi

kogumispõhimõtetest²³ lähtuvalt. Julgemalt on hakatud pöörduma muuseumi poole erinevate infootsinguid ja uurimistööd puudutavate küsimustega. Näiteks otsitakse oma suguvõsa puudutavaid arhiivimaterjale, palutakse abi infootsimisel erinevatest infosüsteemidest, soovitakse uurida mõnd konkreetset ja huvipakkuvat ajahetke või palutakse abi kooli uurimistöõ teemaga seondult. Avatud ja abivalmis olek on aidanud kaasa kontaktide loomisele ning suurendanud, ma väga loodan, muuseumi usaldusväärst külastajate vaatevinklist.

2.2. Metoodika

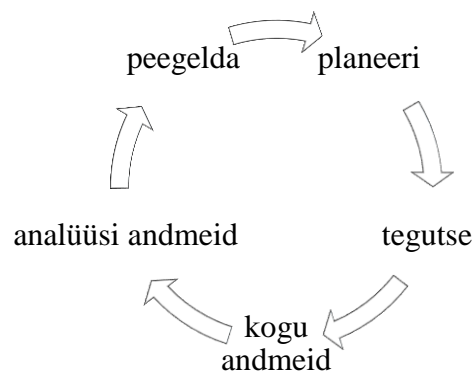
Magistritöö uurimuse aluseks on Pärnu Muuseumi õpitoa „Väärikalt pärandatud lood“ kolm toimunud hooaega aastate vahemikus 2018-2021. Muuseumi õpitoa osalejate arvamuste ja püstitatud küsimustele vastuste saamiseks uurimistöös, teostasin poolstruktureeritud intervjuud (vt Lisa 5). Kuna tegemist on eakamate intervjuueeritavatega, siis antud valik andis võimaluse vastavalt kujunenud situatsioonile intervjuukäiku suunata. Samuti võimaldas see küsimusi ümber sõnastada ning küsida vajadusel lisa- või täpsustavaid küsimusi (Õunapuu 2014: 171). Intervjuud läbi viies olin valmis nii tekkivateks tõrgeteks kui selgitusteks, sest kaasamistemaatika vajab avatud mõttearendust ja vahel lihtsustatult rääkimist. Teema visualiseerimiseks jagasin kohtumistel intervjuueeritava(te)le kaasa võetud väljatrüki osalusviiside kasutamisest õpitoa kontekstis ning kolme hooaja vältel toimunud sündmuste „memo“, et oleks lihtsam meenutada toimunut. Kokku teostasin õpitoa eakatega silmast-silma seitse individuaalintervjuud ning kolm paari intervjuud. Pean tõdema, et kohati andis koosmõtlemine intervjuu käigule mahlakust juurde, sest *kaks pead on ikka kaks pead*. Kõik 10 intervjuud toimusid Pärnus 2022. aasta jaanuarist märtsini intervjuueeritavatele sobival ajahetkel.

Leidmaks vastust küsimusele - Millist väärtust muuseum õpitoa tulemusena saab? – viisin, lisaks eakatele, läbi struktureerimata lühiintervjuud (vt Lisa 6) nelja kolleegiga töökohal Pärnu Muuseumis, 2022. aasta veebruarikuul. Need vabad vestlused andsid võimaluse

²³ „Pärnu Muuseumi kogude korraldus ja kogumispõhimõtted 2021“ on alusdokument kogude tööle. http://media.voog.com/0000/0041/5968/files/P%C3%A4rnu%20Muuseum_Kogude%20korraldus%20ja%20kogumisp%C3%B5him%C3%B5tted_2021-1.pdf

tõstatada vajadusel uusi teemasid või täpsustada intervjueeritava mõtteid ja vaateid (Õunapuu 2014: 172). Kaasamise temaatika ei ole just ülearu palju rakendust Pärnu Muuseumis leidnud, kuid usun, et magistritöö annab sellele uue tõuke ning avardab vaadet ja seda just eakama muuseumikülastaja või oma kogukonna inimeste suunal. Intervjuude analüüsimisel lähtusin magistritöö teoreetilise osa materjalidest ja uurimisküsimustest, mis aitavad jõuda soovitud tulemuseni. Jaotasin vastused kolmeks: eakate nägemus ja arvamus õpitoast, eakate kaasamine ja osalemine Pärnu Muuseumi tegevustes ning õpitoa väärtus muuseumile, mis toetub nii eakate kui muuseumi töötajate intervjuudele.

Kuna olen olnud 2018. aastast seotud muuseumi õpitoa „Väärilikalt pärandatud lood“ projektiga, siis käsitlesin ennast reflekteeriva praktikuna (ingl *reflective practitioner*) ning analüüsisin eesmärgi saavutamiseks toimunud õpitube kasutades refleksiooni. Reflektiivpraktika on sisekaemusprotsess, toob välja New Yorgi linnakolledži õppejõud emeritprofessor Hope Hartman (2010: 14), mida täiendab Annette Vetrano (2016) mõttega, et refleksioon kui peegeldus, võib olla kunst omaette. Nii Hartman (2010: 14) kui Vetrano (2016) leiavad, et refleksioon võimaldab vaadata tagasi ning analüüsida ja hinnata kriitiliselt olukorda, eesmärgiga õppida midagi, mis aitab järgmisel korral õpitud oskust harjutada või sarnase ülesande täitmist parandada (vt Joonis 3). „Kuid siiski on oluline keskenduda positiivsetele külgedele (mis toimis), mitte negatiivsetele“, tõdeb Vetrano (2016).

Joonis 3. Refleksiooni etapid.

(Allikas: Vetrano 2016, töö autori tõlge)

Antud lähenemine, mis on küll enamalt kasutuses haridusvaldkonnas, sobis minu uurimustöös osalusviiside rakendamise kaardistamisel, kuna sain toetuda oma personaalsele kogemusele õpitoa toimumisega seonduvalt kasutades alusena Simoni (2010) osalusviiside jaotust. Informeerimise tasandi välja selgitamisel lähtusin Simonile (2010: 27) lisaks IAP2 (2018) mudelist, mille on Hinsberg ja Kübar kohandanud Eesti organisatsioonide tarbeks (vt Tabel 1). Veel toetusin isiklikest tähelepanekutest ja enda poolt õpitoa järgselt märkmetena kirja pandust, kuna minu kogemus ning selle väljendamine refleksiooni kaudu võimaldas avada tahke, mis teistele ei ole teada. Samuti võimaldas õpitoa järgne tegevuste analüüs minul, kui läbiviijal enesepeegelduse kaudu, muuta eesolevaid kohtumisi vastavalt analüüsi tulemus(t)ele ning proovida ja katsetada lähenemisi teise nurga alt.

2.3. Valim

Kindlasti saab magistr töö autorile esitada küsimuse või vastuväite töö valimi koostamise, esinduslikkuse või subjektiivsuse kohta. Leian siiski, et isiklik kogemus ja usaldus toetasid valikut ning aitasid leida vajalike kaasamiskogemustega kokku puutunud õpitoa eakaid. Lisaks usun, et käesoleva töö tulemus võimaldab teha üldistusi Eesti muuseumimaastikul, kui mitte suurlinnade, siis väiksemate paikkonnamuuseumide kohta ning näidata ühe konkreetse sihtrühma mitmekesisust, valmisolekut ja kaasamise võimalusi muuseumi tegevustesse, kuna kaasamist ei saa vaadelda sõltumatu või iseseisvana.

Lähtuvalt magistr töö uurimistest on käesoleva töö valimiks osalejad muuseumi õpitoast „Väärilt pärandatud lood“. Valimi koostamisel kvalitatiivsete intervjuude jaoks järgisin ettekavatsetud (ingl *purposive sample*) valimi põhimõtteid, mis on eesmärgist lähtuv valim ning mille liikmeid valib uurija, lähtudes oma teadmistest, kogemustest või eriteadmistest mõne grupi kohta (Õunapuu 2014: 143). Valimi üheks valiku aspektiks oli, et esindatud saaks võimalikult erisuguste kaasamispraktikatega külastajad, tuginedes Simoni (2010: 190-191) välja toodud osalemisviiside mudelile (informeerimine, panustav, koosloov, koostöötav ja majutatud). Teiseks oli soov leida erinevatel hooaegadel õpitoaga liitunud ning erineva vanusega naisi ja mehi. Uurimuse jaoks intervjuerisin 10 õpitoas osalejat (vt Tabel 4).

Vastavalt kokkuleppele kasutasin uurimuses intervjueeritava täisnime või eesnime, ühtluse mõttes tsitaatide väljatoomisel aga eesnime ja sünniaasta lühendit (vt Tabel 4), mis võimaldab mõista paarikümne aastase vanusevahega intervjueeritavate erinevaid tunnetusi ning lähenemisi vastustele.

Tabel 4. Valimi moodustanud õpitoa intervjueeritavad.

Intervjueeritav/ töös kasutatud lühend	Sünni - aeg	Haridus	Amet enne pensionile jäämist	Hooaeg õpitoas	Osalusviisides osalemine
Laine (Laine, s 1934)	1934	keskeriharidus	raamatupidaja	neljas	informeerimine, panustav, koostöötav
Heldor (Heldor, s 1935)	1935	keskharidus	elektrik	neljas	informeerimine, panustav, koostöötav
Lehti Tattar (Lehti, s 1938)	1938	kutseharidus	restorani peakokk	neljas	informeerimine, panustav, koostöötav
Aili Laak (Aili, s 1946)	1946	ekvivalent magister	pedagoog	neljas	informeerimine, panustav, koostöötav
Mai Vellamäe (Mai, s 1947)	1947	ekvivalent magister	maksu- ja tolliametnik	teine	informeerimine, panustav, koostöötav
Lembit Kustassoo (Lembit, s 1949)	1949	keskharidus	majandusmees	kolmas	informeerimine, panustav
Valdek (Valdek, s 1950)	1950	keskharidus	liinitöölaine	kolmas	informeerimine, panustav
Anne (Anne, s 1951)	1951	keskeriharidus	teenindaja	neljas	informeerimine, panustav
Tiiu (Tiiu, s 1951)	1951	keskeriharidus	assistent	teine	informeerimine
Helve (Helve, s 1954)	1954	ekvivalent magister	raamatupidaja	teine	informeerimine

(Autor: Piret Pedanik, tuginedes intervjuude andmetele)

Mõistmaks muuseumi poolset nägemust õpitoast ja selle osalejate potentsiaali muuseumi poolt lähtuvalt, viisin täiendavalt läbi struktureerimata lühiintervjuud nelja kolleegiga (vt Tabel 5). Valim koosneb kolleegidest, kes omavad kokkupuudet eakatega õpitoast läbi erinevate hooaegade. Intervjuud toetusid eesmärgi saavutamiseks püstitatud küsimusele – millist väärtust muuseum õpitoa tulemusena saab?, kuid erinesid lähtudes kolleegi

ametikohtast ning tema seosest õpitoaga. Vastavalt kokkuleppele kasutasin tsitaatide väljatoomisel uurimuses muuseumikolleegide täisnime.

Tabel 5. Valimi moodustanud muuseumikolleegidest intervjueeritavad.

Intervjueeritav	Ametikoht	Seos õpitoaga
Kristiina Vunk	muuseumipedagoog	õpitoa läbiviija kolmandat hooaega, alates 2019 sügis
Ülli Kont	peavarahoidja	loengute ja näitusega seonduvad kuraatorituurid
Tiit Kask	arendusjuht	õpitoa projekti algataja, esimese 2018/2019 hooaja läbiviija
Indrek Aija	koguhoidja/näituste koostaja	loengute ja näitusega seonduvad kuraatorituurid

(Autor: Piret Pedanik, tuginedes muuseumitöötajate intervjuudele)

Ma usun, et töös kasutatud valimid, nii eakatest kui muuseumikolleegidest, õigustavad end ning nende abil saadud tulemused on piisavad andmaks ülevaate saamiseks vajamineva info. Samuti võimaldavad teha järeldusi, mis näitavad töös püstitatud eesmärgi täitmist või mittetäitmist Pärnu Muuseumi poolt.

3. TULEMUSED

Järgnevalt annan ülevaate uurimistöö läbiviimiseks püstitatud küsimustele vastuste saamiseks tehtud intervjuude tulemustest ning refleksioonist. Esimeses osas toon välja õpitoa osalejate poolset kogemused, teises osas kirjeldan lühiintervjuude käigus saadud kolleegide vastuseid ja muuseumitöötajate tõlgendust mõistele „vaimne kultuuripärand“. Viimases alapeatükis annan analüütilist refleksiooni kasutades ülevaate, Pärnu Muuseumi õpitoa „Väärilt pärandatud lood“ osalustegevustest toetudes Simoni (2010) osalusviisidele (vt Tabel 2). Uurimistulemuste ja analüüsikategooriate loomiseks kasutasin töö eesmärgiks püstitatud uurimisküsimusi.

3.1. Õpitoa tähendus eakatele

Teooria osas tõin välja, et muuseum peab oma külastajate mõistmiseks olema meeldiv mitmekihiline paik, mis kõnetab siht- ja sidusrühmi mitte ainult passiivselt, vaid astudes ka külastajatega dialoogi. Järgnevalt on peatükis ülevaade uurimistöö valimisse kuulunud õpitoa osalejate intervjuudest selgunud seisukohtadest.

3.1.1. Eakate nägemus ja arvamus Pärnu Muuseumi õpitoast

See, kuidas eakad käesoleva töö vaatluse alla võetud õpituba näevad ning mida nad kohtumistest arvavad või mida tunnevad, sõltub suuresti muuseumi poolsest tegevusest. Ehk alates sellest, kuidas osalejaid vastu võetakse, keda on võimalus kohtumisel kuulata või mida kaasa teha, kuni toimumiseks loodud ruumi ettevalmistamiseni välja.

Intervjuudest ilmnes, et toimunud õpitoa kohtumistes ja nende välistes üritustes ning tegevustes näevad osalejad üksmeelselt meeldivat paika, mis kutsub esile rahulolu tunde. See avaldub intervjuueeritavate vastustes, pidades meeldivaks nii kodust atmosfääri, väikest

sobilikku seltskonda, vastuvõtvaid toredaid inimesi, uut informatsiooni, lugupidavat suhtlust, kui võimalust kodust välja tulla ning kohtuda teistega.

Väga meeldivad ja nagu energiat saad, tuled sealt ära, tead, sa oled sihuke jälle täis laetud nagu lauluproovist tuled ära. Vaata, öeldakse, et kui sa laulad, siis sul see organism vibreerib ja see kuidagi annab sulle energiat. (Mai, s 1947)

Vähem tähtsana ei saa jätta märkimata mainitud õpitoa tasuta toimumise või huvitava (vaba) aja sisustuse aspekti. Kuigi ei saa eeldada, et osalejad poleks valmis maksma muuseumile väikest tasu kohtumiste eest, on tegemist pigem suunatud tänu ja tähelepanuga eakatele, kel olemas pikk elukogemus ning teadmiste pagas, mida mäluasutus võib koostöös ja kokkuleppel oskuslikult enda huvidest lähtuvalt ära kasutada. Pean nentima, et tasuta on toimunud kohtumised vaid muuseumi seinte vahel, kõik väljasõidud on olnud mingil määral osalustasuga.

Olenemata sellest, kui mitme hooaja vältel on õpitoas osaletud, hinnatakse kuuluvustunnet kui sotsiaalset vajadust, mis on üks oluline kiht inimvajaduste hierarhia osana ning väljendab vajadust kuuluda mõnda enda jaoks olulisse gruppi ja tunda, et sinust hoolitakse. Ehk toetudes Simonile (2010: 26) toimub minust meieks kujunemine. Uuringu tulemust saan oma tähelepanekutega kinnitada ja lisada, et tekkinud on juba väikesed „sõpruskonnad“, mis on viinud või võivad viia lähedaste suheteni ning seetõttu tajutakse turvalisust ja usaldust ning ollakse vastastikku avatumad. See peegeldub ka intervjuude vastustes.

Tunned ennast ka nagu väärtuslikumana, ma mõtlen laiemalt, mitte ainult iseennast, ma mõtlen seda seltskonda, kes me koguneme. Et see on nagu vajalik inimesele, teda kutsutakse, temaga peetakse dialoogi, küsitluste kaudu tagasisidet ja kõik saavad vajalikku tähelepanu. Osad tunnevad ennast täitsa oma inimestena siin ju. Täitsa sõbrad. (Aili, s 1946)

Kokku on jäädud käima pikaks ajaks. [...] Katsume osa võtta sellest väärivate asjast, niipalju kui annab. (Heldor, s 1935)

Muuseumi mittekülastajate hulgas on enim pensionäre vanuses 75+ selgus teooria osas (Muuseumide ja raamatukogude 2018: 5). Vesteldes valimisse kuulunud õpitoa osalejatega, ilmnas, et nende jaoks osutus esimese sammu tegemiseks vajalikuks just silmast-silma kohtumine ja info jagamine ning muuseumi enda soov ning ootus kutsuda dialoogi eakaid. Vanusele viidates mainiti, et on tore, kui meiesuguseid veel tahetakse (Valdek, s 1950). Seega on määrava tähtsusega organisatsiooni poolne isiklik pöördumine sihtrühma poole, mis baseerub usaldusel ja empaatial ning toob kaasa kuuluvustunde.

Kui suurel määral oma lapsepõlvest ning noorusest pärit kultuurinähtusi väärtustatakse, ei sõltu vanusest, soost ega õpitoas osaletud hooegade arvust, vaid ennekõike võimest ning võimalusest luua seoseid muuseumis kuuldu ja nähtu ning oma teadmiste ja mälestuste vahel, *Väino Linde jõuluehted meenutasid kohe täpselt, et oi meil kodus olid need* (Tiiu, s 1951). Õpitoa külastaja jaoks on oluline olla eakaaslaste seltsis ja meenutada minevikku, *hakkad mõtlema oma elule tagasi* (Heldor, s 1935) ning see, et lugudest olulisemaks võib osutada tausta teada saamine. Meenutustegevus on ärgitanud eakaid oma mälestusi järgnevatele põlvedele edasi andma ning kasvatanud läbi kohtumiste ajaloohuvi. Väärtustades muuseumit kui pärandasutust, tuntakse ennast muuseumisõbrana. Muuseumist ja õpitoast rääkides on oluline välja tuua ka see, et osalejad tajuvad, et kokku on saanud ühesuguste huvidega eakad. Nii näiteks leiab osalejate seast omavahel sugulasi, *isegi sugulased saame seal kokku* (Laine, s 1934), kes huvituvad pärandist ja elevusega kaasalöönud erinevates projektides, millest enim mainiti näitusi, kuhu oli võimalus oma panus anda ja mida hiljem käidi kordi „omadele“ uhkusega tutvustamas ning näitamas.

Üks aspekt, mida mainiti üllatas ja pani mõtlema üheaegselt. Nimelt märgiti, et kohtumistel on ruumi piisavalt ning kõigi jaoks on koht olemas. Peab tõdema, et tähtis on turvalisus, kui üks oluline kiht inimvajaduste hierarhiast, mis võib antud kontekstis määrata muuseumi õpitoa külastuste järjepidevust. Küsides intervjuueeritavatelt, kas on midagi neilt kohtumistelt ka puudu jäänud või olnud midagi, mis ei ole meeldinud, vastati ühiselt – ei, *selle kohapealt nulliring* (Mai, s 1947). Siiski meenus ühele prouale, et vahel on kuulmisega probleem ehk ei kuule räägitut. Võimalik, et see sõltub nii esineja hääle tugevusest, osaleja asukohast ja „suminast“ ruumis, kaugusest rääkijaga aga ka lihtsast tõest, et vanusega võib kuulmine halveneda.

Eakate nägemused ja arvamused muuseumi õpitoast on paljuski kattuvad teooria osas välja tooduga, kus kirjas, et muuseum on meeldiv mitmetasandiline paik (Fleming 2005: 59), mis pakub huvitavat (vaba)ajasisustust (Muuseumide ja raamatukogude 2018: 5), väärtustades pärandi edasikestmist tegusa ja tugeva kogukonna baasil (Eesti Rahvakultuuri Keskuse kodulehekül) ning mis suudab ühendada piisavalt inimesi, et tekitab kogukonda kuulmise tunne (Simon 2010: 26). Läbi viidud intervjuud näitasid, et õpitoa osalejate jaoks on oluline meenutamistegevus, mis kajastub seoste loomises enda läbielatu, nähtu või kogetuga ning

ajalooga üldisemalt. Samuti väärtustatakse, et õpituba annab võimaluse kohtuda ühesuguste huvidega eakaaslastega ning veeta aega meelepärases seltskonnas. Mis aga vajab eraldi välja toomist on vanemaealistele lähenemise seisukoht, nimelt selgus intervjuudest, et vahetu avatud suhtlus on see, mis aitab tuua muuseumisse ka külastajaid vanuses 75+. Üldise arvamuse õpitoast kujundab aga eaka silmis tervikpilt, mille määrab tema isiklik väärtushinnang ja mis tekib läbi kogetu.

3.1.2. Õpitubade väärtus eakatele

Mida saab eakas läbi kooskäimiste ja tegevuste õpitoas, sõltub nii kohtumiste organiseerijast ehk muuseumist ning osalejast endast - tema soovist, teadmisest ja kaasalöömise tahtest. Intervjuudest selgus, et muuseumit peetakse kultuurseks paigaks, mis ärgitab kodust välja minema, kaasa mõtlema, kaasa rääkima ja kaasa tegutsema ning vastab eakate ootustele. See kõik paneb varakult kodust välja tulema ning ennast kenasti riidesse sättima, väidavad intervjuueeritavad. Tuli välja tõsiasi, et kohti, kuhu kodust välja minna, ei ole eakatel väga palju ning minek sõltub siiski ennekõike tervisest. Samas mainiti, et just õpitoa kohtumine parandab enesetunnet ja annab päevale positiivse noodi. Seda, et õpituba on üheks võimalikuks kohaks kuhu minna ning kohtuda teise seltskonnaga, peetakse väga vajalikuks ja oluliseks sotsiaalseks aspektiks, mis kajastus ka soovis, et õpituba ikka kestaks. Lisaks tajuvad mõned eakad kohtumiste tulemusel enesehinnangu tõusu, mis kaasneb vahetu suhtluse, meeldiva koos olemise ja enese väärtustamise läbi.

Kohtumised on süstinud seda toredat tunnet, et eakas on ka tore olla, eakas on mõnus olla.[...] Alati ei olegi see, mis tarkust ma siin saan, see kõige tähtsam, vaid see koosolemise vorm. (Aili, s 1946)

Vanem põlvkond on ise huvitatud muuseumist, kultuuripärandist, oma kohalikust ajaloost ja lähiminevikust ning see on vundament, millele on võimalus ehitada midagi püsivat. Kuid, olulisemaks muuseumi väärtuste mõistmisest ning arusaamisest, peavad intervjuueeritavad isiklike väärtuse tajumist „juurte“ ning põlvkondadevahelise sideme kaudu. Mainiti, et sellele on tõuke andnud just õpituba oma teemade ja tegevustega.

Kui tookord, kui see fotode värk oli, hakkasin kohe mõtlema, et mul on ju albumid kodus vanast ajast emast-isast jäänud [...] ja siis ma vaatasin neid hoopis teise pilguga jälle. Aga ma vaatasin seda nagu ajaloo mälestust. (Anne, s 1951)

Avameelselt kirjeldati erinevate põlvkondade peresuhete muustrite paralleele, mille kordumist nähakse oma lastel ja lastelastel ning mida osatakse märgata edasi antava

pärandina. Seega võib eeldada, et „oma juurte väärtustamisel“ on õpitoa läbiviijatel koos muuseumiga määrav roll ning osalejatel endil arusaam, mida kultuuripärandiks pidada.

Nimetati, et peale enese väärtuse tajumise, pakuvad meeleolu igakuistele õpitubadele lisaks pikemad ning lühemad reisirid teiste kultuuripärandi vahendajate juurde. Lisaks positiivsele meeldivale emotsioonile on väljasõidud andnud uusi teadmisi ning toonud kaasa huvi, avastamist ja üllatusi nii kodukohas, kui käidud paikadega seonduvalt. Välja toodud ürituste põhjendusena mainiti, head muuseumi poolset korraldust ja seda, et alati on kohapealne giid kohtumise vahendajaks, mis annab omakorda üritusele lisandväärtuse. Mainiti ära nii Arvo Pärdi keskuse külastust kui Seljametsa Muuseumis käiku.

See väike Seljametsa muuseum, millest ma ei lootnud mitte midagi, üllatas. Võrratu personal. [...] Külaelu minu meelest sõltubki kõik kasvõi ühest aktiivsest inimesest, et see küla elu ellu ärkaks. (Lembit, s 1949)

Päev Pärdi keskuses oli väga hästi korraldatud. Loomulikult see mõjub hästi, palju parem on see nädal aega kodus siis olla, kui saad kuskil ära käia. (Valdek, s 1950)

No ja Pärdi keskust võib võtta nagu kingitust. (Aili, s 1946)

Kogukonna identiteeti ei saa luua üksinda, vaid ikka toetudes kohalikule elanikule. Samas võib arvata, et kohalik elanik vajab kasvõi natukene tähelepanu, mille tähendus võib peituda sõnas „väärtustamine“. Toetudes samale mõttele, tõid intervjuueeritavad ühe elamusena välja, seose mõne muuseumi näitustega, kus eksponeeritud nende endi poolt jagatud materjali.

Planeeritud mingi näitus ja siis järsku meie oma seltskonnaga saame seda täiendada ja seda peetakse väärtuslikuks. (Aili, s 1946)

No näitus „Tanu alla“, meie vanas eas oma looga, siiani liigutab meid. (Mai, s 1947)

Meeldivateks ning kõitvateks on osalejate sõnul kohaliku ajaloo seotud või muuseumi tegevust kajastavad kohtumised, *see arheoloog mulle hullult meeldis. Tore poiss* (Helve, s 1954). Olgu need ettekantud muuseumi meeskonna enda või kutsutud külaliste poolt, ühtmoodi paeluvateks peetakse kõiki, kuid lisandväärtust annab kohtumisel küsimuste esitamisele mõeldud võimalus ja aeg. See on hea viis julgustada eakaid kaasalööma muuseumi tegevustesse ning tekitada soovi ja huvi kogukonnavaimu järele. Sümpaatne oli ka tõdemus, et õpitoas kuuldu ja nähtu räägitakse kodustele edasi ning siis jääb see meelde veel kauemaks ajaks.

Üheks väärtuseks, mida aga õpitoa kohtumised osalejatele andnud on, loetakse väljasõitudel, kokkusaamistel ja näitustel saadud positiivne emotsioon, mis võib juhtida käitumist ning ühtlasi suurendada huvi ka muuseumi tegemiste vastu. Meeldivat emotsiooni ning uusi kogemusi on intervjueeritavate sõnul pakkunud kohtumised, kus võimalus ise kaasa teha, olgu selleks välja toodud esimesel hooajal toimunud seebitegu või viimasel jõuluviktoriin. Samuti mainiti nii tee, kohvi kui koogi pakkumist, mida on peetud meeldivaks vahepalaks ja õpitoaga rahulolu suurendajaks.

Väga tore vastuvõtt on olnud ju. Need väiksed jõulupeokesed. Jaa, jaa väga-väga tore oli tordi söömine „Tanu alla“ saamise puhul. (Heldor, s 1935)

Minul oli üllatuseks, näe, pakutakse vahel kohvi ka, et tore on, et saad nagu inimestega, niisama ka rääkida, mitte ainult istuda. (Helve, s 1954)

Igal üritusel on võimalus võtta maitsevett või väike küpsis või komm põske. Kuid märgin ära, et minu hinnangul on maitseelamuste pakkumine loonud märkimisväärselt sooja „kohvik-klubi atmosfääri“ ning kohtumised, kus kook ja kohv laual, on kestnud ajaliselt kauem kui tavaliselt.

Läbiviidud intervjuudest selgus, et õpituba, kui muuseumi üks väljund külastajate suunal, täidab muuseumile sätestatud ülesandeid ja rolli, mis teooria peatükis välja toodud ehk vahendab inimese ja tema elukeskkonnaga seotud kultuuripärandit hariduslikul ja elamuslikul eesmärgil (Muuseumiseadus 2013). Kõik see kajastub tegevuste kaudu, mis annab võimaluse osalejatel tutvuda ajaloo ja teha kaasa nii õpitoa kui muuseumi tegevustes. Nii intervjuudest kui teooria peatükist nähtub, et õpitoa üritustel osalemine annab lisaks teadmistele, kogemustele ja kooskäimise võimalustele osalejatele ka positiivse emotsiooni (Muuseumide ja raamatukogude 2018: 5) ning kogukonda kuulumise tunde (Simon 2010: 26). Väärtustatakse oma juuri ja põlvkondadevahelisi seoseid ning lisandväärtusena nähakse pärandi vahendajaid, kes aitavad paikkonna ajalugu avada. Muuseumikülastus sõltub aga tervisest, mis nii nagu teooria peatükist ilmnes on ka üks muuseumi mittekülastuse põhjuseks üle 75-aasta vanustel külastajatel (Muuseumide ja raamatukogude 2018: 5). Kui vähe või palju on muuseumil võimalus eakate huvi pärandasutuse ja kultuuripärandi vastu suurendada, sõltub ühelt poolt muuseumi oskusest ja võimalusest ning teisalt eakate valmisolekust pakutavat vastu võtta.

3.1.3. Eakate kaasamine ja osalemine Pärnu Muuseumi tegevustes

Osalusprojektid loovad suhteid organisatsiooni töötajate ja kogukonna liikmete vahel, avades viimastele mitmekülgseid võimalusi eneseväljenduseks ning institutsiooni tegemistes kaasa löömiseks. Kuid see, mis paneb õpitoa eakaid kaasa tegutsema või milline roll võetakse, sõltub nii organisatsioonist, ehk antud töös muuseumist, ja ka osalejast - tema olemusest ning sellest kui suurel määral üks või teine teema teda kõnetab. Seevastu ei oma tähtsust sugu ega õpitoas osalenud hooegade arv, vaid arusaam tegevuse positiivsest tulemusest institutsiooni jaoks ja kaasalöömiseks enese võimekusest. Osaleja vanus võib osutada piiravaks tegevustes, mis vajavad tänapäeva mõistes tehnilisi oskusi ehk tööd arvuti ja erinevate andmebaasidega.

Mida teha nende väärtustega, mis meil on kodus. Kuidas neid hoida, talletada, äkki kellelgi läheb vaja, äkki läheb muuseumil vaja. Mida teha fotodega. [...] Ja kui siis tulid mingid teemad näitustele, siis tekkis eriti see tunne, et ma tahaksin osa võtta, et see, see kutsutakse osalema, selline kus on eesmärgiks midagi talletada. See tundus väga paeluv. (Aili, s 1946)

Intervjuudest koorus välja, et nii õpitoas kui muuseumitegevustes paneb kaasa lööma ennekõike selge arusaam tegevusest, põnev teema, isiklik huvi, sisemine motivatsioon, soov saada uusi teadmisi ja kogemusi ning nähtav lõpptulemus. Siiski ei ole kõik ühtviisi õhinas ja valmis alati aktiivselt osalema, vaid on neidki, kes soovivad olla pigem kuulajad ja võib-olla mõne nurga pealt kaasa rääkija rollis, kui teema osutub tuttavaks. Erinevad tegevused sütitavad erinevalt, kuid selgus, et pealehakkamist jagub intervjuueeritud eakatel enim just meenutustegevustega oma elust ja ajast. Nii toodi välja isiklike vanade fotode koos vaatamine ja arutelu, mis tuletas noorpõlve meelde ning aitas elustada mälestusi mõnest sündmusest, millest ise osavõetud. Samuti äratasid huvi Pärnu lood ja linna muutumine ajas. Nimetatu tegevuse taga võib olla tõik, et antud toiminguga õpitoa kohtumised muuseumi poolt käima lükati ning fotode vaatamine ja mõttevahetus toimus pea terve esimese hooaja vältel ehk läbis korduv tegevusena üle poolte kohtumiste. Emotsiooni pakkus lapsepõlve piltide vaatamine, mille tulemusena oli võimalus oma fotodega panustada muuseumis loodud lapsepõlve näitusesse „Tritsud, tukikas ja Miki Hiir“ (vt Lisa 3). Huvipakkuvana selgus, et kui üleskutse algul ei osatud selget seisukohta osalemises võtta, siis juba hiljem inspireeris see, kui nähti, kuidas nende panust muuseumi poolt kasutatakse.

Ja mäletan just seda lapsepõlve näitust, kus algul üldse ei mõelnud, et sinna tekib mingi pilt pildipilveke ja kus siis hakkas inimestelt tulema neid fotosid ja meie seltskonnalt ka. (Aili, s 1946)

Pilt kus kivi peal istusin, seal toredasti, lilled olid pihus ja teine oli, kui päris väike, selline plisseekleidiga ju tüdruk olin. [...] Tore ja ega me ju jah ju ei teadnudki, kuhu see piltide panek tuleb. Jah tore oli näha ja meid kutsuti ju, saime ju tulla avamise üritusele. Uhke oli jah, ja väärivad ju trügisid ju täitsa kohe trügisid oma piltide järgi või neid otsima. (Lehti, s 1938)

Peab tõdema, et mainitud projekt osutus igati õnnestunuks ja menukaks. Eakad tõid näitust külastama oma sugulasi ja tuttavaid, et uhkusega näidata oma panust ja meenutada möödunud aega.

Kui esimene samm tehtud on alati kergem uut astuda. Sama mõtet väljendasid ka intervjuueeritavad, kel oli võimalus osaleda ja koostööd teha muuseumi näituse „Tanu alla“ loomeprotsessis. Koostöö, mis seob kogukonda ja organisatsiooni omavahel on suurepärane sild, mis loob partnerlussuhteid ning toob, antud juhul muuseumi, oma igapäevatöö kaudu kogukonnale lähemale. Tekkinud usaldus, entusiasm ja sisemine põlemine olid motivaatoriteks kõikidel intervjuueeritavatel, kes projektist osa võtsid. Initsiatiiv tuli tihtilugu just eakatelt, kes julgelt jagasid oma isiklike meenutusi ning pakkusid foto- ja esemelist materjali, mis aitasid väljapanekut elavdada, täiendada ja personaalsemaks muuta. Kuigi intervjuud tehes tohutut ülevoolavat meeleliigutust välja ei näidatud, oli see siiski tajutav, kui mainiti, et oma isiklike mälestusi kutsuti Pärnusse vaatama lapsed ja lapselapsed, sugulased, naabrid ja tuttavad ning infot selle kohta, et näitus liigub mööda kauneid Eestimaa mäluasutusi edasi, jagatakse jooksvalt edasi.

Uhke tunne on näitust vaadata ja mõelda. [...] Et lõpptulemusena on uhkelt ja toredalt tehtud ja need on minu asjad. (Lehti, s 1938)

Et kui saab kuidagi aidata mõne asjaga, siis siis aitame. Nende piltidega, mis sai toodud või kasvõi need samad asjad, mis siin klaasi taga on. Muidu oleks nad seisnud ikka siin klaasi taga. (Heldor, s 1935)

See oli jah, väga tore oli jah see „Tanu alla“. Mul täditütar käis Tartus ka seda vaatamas seal kuskil Rahvusarhiivis, kus seal oli avatud. (Laine, s 1934)

Kuna tegemist on väga isikliku temaga – abielu, siis vaieldamatult osutus see tundeelamuseks paljudele muuseumikülastajatele, mis kõnetas positiivselt nii tekstilise, esemelise kui fotomaterjaliga.

Pea pooled, ehk intervjuueeritud eakatest neli, tõid välja, et neile meeldib olla passiivselt kaasatud ja lihtsalt kuulata, mida räägitakse. Samas täiendasid lisaks, et vahel kui teema on tuttav või kõitev, siis soovivad kindlasti kaasa rääkida ning kaasa teha. Laiendades mõtet, sobib neile variant, mis annab võimaluse edasiantavat kuulata ning seejärel astuda

diskussiooni või esitada küsimusi. Kuna kohtumistel tuntakse end päris koduselt, ei tekita viimane ka mingisugust kartust, valehäbi või seda, et ei olda teemaga piisavalt kursis. Seega on valmisolek sotsiaalseks osaluseks, mis võimaldab juurdepääsu sisule, kasvades üle suhtluseks ehk teooriale viidates (Simon 2010: 26) toimub minust meieks kujunemine.

Ikka see saaja olen, olen kuulaja, noh mulle meeldib kuulata. [...] Noh selline taustajõud võin ka olla. (Anne, s 1951)

Oleneb olukorrast. Kui on teema, mis mind köidab, või mis mind haarab või millest ma olen teadlik, siis ma räägin kaasa. Kindlasti kohe. (Mai, s 1947)

Kaasa tegemise ehk panustamise osas paeluvad intervjueeritavaid just need hetked, mis panevad suuremal või vähemal määral proovile, annavad mõtlemisainet või võimaluse hiljem õpitud järele teha. Toodi välja nii käelisi tegevusi kui teadmistel baseeruvaid. Need on toimingud, mis võivad anda oskuste arendamise kogemuse ning pakkuda hariduslikku väärtust. Üheks ära märgituks sai Seljametsa Muuseumis õhinaga karaski tegu või vastupidi, nõrdimusega sellest mitte osavõtt.

Jaa ja, et mõtlesin ka, et Seljametsas käisime ka. No kui tore see oli, karaski tegemine ja ma ostsin karaskijahu ja tegin keefiriga, tegin kodus, mitu korda olnud teinud seda sama sihuke äkitamine. (Aili, s 1946)

Mina arvan, mina seda karaski tegemist oleks eriti nautinud. Ei teadnud, et see on ma ei saand sinna mindud. (Helve, s 1954)

Vabatahtlikuna kultuuriasutuse tegevuses osalemine sõltub suuresti asutuse selgelt edastatud sõnumist, kuidas vabatahtlik töö tulemus institutsioonile positiivselt mõjub, selgub teooria osas (Simon 2010: 18). Vesteldes intervjueeritavatega toodi välja, et just vabatahtlik töö on see, kus soovitakse osaleda ja mis annab võimaluse muuseumi igapäevatoösse isiklikku panust anda aga täita ka vaba aega ning konkreetset põhjust kodust väljumiseks. Vabatahtlikuna näevad ennast „nooremad“ eakad, need kel vanus alla 75-eluaasta. Vanemate intervjueeritavate sõnul peavad nad end vabatahtliku tegevuse jaoks liiga vanaks ning toovad välja ühelt poolt tervislikud aspektid ning teisalt soovi, mitte osaleda aktiivselt sotsiaalses suhtluses. Mõlemad põhjendused on loogilised ja arusaadavad ning peab au andma, et neil on säilinud soov, kasvõi kord kuus kodust välja, õpituppa tulemiseks. Oma vaba aja, energia ja oskuste pühendamine vabatahtlikule tegevusele on tunnustamist väärt, kuid eakate sõnul on tunnustusest olulisem võimalus aktiivselt ühiskonnaelus kaasa lüüa ja teadmine, et saad oma tegevusega kellegi jaoks kasulik olla. Lisaks märgiti, et pakutavate tegevustega kurssi viimiseks ollakse valmis õppima ja end täiendama.

Mina olen nõus vabatahtliku tööga, [...] Aga ikkagi on tore, kui on mingi niisugune, ma räägin, et kasvõi nädalas korra käid kuskil. Kui mõistus üle käib, sellest tööst, mis on, ma ei tea. (Tiiu, s 1951)

Need, keda muuseum vabatahtlikuna juba on kaasanud, ootavad koostöö jätkamist ning muuseumipoolset initsiatiivi ja kutset. Töö, millega soovitakse edasi tegeleda on tasapinnaliste museaalide digiteerimine ja näitustega seonduvatele etappidele kaasa aitamine, olgu selleks siis kruvide keeramine, naelte löömine või ruumi korrastamine.

Aga mina keeraksin kruvisid, lööks naela seinä. [...] Jah, temaga algul lõhkusime ja siis Koidula muuseumi mööblit viisime tagasi. (Lembit, s 1949)

Kui me seal arvutis tegime (tasapinnaliste museaalide digiteerimine – kommentaar: Piret Pedanik töö autor). Ikkagi vaata kui palju sa uurisid neid asju. (Valdek, s 1950)

Koostöö, kas kutsutult või vabatahtlikuna, vajab ettevalmistust ja selget eesmärki. Saan isikliku kogemuse põhjal nentida, et kõik sõlmitud kokkulepped, kas näitustega seonduvalt või vabatahtliku tööga on eakate poolt alati usaldusväärsed ja täpselt täidetud. Intervjuudest tuli ilmsiks, et eakatel on huvi olla, kas passiivselt või aktiivselt, osaline institutsiooni tegevustes. Nende nägemuse kohaselt liigitub passiivse tegevuse alla kuulamine ning aktiivse tegevuse alla kaasa tegemine, kaasa rääkimine ja „materjali“ annetamine muuseumile. Samas tõdesid kõik intervjuueeritavad, et nemad isiklikult esemeid annetanud ei ole, kuid loevad tegevust väärtuseks, mida õpitoa osalejad muuseumile annavad. Kuidas eakad kaasamist ja osalust mõistavad ning neid muuseumi tegevustega seostavad, sõltub enamjaolt nende endi arusaamadest või varasemalt kogetust. Mida isiklikumalt teema või tegevus osalejat kõnetab ja puudutab, seda suurem on soov olla üks osa projektist. Ehk nii nagu Simon (2010: 3) on kirjutanud on ka osalejatel käitumist motiveerivad isiklikud eesmärgid ning huvid, mida Sandelli (2003: 46) sõnul saavad vastastikku kasutada muuseumid oma sotsiaalse rolli, eesmärgi ja mõju arendamiseks. Simon (2010: 203) tõi välja, „et kõige tavalisem moodus, kuidas külastajad kultuuriasutustes osalevad, on panuse kaudu“, selgus aga, et kõik intervjuueeritavad ei soovi võrdselt panustada, nii leidub neidki, kes pigem piirduvad vaid passiivse rolliga. Mis puudutab aga mistahes isikliku materjali jagamist väljapaneku tarbeks, siis ka Simoni (Samas: 203) kinnitusele on see levinud viis, kuidas saab osaleda, kuid nagu intervjuudest selgus, ei sobi see kõigile ühtviisi. Tegevustes kaasa löömine annab arusaamist muuseumi igapäevatööst, hea enesetunde ja ühe väljundina võimaluse, oma osalemist teistele ka jagada. Kui osalemine algab inimesest endast on intervjuueeritavad, kes on muuseumi vabatahtliku töö tegijad, andnud institutsiooni igapäeva

oma panuse ning täitnud väärtuslikult oma vaba aega. Erinevad osalusviisid nõuavad muuseumilt erinevat lähenemist ja ressursi, kuid selle õnnestumiseks peab olema osalusprojektide ja kaasamise eesmärk piisavalt detailselt läbimõeldud ja mõistetavalt sõnastatud võrdselt mõlema poole jaoks.

3.1.4. Õpitubade väärtus muuseumile eakate vaatenurgast

Õpituba on Pärnu Muuseumis toimunud pisut enam, kui kolm ja pool hooaega. Selle aja jooksul on olnud, meil-läbiviijatel, võimalus veidi enam tundma õppida eakamat generatsiooni ja mõistma nende, võib-olla vahel liigagi tagasihoidlikke soove ning ärgitanud üles leidma just seda ühisosa muuseumiga, mis neid kõnetab. Kui mõelda, et õpitoa tulemusena tekib väärtus muuseumi jaoks, siis milline see on?

Huvipakkuvaks osutus intervjueeritavate esmane reaktsioon küsimusele. Nimelt pani see neid üllatunult mõtlema ja seejärel vastama, et kõigepealt saavad väärtust ikka nemad ehk pea kõik see, mida muuseum õpitoa tegevuste kaudu pakub, osutub nende silmis väärtuseks. Aidates täiendavalt intervjueeritavaid edasi mõelda ning küsides, millist väärtust ikkagi muuseum õpitoa tulemusena saab, selgus, et osalejate silmis on suurimaks väärtuseks külastajad. Silmas peavad vastajad nimelt neid külastajaid, kes tulevad muuseumisse koos õpitoas osalejaga õpitoa toimumise välisel ajal.

No [muuseum] on saanud siis külastajaid. (Lehti, s 1938)

Ma tean, et mina saan väärtust aga jah, külastajaid toon. (Mai, s 1947)

Kuna muuseum ei ole külastajate uuringut teostanud ega tagasisidet külastuste kohta täpsemalt küsinud, ei ole võimalust konkreetseid numbreid välja tuua, kuid intervjuudest selgus, et muuseumit külastatakse tihti ja ühe tõukena nimetati just osalemist õpitoas, mis on toonud muuseumit külastajatele lähemale.

Näitust „Tanu alla“, ma käisin vist kolm korda. [...] Käisin, noh, need riidetused, suve näitus, kolm korda. Sõbrannadele pidin ju näitama ka keldrites püsiekspositsioonis. Ma enam ei ütle, mitu korda, see tähendab iga kord, kui ma käisin näitusel, kas Joonase näitusel, või kelle iganes näitusel, ikka alt ka läbi. Ma ei tea, mitu korda, ma ei tea. (Mai, s 1947)

Teise aspektina, mida muuseum väärtusena saab, mainisid intervjueeritavad info jagamist ja reklaami. Välja toodud võivad küll oma laiemas tähenduses kattuda, kuid vastajad ise

põhjendasid oma sõnu järgmiselt, nimelt infot jagavad nad muuseumi kohta üldiselt, et mida teevad ja näevad, kellega kohtuvad, kuid reklaam puudutab nende jaoks konkreetset näitust või üritust.

Oleme ka need noh, kes jagavad infot muuseumist ja siis teen veel reklaami ka näituste kohta. (Mai, s 1947)

Kas või meie räägime õpitoast, siis info liigub. Et, et kui palju reklaamid, inimesed on siis juba teadlikud, et muuseumis toimuvad üritused. (Helve, s 1954)

Vahet ei olnud, kas vastas mees või naine, õpitoa teise või neljanda hooaja osaleja, siis külastajatele ja üldisemalt info jagamisele lisaks, nähakse väärtusena muuseumi kogude täiendamist ehk nii suulise kui esemelise materjali annetamist. Panus, mida saab anda oma kogukonna vanem põlvkond, on mäluasutuse jaoks olulisel kohal, sest „vanad asjad“, nagu eakad õpitoast ise neid nimetavad, osutuvad tihtilugu just sellisteks väärtusteks, mis seotud näiteks oluliste institutsioonidega või isikutega Pärnumaalt ja mida muuseum kogumispõhimõtetest johtuvalt kogub. *Võib olla et mõne, mõne vana asja, noh saate lõpuks endale, (Heldor, s 1935)*, samas mainis, üks proua teemaga seonduvalt, et muuseum võiks ise huvi rohkem üles näidata, millist materjali oodatakse ehk mis on see, millega soovitakse kogusid täiendada, *kui muuseum tahab materjale, siis võiks sellest rohkem rääkida, (Anne, s 1951)*. Eelkõige lähtub muuseum esemete ja suuliste mälestuste kogumisel põhimõttest²⁴, et kogutakse materjale, mis seotud Pärnu ja Pärnumaaga, arvestades juba olemasolevaid kollektsioone. Lähtudes eelkirjutatust, siis kindlasti muuseum on valmis kõik pakkumised üle vaatama ja seejärel juba otsustama, kas võtta pakutu museaalina arvele või mitte.

Huvipakkuvalt toodi välja veel üksikud väärtused, mida muuseum õpitoa ja sealsete osalejate kaudu saab. Nii leidis härra poolt väärtusena äramärkimist tööpanus, mille toetas oma kogemusele tehes muuseumis vabatahtlikku tööd. Üks vastaja mainis aga hingelist väärtust, mida seletas lahti öeldes, et see kõik, mida sisemaailm kannab väljendub ka kohtumiste õhustikus, *muuseum saab, väga ilusat väärtust saab – hingelist väärtus, me ju ise olemegi see „vana“ asja kandja ja hoidja ja vanades asjades enamjagu, (Tiiu, s 1954)*. Kõige põhjalikumalt mõtet aga väljendas proua, kelle sõnul on mäluasutuse „saak“ suur,

²⁴ „Pärnu Muuseumi kogude korraldus ja kogumispõhimõtted 2021“ on alusdokument kogude tööle. http://media.voog.com/0000/0041/5968/files/P%C3%A4rnu%20Muuseum_Kogude%20korraldus%20ja%20kogumisp%C3%B5him%C3%B5tted_2021-1.pdf

pidades silmas nii esemelist, põlvkondadevahelist kui kogukonnale suunatud väärtust ning väärtust, mida muuseum saab kaasamise kaudu.

Ma arvan, et ta aitab seda põhieesmärki täita. Et me oleksimegi kaasatud. [...] Et töö, ei ole muuseumi jaoks, vaid inimesed kes tunnevad huvi ja kes saavad oma panuse, võib olla anda, kas vanade fotode või asjade näol. Aga põhimõtteliselt ikkagi muuseumi sidumine inimestega ja meie generatsiooni sidumine muuseumiga. [...] Ja no kogukonnale lähenemine. See, meie pärandilugude kokkusaamise koht, toetab meie minu ealiste vaimset tervist, hoiab erksana. Hea on tunda end oodatuna. Meie kokkusaamistel olen mõnigi kord leidnud end mõttelt, et minugi kodus võib olla asju-esemeid-dokumente, millel on muuseumigi jaoks väärtust. (Aili, s 1946)

Lisaküsimusele, kas õpitoad on muutnud Sinu arusaama muuseumist kui pärandihoidjast vastustest selgus, et on muutnud ja ainult positiivses mõttes. Eakad tõid välja pärandi suurema väärtustamise, arusaama selginemise muuseumist kui organisatsioonist ning mõtteaine andmist põlvkondadevahelistes sidemetes.

Oskan asjadele teistmoodi vaadata, aga et on ikkagi seda tõelist asja. (Anne, s 1951)

Ennem ei teadnudki muuseumitööst mitte midagi. Nüüd on aru saada, mis, mis seal ikkagi tehakse kõik ja kui suur see töö kõik veel on. (Lehti, s 1938)

Annab mõtteainet - huvitav, kas need noored käivad seal siis. (Helve, s 1954)

See, et ei saa olla ühtset lähenemist organisatsiooni väärtuste või partnerlussuhete loomise jaoks, selgus intervjueeritavate vastustest. Mitmekülgsus avaldus nende poolt lausutus, mainides ära külastajate „toomist“, reklaami, info jagamist, nii suulise kui esemelise pärandi annetamist, tööpanust, hingelist väärtust, muuseumi põhieesmärgi täitmist, põlvkondadevahelist sidusust ja kogukonnale lähendamise aspekte. Välja toodu toetub teooria peatükkides kirjeldatule, kus seisab, et need keda muuseum on harjunud külastajana nägema, hakkavad seda organisatsiooni kaasabil looma ja jagama teistega (Simon 2010: iii) või muuseumikülastajate profiili laiendamiseks arendab muuseum partnerlussuhete abil oma sotsiaalset rolli (Sandell 2003: 46). Kõikide intervjueeritavate silmis ei kajastu väärtused ühel ja samal moel, vaid pigem peegeldab see nende kogemusvõimalusi ja nähtut muuseumis. Seda, kas muuseumi tähendus eaka jaoks on positiivses või negatiivses võtmes, sõltub aga suuresti muuseumist endast.

3.2. Õpitoa tähendus Pärnu Muuseumile

Eakate nägemusele vastuseks, millist väärtust saab muuseum õpitoa tegevusena, intervjuerisin nelja Pärnu Muuseumi kolleegi. Neil kõigil on seos, mõningane kogemus ning tutvus kohtumiste kaudu õpitoa osalejatega. Intervjuerides kolleege oli küsimusele vastustes ühisosa olemas, kuid igäüks täiendas ning laiendas veel mõtet oma ametikohast lähtuvalt.

Kolleegid tõdesid ühiselt, et õpitoa kaudu või õpitoa läbi on muuseum loonud sideme vanema generatsiooniga kohalikust kogukonnast. Tekkinud on kindel sihtrühm, kelle jaoks on muuseum nüüd üks partnerlusele toetuv sotsiaalne paik, mis neid kõnetab, tekitab ühtekuuluvustunde, annab uut kõneainet ning võimaldab põlvkondadevahelise suhtluse läbi suurendada ajaloohuvi ja lähendada koolinoori muuseumile.

Nad on ise päris rahul sellega, kui kui nad leiavad nagu siit majast partneri, kes mõtleb nendega kaasa, tunneb huvi nende mineviku vastu. [...] Selline tänuväärne asi, mis nagu toob tulevikus tagasi meile, et et lihtsalt näiteks koolinoori arutama oma kodulugu ja ja ajaloohuvi nendes äratada. (Indrek Aija)

Ühe kolleegi poolt sai ära mainitud ka mõtlemapanev tõik, et üldiselt peale õpitoa rohkem eakatele suunatud üritusi muuseumis siiski ei ole.

Et tegelikult ju, ega seeniorite suunal meil ju midagi muud peale selle väärivate õpitoa polegi. [...] Põhimõtteliselt on olnud nad oodatud igasse loengusse küll aga jah. (Kristiina Vunk)

Antud mõte vajab muuseumi poolt kindlasti laiahaardelisemat ja põhjalikumat vaatlust ning analüüsi, sest üha enam ei juhindu inimesed mitte ühiskondlikest või institutsionaalsetest väärtustest, vaid üksnes omaenda isiklikest huvidest. Seetõttu jäävad loomata inimestevahelised sotsiaalsed sidemed, mis võimaldaksid ühiselt avalikku dialoogi asuda - kui puudub huvi puudub ka resultaat.

Välja toodi kolleegide poolt, et see, mida räägivad eakad oma lapsepõlvest, noorusajast või töötamisest on väärtus, mis ei ole lihtsalt mingisugune lugu, vaid see ongi pärand ja side minevikuga ehk nende elu. Täiendades mõtet edasi, et kõik see, kuidas elati, mõeldi, millised olid emotsioonid, ei olnud vähem väärtuslik, kui tänasel päeval ja sellega ei ole mõtet vastanduda. Pigem tuleb rõhuda võimalusele, võrrelda ja saada aru erinevate põlvkondade toimimisest ning mõista, et elu ongi imeline, teisenedes ja muutudes ajas. Tähtsana ning

tähendust lisavana on tõik, et väärivad, nii nagu kolleegid eakaid tihti nimetavad, moodustavad „kultuuripubliku“, kes teavad lähiajalugu oma isiklike lugude põhjal ja saavad seda ilmestada.

See pärand on ühteaegu ka seesama harjumus. [...] Nad käivad muuseumis, ise käivad näitustel, et nad nagu säilitavad sellise avara pilgu ja sellise huvi maailma asjade vastu kõrge vanuseni. [...] See on nagu teatud mõttes kultuuriline pärand või kultuuriline käitumine, mida nad edasi annavad. (Kristiina Vunk)

Muuseumi erinevad sihtrühmad, kelle hulka kuuluvad õpitoa eakad, on oluliseks baasiks nii suulise kui esemelise pärandi annetamisel muuseumile. Kuid väärivate annetatud esemetel on lisandväärtus - need ei ole annetatud juhuslike annetajate poolt, vaid nad kuuluvad muuseumi aktiivse toimimise kooslusesse.

See on veel kuidagi kompaktsem ja emotsionaalsem, see lugu või noh asi, kui need väärivad neid toovad. (Ülli Kont)

Eakate kaasamist muuseumi tegevustesse mainisid kolleegid väga positiivses võtmes, meenutades juba toimunud ja koostöös loodud näituseid – „Tritsud, tukikas ja Miki Hiir“; „Sõjakaja“; „Tanu alla“. Nii nähakse ka tulevikus väärivate rakendamist vabatahtlikena nii muuseumi igapäevatöösse kui näituste kaastööni välja. Samas tõdeti, et kindlasti vajab selline tegevus erinevaid ressursse (materiaalseid, aja-, inim-), mille olemasolu täna muuseum kõikides aspektides garanteerida ei saa, kuid hetke seisus arvestades on võimalus kasvõi osaliselt mõned tegevused käima lükata.

See on jällegi üks osa muuseumitööst, mis on natukene vaeslapse ossa jäänud. [...] Seda peaks natukene tagant survestama või bushima, meil lihtsalt ei ole nagu seda inimressurssi siin, kes sellega nagu väga aktiivselt tegeleks. (Indrek Aija)

Igapäevatöö, kus nähakse eakaid vabatahtliku töö panuse andjana, on seotud eelkõige muuseumikogude tööga. Oodatud oleks nende kaasamine museaalide kirjeldamisel ja tasapinnaliste esemete digiteerimisel. Digiteerimist on eakad eelmise hooaja vältel juba teostanud ning positiivne tulemus nähtav Eesti Muuseumide Veebivärava andmebaasi (<https://www.muis.ee/>) külastajatele, kus küll ei ole töö teostajaid võimalus eristada. Eakate kaasamist näituste erinevatesse etappidesse kuni lõppväljundi teostamiseni välja, on juba kasutatud ning koostöö väljavaateid nähakse tulevikuski. Positiivsena saab lisada mõtte, pakkuda muuseumiruumi näitusepinnana, kus võimalus eakatel ja ka teistel kogukonna liikmetel ise väike väljapanek üles seada, näiteks mõni kodulooga või kollektsiooniga seotud vitriininäitus.

Nad ise ka ei tea, et selline võimalus on. Teeks või haagiks kodulooga. Tegelikult, et selle nii-öelda väljund võib olla näitus. (Indrek Aija)

Milline on muuseumi seisukoht kogukonna eakate suunal üldisemalt, oli keeruline paika saada. Üheltpoolt nähakse, et tegemist on kindla sihtrühmana, keda võimalus rakendada testgrupina ja konstruktiivse tagasiside allikana. Teiselt poolt, kui juba midagi töötab, sel on iva ning mingites olukordades paljuneb lumepallina, kas siis on vajadus seda muuta, võimendada või luua hoopis boonus - „väärivate staatus muuseumis“. Esile kerkis ka turunduslik pool, toetudes silmast-silma infojagamisele, mida eakam põlvkond muuseumipoolse sekkumiseta juba teeb.

Kui tema läheb oma sõnumiga edasi, siis ei ole isegi vaja eriti mõelda selle peale. Kui ikkagi kuue-seitsmekümnesed omavahel suhtlevad, üksteisele tuliselt soovivad ja siis ütlevad, et tule ja läheme ma näitan sulle. [...] Kui see muutub nagu heas mõttes eluliselt sotsiaalseks kapitaliks – see minu teadmine, väärtustamine ja see kuidas mina oskan pärandit väärtustada ja lastelastele jagada. (Tiit Kask)

Tulevikku vaadates on väljakutseks muuseumile aga valmisolek eakate kaasamiseks. Ehk see mida muuseum soovib saavutada või kas muuseum tahab, et tekkiks hea soe koht kogukonnale ja sõpruskondadele, kus võimalus protsessis osaleda. Mäluasutuse eksistentsi õigustamist nähakse samuti just erinevate sihtrühmade abil.

Ma kujutan ette, et muuseum eksisteerib ilma või saab hästi töötada ilma selleta, et oleks „välja tõstetud“ niisugune eakate grupp aga mida nutikamalt või paremini või milliste väljunditega sa need inimesed muuseumiga seod, kas läbi ea või temaatiliselt, seda tugevam on see kogum või kiht muuseumi ümber. [...] Kui ei ole sellist kogukonda ümber, siis on seda kerge ratsionaliseerida või „pildilt“ kõrvale lükata. [...] Kultuuriga on nii, et kui ei ole seda kultuuri tarbijat ja kultuurihoidjat või kandjat, siis on seda ilmingut lihtne kõrvale lükata. (Kristiina Vunk)

Üks eraldi lähenemist vajav sihtrühm muuseumi jaoks on kindlasti eakad ehk vanem põlvkond, kuna nende osakaal, tuginedes teooriale, on muuseumi mitteküllastajate hulgas suur. Milline peab aga olema võti, et avada muuseumiüksed üha enam eakatele, sõltub avatud suhtlusest, huvipakkuvast „materjalist“ ning loodud keskkonnast. Õpituba on paik, mis toimib sotsiaalse ruumina kogukonna vanema generatsiooni jaoks ning toetab muuseumi visiooni ja õigustab mäluasutuse eksistentsi. Suulise ja esemelise materjali annetamine ja info jagamine on täiendanud muuseumi erinevaid kogusid ning lisanud kultuuripärandi hulka just Pärnumaale olulist ja omast väärtust. Loodud keskkond on võimaldanud vaadata teise nurga alt nii põlvkondade pärandit, kui omavahelisi seoseid ning pannud kõige paremas mõttes koostööks proovile muuseumi meeskonda.

Selline tee on viinud edukate projektideni ja toimiva vabatahtliku tööni, mida on soov tulevikus jätkata. Kirjutatu toetub teooria peatükis välja toodule, kus Simoni (2010: 18)

mõttena seisab, et kui institutsioon suudab edastada selgelt osalejate tegevuse positiivset toimet nii organisatsioonile endale, kui tulevasele vaatajaskonnale, siis vaimustuvad igat tüüpi vabatahtlikud, kuid (Simon 2010: 20) osalemise oluliseks aluseks on osaleja töö väärtustamine ehk nende kuulamine, tagasiside andmine ja selge sõnum, kuidas organisatsioon panust kasutab. Kõik kolleegid, keda intervjuerisin tõdesid aga ühiselt, et vanem põlvkond ei ole probleem, vaid väärtuslik tugi oma (elu)kogemuste, oskuste ning teadmistega. Eakatel on põlvest põlve edasi antud vaimset pärandit, mida nooremad generatsioonid ei oma ning mida ei ole võimalus tihti ka edasikestmiseks enam kuskilt tuletada.

3.2.1. Vaimne kultuuripärand Pärnu Muuseumi töötajate tõlgendustes

Kultuuripärandi mõiste on igapäevaselt seotud ja saatmas muuseumide tööd ning sel on oluline aspekt nii ühiskonna tunnetuses, kui järjepidevuse hoidmises. Samuti tuleb mõista vaimse kultuuripärandi sisu, konteksti ja toimet olevikus ning kanda sõnumit tuleviku tarbeks õpitoa tegevuste läbi. Kuidas aga määratlevad muuseumitöötajad ise kogukonna jaoks tähtsat terminit, mis kajastub ka Pärnu Muuseumi visioonis, rõhutades erinevate sihtrühmade tegevuseks pärandi märkamist, mõistmist ja hoidmist. Kas kontseptsioonis olev pärandi mõiste on arusaadav ning mõistetav igapäevaselt muuseumiga seotud inimestele ning kuidas muuseumitöötajad ise selle lahti mõtestavad, küsisin Pärnu Muuseumi töötajatelt. Esitasin muuseumist 17-le kolleegile väljakutse ning palusin neil defineerida mõiste „vaimne kultuuripärand“ ilma abistavaid allikaid kasutamata. Vastused kogusin vestluste käigus ja küsides e-kirja teel. Tagasi sain 15 vastust ehk 88% kolleegidest esitas oma definitsiooni, millede hulgast kasutasin erinevate arusaamade esitamiseks tsitaate.

Analüüsisides vastuste sisu, saan kokkuvõtvalt kirja panna, et „vaimse kultuuripärandina“ nähakse põlvest-põlve edasi antavat ning kantavat nii suulist pärandit, kui ka teadmisi ja oskusi, mis ühendavad põlvkondi ning seda mis on meile pärandatud, mida on võimalus jätkuvalt taastada ja mis baseeruvad tavadel ning traditsioonidel. Samuti tõdeti olulisena vaimse pärandi säilitamise aspekti.

Esimesena tulevad meelde kaks sõna - tavad ja traditsioonid. Kõik see vaimne, mis mingit gruppi või rahvast ühendab ning mida antakse põlvest põlve edasi. (Margo Samorokov, arheoloog)

Vaimne kultuuripärand on teadus, kunstikujundid, usk, moraal ja õigus. Need on meie traditsioonid ja tavad, mida hoiame ja anname üle järgmistele põlvkondadele. Nad kujundavad inimese isiksust ja on meie geneetilises mälus. (Jelena Babenko, administraator)

Vastusest tuli välja seisukoht, et vaimne kultuuripärand on mõistena muutuv. Selle all peeti silmas, et kuigi juured on minevikus, luuakse olevikuliselt juurde uut pärandit ja sisu, mis muudab mõiste tähendust ajas. Veel nähakse vaimse kultuuripärandi seoseid tihedalt enese kultuuritaustaga. Üks kolleeg tõi konkreetselt välja, et *definiitsiooni alla kuulub ka kaasaja elu- ja töökultuur, mida me igapäevaselt ise toodame: meie malevalaulud, naljad, anekdoodid* (Elmar Trink, Koidula Muuseumi juhataja). Kolm kolleegi seadsid mõistele pisut kitsama raami, kui nii võib väljendada, ehk määratlesid mõistet pigem vaid suulise pärandina.

Minu jaoks vaimne kultuuripärand on midagi sellist, mida otseselt käega katsuda ei saa, vaid pigem midagi sellist, mida antakse edasi suuliselt. (Ann Meriste-White, näituste projektijuht)

Aktiivses kasutuses olev „objekt“ püsib, olgu selleks siis tavad ja traditsioonid, teadmised või oskused. Määrav on vaid tõik, et neid antakse edasi põlvest põlve ja nad on olulised kogukonna inimeste jaoks.

3.3. Osalustegevused Pärnu Muuseumi õpitoas „Väärikalt pärandatud lood“: refleksioon

Kasutasin Pärnu Muuseumis rakendatavate osalusviiside kaardistamiseks Nina Simoni mudelit tema raamatust „The Participatory Museum“ (2010), mis kirjeldab osalemise viiside käsitlust (vt Tabel 2). Analüüsisin kuidas Pärnu Muuseum on õpitoa „Väärikalt pärandatud lood“ kolme hooaja (2018-2021) jooksul kaasanud eakaid. Simon ei kasuta eraldi kaasamise viisina informeerimist, mis on tema mõistes põimunud teistesse osalusviisidesse. Siiski tõin selle magistritöös välja, lähtudes nii Simoni osaluse esimese etapi määratlusest, kui *International Association for Public Participation* (IAP2) koostatud avalikkuse osalemise spektri mudelist ning selle kirjeldusest²⁶, mida Hinsberg ja Kübar (2009) kohandasid Eesti institutsioonide tarbeks (vt Tabel 1). Minu hinnangul on see oluline, sest informeerimine on

²⁶ *International Association for Public Participation* (IAP2) koostatud avalikkuse osalemise spektri mudel (2018): https://iap2.org.au/wp-content/uploads/2020/01/2018_IAP2_Spectrum.pdf

lihtsaim kaasamise viis ja annab aluse kõikidele muuseumi poolsetele kaasamisviiside kasutamistele.

3.3.1. Osalusviiside rakendamine õpitoas

Kaasamis- või osalemisaktsioonide eesmärkidena on mäluasutus ennekõike püstitanud soovi, pakkuda eakatele esteetilist elamust (nt näituste külastamine) või suulisi ettekandeid (nt kohtumised persoonidega) ning vähem võimalust rikastada ja täiendada muuseumi kui pärandihoidja kogusid. Kirja saanud eesmärgid haakuvad muuseumi laiema visiooni ning eesmärgiga kõnetada ja innustada erinevaid sihtgrupe märkama, mõistma ja hoidma pärandit (SA Pärnu Muuseum arengukava). Muuseumi poolt vaadates on olnud nii õpitoa raames kui õpitoa väliselt toimunud kohtumised ning üritused peamiselt ühepoolne kultuuripärandi jagamine. Seda ei saa pidada muuseumi töötajate teadlikuks valikuks, vaid pigem võib olla ajendatud vähesest (koos)tegutsemise kogemusest just eakatega.

Toetudes peamiselt Simoni (2010) osalusviiside käsitlustele koondasin tabelisse (vt Tabel 6) aste-astmelt õpitoa osalejate kaasamise, mida minu analüüsi kohaselt Pärnu Muuseum on seni rakendanud. Tabelist nähtub, et mida suurem on osalejate mõju otsustele, seda väiksem on kaasamistegevuste arv. Võib eeldada, et suurema kaasatusega tegevustes tekkinud väärtus on ka tulemusena teine, kuna osalenud eakad on pühendatud ja pühendunud tööks pärandiga ja pärandi säilitamisele, kuid üheselt kinnitada seda ei saa. Tegemist on ju eakate poolsete vabade valikutega, mis sõltunud muuseumi tegevustest ja püstitatud eesmärkidest. Nii õpitoa ajal kui õpitoa välised tegevused lisasin tabelisse vastavalt toimunud tegevustele, lähtudes välja toodud analüüsi alustest. Informeerimise etapi kirjelduse aluseks on Simoni (2010: 27) poolt kirjeldatud esimene etapp ning Hinsbergi ja Kübara (2009) poolt kohandatud IAP 2 osalusspektri mudel, kus on toimunud ühepoolne info jagamine. Panustav ja koostöötav etapp ehk osalusviis rajaneb Simoni (2010: 27) osalusviiside käsitlusel. Panustava osalusviisi korral lähtusin seisukohast, et organisatsioon on ette andnud sisu ning jälginud ja kontrollinud protsessi. Oluliseks aspektiks on, et panustavas viisis osalejad oleksid „läbinud“ informeerimise viisi, et etteantud juhiste põhjal täita täpselt määratletud toiminguid-tegevusi.

Tabel 6. Pärnu Muuseumi õpitoa osalejate osalusviiside analüüs toimunud tegevuste põhjal 2018-2021. a.

	Informeerimine	Panustav osalus	Koostöötav osalus
Õpitoa nimetus ja/või tegevus	<ul style="list-style-type: none"> • Rahvarõivaste hoid ja hooldus • Aasta kokkuvõte • Hooaja algus • Pesu ja riiete lappimine • Jõulud - koos Valter Parvega • Kuraatorituur näitusel „Silmast silma. Inimese ja looduse vahel“ • Seljametsa Muuseumi külastus • Kolme põlvkonna naiste lood – kohtumine Lagle Parekiga • Arvo Pärdi keskuse külastus • Koidula Muuseumi uue püsiekspositsiooni külastus • Väino Linde ja tema jõuluehete kollektsioon • Teater „Endla“ Pärnu ajaloos • Näitus „Tööraha Hääl. Propaganda fotod 1950-date Pärnust“ • Punane Torn ehk kohtumine keskaegse linnamüüri nurgatorni õuel 	<ul style="list-style-type: none"> • Paneme fotod rääkima • Igal lool on väärtus • Killud toovad õnne • Lapsepõlve fotod näitusele „Tritsud, tukikas ja Miki Hiir“ • Aeg ja valitsemiskord. Näitus „100+100. Pärnumaa omavalitsused“ • Esemete annetamine muuseumile • Vabatahtliktöö muuseumi kogudega (digiteerimine) • Rahvusarhiivi projekt – Vallakohtute ühisloome • Projekt „Ajarännak 1869“ Koidula Muuseumi aias 	<ul style="list-style-type: none"> • Näitus „Tanu alla“
Muuseumi eesmärk	Näha teadlikku ja huvitatud õpitoa külastajat	Vastastikune avatud suhtlus	Siduda muuseum oma igapäevatöö kaudu kogukonnaga. Partnerlussuhete loomine
Muuseumi tegevus	Teabe jagamine muuseumi igapäevatöö kohta	Kindlaks määratud ülesannete juhtimine	Vabatahtlik töö muuseumis ja koos muuseumiga
Tulemus	Toetatud ja julgustatud külastajad	Panus muuseumi tööle	Väärtuste ja sisu koosloome

(Autor: Piret Pedanik, tuginedes Simoni (2010) osalusviisidele)

Koostöötavat osalusviisi analüüsidest järgisin partnerlust ning põhimõtet, et osalejaid kutsuti aktiivselt tegutsema muuseumi poolt algatatud ning kontrollitud tegevustesse ja projektidesse. Nii nagu panustava osalusviisi puhul on koostöötava osaluse korral oluline eelnevate etappide läbimine. Alustades loodava sisu jagamisest muuseumi poolt ning liikudes kindlaks määratud juhiste põhjal tegevuste tegemise pealt sisu loomiseni välja. Neljandat hooaega tegutsevas õpitoas ei ole rakendatud kaasloovat ning majutatud osalusviisi, mistõttu ei kajastu need ka loodud osalusviiside analüüsi tabelis (vt Tabel 6).

Töö eesmärgist lähtuvalt eritlesin õpitoa „Väärilt pärandatud lood“ osalejate poolseid arusaamu ning kogemusi, et saada vastuseid õpitubade ja nende väliste kohtumiste baasil muuseumi poolt pakutud osalusviiside rakendamiseks.

3.3.2. Informeerimine

Esimesena analüüsisin kohtumiste ning tegevuste vastavust Simoni (2010: 27) osaluse esimesele etapile, mille kohaselt tarbitakse osalejate poolt sisu ning IAP2 poolt loodud osalemise spektril välja toodud informeerimise etapi kirjeldusele, kus on toimunud ühepoolne st muuseumi poolne info jagamine.

Muuseumi eesmärgiks on olnud informeeriva osaluse korral soov, näha teadlikku ja huvitatud õpitoa külastajat. Lähtudes osalemisviisidest on muuseumi õpituba kaasamise võimalusena kasutanud enim informeerimist (vt Tabel 6), kus eesmärgiks tasakaalustatud ja objektiivse teave pakkumine, mõistmaks probleeme, lahendusi ja/või alternatiive²⁷. Simon (2010: 26) näeb seda sotsiaalse osaluse esimese etapina ehk külastaja on pakutud sisu tarbija (IAP2: 2018). Ta lisab, et enamik traditsioonilistest muuseumikülastajatest võivad olla rahul vaid esimese etapiga või esimese ja teise etapi segunemisega, milleks on võimalus tegeleda sisuga (Simon 2010: 27). Informeerimise puhul on tegemist on ühesuunalise suhtega, kus eakad osalejad on olnud pigem passiivse teabe vastuvõtja rollis. See tähendab, jagatud teave tuleneb Pärnu Muuseumi enda igapäevastest tegevustest – ajutised näitused, erinevate muuseumikogude töö, kohtumised isikudega jne.

²⁷ *International Association for Public Participation* (IAP2) koostatud avalikkuse osalemise spektri mudel: https://iap2.org.au/wp-content/uploads/2020/01/2018_IAP2_Spectrum.pdf

Planeeritud ning toimunud kohtumiste ja kuraatorituuride eesmärgiks oli muuseumi jaoks eelkõige arendada eakaid, kui teadlikku muuseumikülalastajaid ning pakkuda võimalust saada teavet mäluasutuse igapäevatööst. Näiteks näitusetuuril „Töörahva Hää. Propaganda fotod 1950-date Pärnust“ oli eesmärgiks tutvustada eakatele Pärnus ilmunud perioodika kajastusi pressifotodest ning tausta nõukogudeaegsest modelleeritud fantaasiamaailmast, milleni lihtsalt näitust vaadeldes ise alati välja ei jõua. Tuuri läbiviijaks oli näituse koostaja Indrek Aija, kes ettevalmistatult ning köitvalt jagas fotode loomiste telgitaguseid ehk miks on kujutatud fotol retušeeritud või kas tegemist on pigem lavastatud kui loomuliku fotoga. Kokkuleppe kohaselt jätsime aega küsimuste-vastuste vooruks, sest väljapanek kõnetas eakaid, kelle jaoks oli nii äratundmist, uudsust kui täpsustusi. Vahetu tagasiside, mida eakad jooksvalt kohtumiste käigus jagavad näitab, et sellisel kujul muuseumi tegevuste tutvustamine või loodu tausta avamine köidab eakaid ja annab neile nii mõtte kui kõneainet, mis on olnud ka meie eesmärgiks.

Persoonidega kohtumiste (nt Lagle Parek, Valter Parve, Väino Linde) rõhk on olnud meenutustel, mis võimaldavad luua paralleeli eakate enda kogemuste-mälestuste-teadmistega, samuti algatada dialoogi esineja endaga. Oleme loonud, nii palju kui vähegi meie võimuses muuseumina, kohtumistele avatud ning toetava õhustiku, mis kajastus ettevalmistatud esinemisruumis, kus tundsid mugavalt ja hästi end nii eakad kui esinejad. Kuna võimalus oli kasutada mitmeid ruume muuseumis, saime esinejatele läheneda personaalsemalt ja pakkuda kohtumiseks sobivaimat kohta. Nii toimus Valter Parve jõulukohtumine hubases klubiruumis, Lagle Parek sai aga silmast-silma kokku seminariruumis, kus avar ja mugav olemine. Mõlema kohtumise sees toimunud väikesed pausid näitasid, et eakate huvi esinejate vastu ei jahtunud ega lahtunud ka siis, vaid pigem kasvas ja arenes edasi. Kohtumisi analüüsid selgus, et suurem edu saadab neid üritusi, mille osaleja kas on avalikusest varasemalt juba tuntud või oskab köitvalt end avada, osalejate poole küsimustega pöörduda ning kuulajaid kaasa mõtlema panna.

Analüüsid muuseumikogude toel toimunud õpitubasid, siis rõhuasetus oli just sisu ja kogemuste pakkumisel - näiteks kuidas säilitada ja hoiustada erinevaid materjale. Alustatud sai esimesel hooajal fotomaterjalist, kuid lisaks sai kohtumistel infot jagatud rahvarõivaste hoidmisest ja hooldusest ning pabermaterjali muutumistest aja vältel sõltuvalt

hoiuvõimalustest. Antud muuseumi enda tegevusega seotud kohtumised äratasid huvi ja mõttevahetust ning „vormisid“ muuseumitöötajatest positiivse kuvandi, mis toetus teadmistele ja oskusele infot vahendada. Eakate arusaam muuseumist on seeläbi muutunud, sest muuseumit nähakse kohana, mis huvitub vanemast generatsioonist ning viimaseid huvitavatest elulistest teemadest.

Informeeriva osaluse tulemusena sai muuseum toetatud ja julgustatud külastajad, kes teavad muuseumi igapäevatööst, mis tähendab neil on teadmine nii muuseumi tegevustest kui muuseumis toimuvast. Välja saab tuua, et just info jagamine on julgustanud osalejaid panustama muuseumi kogudesse, pakkudes nii suulist kui materiaalselt pärandit kogude täiendamise osas. Samuti on osalusviis aidanud tutvustada muuseumi tegevusi, tegemisi ja kaasa aidanud vanemal muuseumikülastajal olla aktiivne ühiskonna liige ning esitleda läbi oma kogemuse muuseumit ja õpituba. Tõdeda saab, et ühelt inimeselt suuliselt teisele edasi antav info on lihtsaim ja parim viis teabe levikuks. Toetudes oma kogemustele on ka minu hinnangul informeerimine lihtsaim viis mistahes teabe jagamiseks. Vahest võib aga just lihtsam valik vajada enam läbimõtlemist, kui selgelt defineeritud ning ettevalmistatud järjepideva tegutsemisega vabatahtlik töö. Muuseumile on informeeriv osalusviis olnud õppimiskohaks, kuidas muuta eakate kui sihtrühmaga suhtlemine muuseumi jaoks harjumuspäraseks, et seeläbi täita muuseumile seatud ülesandeid ja eesmärgi.

3.3.3. Panustav osalus

Panustav osalusviis on Simoni (2010: 203) sõnul kõige tavalisem viis, kuidas külastajad kultuuriasutustes osalevad, kuna seda on asutusel lihtne hallata, võib toimida minimaalse personalitoetusega ning on hõlbus külastajatele kaasalöömiseks. Tema välja toodud neli tegevust millesse külastajad panustavad on lühidalt: suuline ja kirjalik tagasiside; eksponaatideks antavad isiklikud esemed; arvamused ja lood ning mälestused ja fotod (Samas: 203).

Panustava viisi korral oli osalejatel võimalus anda selgelt piiritletud ülesannete ja eesmärkidega panus muuseumi tööle. Muuseumi eesmärgiks aga saavutada osalejatega vastastikune avatud suhtlus. Analüüsides õpitoa tegevusi, sai paigutada antud osalusviisi alla

näiteks tegevuse, kus muuseum andis ette sisu, jagada oma lapsepõlve fotosid, millest sündis pidevalt täienev pildipilv 2019. aasta näitusele „Lapsepõlv Pärnus. Tritsud, tukikas ja Miki Hiir“ (vt Lisa 3). Üleskutse kasvas ning arenes ühise suhtluse abil, kui õpitoa toimumise ajal sai osalejatega koos üle vaadatud meenutuspilete lapsepõlvest ja kuulata tausta, kus ning kellega pildil ollakse. Meenutustegevus aitas taaselustada soovi mälestuste jagamiseks järgnevatele põlvkondadele ning põlvkondadevahelise sideme kaudu oma isikliku väärtuse tajumist. Analüüsimisel selgus, et antud projekt arenes oma lihtsuse ja spetsiifilisuse tõttu (Simon 2010: 212), sest selgelt modelleeritud protsess, fotode valik ning jagamine, oli lihtne toiming osaleja vaatest lähtuvalt. Paremaks arusaamiseks projektist oli ka eelnevalt koostatud „esitlusnäidis“ projekti tulemuse visualiseerimiseks õpitoas. Panustava osalusviisi tulemusel loodud pildipilv oli üks põhjus, miks külastati muuseumi näitust „Lapsepõlv Pärnus. Tritsud, tukikas ja Miki Hiir“ mitmeid kordi, sest soov oli näidata oma jagatud fotomälestusi pereringile ning sugulastele-tuttavatele. Toetun siinkohal Simoni poolt välja toodule, et kuigi külastajate panus ei olnud otseselt vajalik, lisas see projektile ainulaadse ja ihaldusväärse hõngu ning, et mõned osalejad nautisid hetkelist „kuulsuse värinat“, mis kaasnes nendega seotu kuvamisest (Simon 2010: 210), sest külastajate poolt panustatud sisu on sageli isiklikum, spontaansem, mitmekesisem ja autentsem (Samas: 230). Muuseumi poolne võimalus on olnud, pakkuda tasuta näituste külastust projekti kaasatud osalejatele. See on üks aspekt, mis on võimaldanud osalejatel näitust külastada rohkem kui üks kord ning tuua endaga kaasa teisi, näitusest huvitatuid külastajaid, kasvatades sellega näituse ja seeläbi muuseumikülastajate arvu.

Sama osalusviisi alla, kus muuseumi tegevuseks oli kindlaks määratud ülesannete juhtimine, asetan muuseumi pedagoogiliste programmide testimise, kaasates testgrupina õpitoa kohtumistel eakaid või kaasavõetud fotode digiteerimise muuseumi poolt koos esitlemise ja ühise aruteluga (nt Igal lool on väärtus) ning vabatahtlik töö muuseumi kogudega. Näiteks käisid eakad, teise hooaja vältel kokkulepitud päevadel digiteerimas arhiivkogu museaale ning loodavad jätkata tööga peale pandemia piiranguid. Nende õpetamine ja tegevuse tagasisidestamine osutusid avatuks ning tulemuslikuks muuseumi tööle ja hajutasid eelarvamust eakatest, kui pigem passiivsest ühiskonna osast.

Simoni (2010: 207) sõnul on panustavatel projektidel kolm institutsioonilist lähenemisviisi: vajalik, täiendav ja hariduslik panus. Nii sobitub sama osalusviisi alla koos õpitoa

osalejatega toimunud projekt „Ajarännak 1869“ Pärnus Koidula Muuseumi aias, kus ühiselt mängiti ja arutati läbi kuidas 1869. aastal mindi Tartusse esimesele laulupeole ning mismoodi toimus laulude selgeks õppimine ja kõik muu, mis teekonda saatis. Selline tegevus täiendas muuseumit kui aja lugu vahendavat institutsiooni ning oli haridusliku noodiga osalejate suhtes. Võrdselt eelmainituga sobitus panustava viisi alla Rahvusarhiivi „Vallakohtute ühisloome“²⁸ projekt, kus osalesid õpitoa eakad. Muuseum pakkus selleks tegevuseks omalt poolt töökoha ning vajadusel abi ning tuge käsikirjaliste eestikeelsete digiteeritud kohtuprotokollide ümberkirjutamisel andmebaasi, seda samuti kahele õpitoas osalenud eakale. Eelnevalt kirjeldatud osaluse abil suurenes osalusprotsessi kaasatud isikute personaalne suhe pärandisse ning ka päranditunnetus. Minu hinnangul võimaldas meeldiv koostöö julgustada ning lähendada vanemat generatsiooni tööks tänapäevase tehnikaga (arvuti, skanner) ja tutvustada andmebaase koos neis sisalduvate materjalidega.

Pärnu Muuseumi kogud on saanud väärtuslikku täiendust eakate annetatud fotomaterjalidest, trükistest kuni tekstiilesemeteni välja. Õpitoas osaleja annetas muuseumile isa isiklikku ning tema tööeluga seonduvat esemelist ja foto- ning arhiivmaterjali. Tema isa oli pikki aastaid ETKVL Pärnu Rajooni Tarbijate Kooperatiivi eesotsas ning jäädvustas asutuse tegemist. Selline materjal ei „satu“ tervikkoguna muuseumisse tihti, kuna organisatsioonide arhiivid on liikunud erinevatesse Rahvusarhiivi allüksustesse. See teadmine teeb muuseumile annetatud materjali väärtuslikuks ja vajalikuks. Üks osaleja aga kinkis oma Pärnumaal elanud mitme põlvkonna kaunid ning hästi säilinud Kirbla rahvarõivad muuseumile²⁹. Tegemist on hästi säilinud ja väga huvitavate mustritega rõivastega, mis samuti „juhuslikult“ muuseumisse ei oleks jõudnud. Välja toodud näite põhjal võib mõista, et õpitoa tegevuste tulemusel on usaldus muuseumi suhtes kasvanud, mis omakorda julgustab külastajaid jagama muuseumiga väärtuslikku materjali.

Panustava osaluse tegevused kinnitavad, et eakatega on võimalik korraldada avatud suhtlusringi, kuna neil oli olemas huvi muuseumi tegevuste vastu. Õppimiskohaks muuseumile jäi aga püsivama suhtluse loomine nii õpitoa eakatega kui vanema põlvkonnaga

²⁸ Rahvusarhiivi vallakohtute ühisloome <https://www.ra.ee/vallakohtud/index.php>

²⁹ Eesti Muuseumide Veebivärvast on leitavad õpitoa osalejapoolt annetatud rõivad. Näiteks: <https://www.muis.ee/museaalview/4033797>; <https://www.muis.ee/museaalview/4033798>; <https://www.muis.ee/museaalview/4041987>; <https://www.muis.ee/museaalview/4041991>

laiemalt. Panustav viis pakub mõlemale osapoolle avastamist, uudsust, mingil määral enese proovile panekut.

3.3.4. Koostöötav osalus

Koostöötava osalemise viisi korral on soov pikaajalisemaks partnerlussuhteks. Simon (2010: 231) näeb koostööprojektide taga pühendunud institutsionaalselt juhitud partnerlussuhteid, mille käigus luuakse kogukonnaga näiteks uusi programme ja näituseid ehk oma igapäevatöö kaudu seob muuseum end kogukonnaga. Ta lisab, et osalejaid võib projekti väljundi jaoks valida nii vanuse, huvigrupi kui sihtrühma järgi (Simon 2010: 231). Koostöötava osalemise viisi rakendamine oli Pärnu Muuseumi ühine aktsioon eakatega õpitoast ja kogukonnaga, 2020. aasta sügisel loodud muuseumi näitus „Tanu alla“³⁰.

Näituse algne idee oli vahendada külastajatele perekonnatraditsiooni ajalugu ja pärimuslikku pulmakombestikku. Mõte paisus suuremaks ja nii lisandus 19. sajandi väljapanekule lisaks, ülevaade pulmapäevast 20. sajandil. Just see näituse osa andis võimaluse kaasata alates idee väljakäimisest, protsessi aruteludest kuni sisuloomeni välja gruppi eakaid. Osalemise kriteeriumiteks oli, et abielu on mõlema poole jaoks esimene ja viimane ning „noorpaar“ peab olema seotud Pärnu või Pärnumaaga. Neid kahte näitajat silmas pidades, toimus idee tutvustus ja infovahetus õpitoas, mille tulemusel jäid nõusse kolm abielupaari, kellega vesteldi juba väiksemas ringis. Näituse 20. sajandi poole kontseptsioonile andsid panuse just nemad, pakkudes välja võimaluse, eksponeerida näitusel pulmapäevaga seotud esemelist materjali – hoolega alles hoitud kingitustest kuni pulmalehtedeni välja. Samuti tuli pakkumine, täiendada näitust abielujuubelitega seotud fotodega ning kingitustega, just õpitoa kaudu kaasatud eakatelt. Lisaks ärgitas protsess õpitoa teisi osalejaid, kes samuti täiendasid väljapanekut fotomaterjaliga ning näiteks pruutkleidi ja pulmakingiks saadud riidekapiga. Oluline on, et koostöötava osaluse tulemuseks on väärtuste ja sisu koosloome. Muuseumi poolt allkirjastati protsessi käigus osalejatega nõusolekud materjalide edasiseks arhiveerimiseks, säilitamiseks, avalikustamiseks ja eksponeerimiseks. Osalusmeetodina kasutas muuseum omalt poolt kogumist ehk koguti esemelist- ja suulist pärimust. Näituse

³⁰ Näituse kajastus Eesti Rahvusringhäälingu poolt <https://kultuur.err.ee/1148382/parnu-muuseumis-saab-naha-pulmakombeid-labi-aastakumnete>

tarbeks kogutud suuline materjal transkribeeriti ning võeti arvele muuseumi arhiivkogusse³¹. Pildilist ja esemelist materjali ning oma mälestusi abiellu astumisest pulmapeoni ja pulmaööni välja jagasid õpitoas osalejad, nt Mai Vellamäe, Aili Laak, Lehti Tattar. Õpitoa raames toimus välja toodud näitusel kaasatud eakate nõndanimetatud küsimuste-vastuste jututuba.

Koostöös sündinud näitus haarab külastajaid laiemalt, kuna alati leidub keegi, kes teab mõnd osalejat ja see võib tuua kaasa suurema publiku huvi. Teiseks on osalejate pereliikmed ja sugulased, kes soovivad tulla vaatama „omasid“. Samuti toetab mõtet Simon (2010: 262), kes märgib, et koostöö projektides osalejad jagavad entusiasmi näitusest oma sõprade ja naabritega, mis võib kaasa tuua uusi külastajaid institutsioonile. Loodud näitus on kõnetanud peale Pärnu Muuseumi publikut laiemalt ning mõnedki mäluasutused on soovinud väljapanekut oma majja. Rahvusarhiivi peamajas Nooras oli näitus 2021. aasta novembrikuust 2022. aasta kolmekuningapäevani, seejärel liikus jaanuari keskpaigast kuni mai lõpuni Harjumaa Muuseumi Keilasse, kust edasi Palamuse Muuseumisse ning sealt veel 2022. aasta augustikuus Linnamäele, oktoobrist Mulgimaale Karksi-Nuia kultuurikeskusesse ja sealt detsembrikuul Märjamaa raamatukogusse. Kindlasti on oma osa selles kaasatud eakatel, kes panustasid koostöös muuseumiga näituse sisusse ja nii tõdeb ka Simon (2010: 238), kes leiab, et koostöö on töötajate, osalejate ja külastajate jaoks kõige väärtuslikum, kui see teenindab laiemat vaatajaskonda. Tuginedes eelpool kirjeldatule ja Simoni osalusviiside käsitlusele on näha erinevate osalusviiside põimumist ehk koostööni jõudmine algab informeerimise tasandist. Muuseumi meeskond sai koostöö projektist kinnitust, et kogukonna kaasamine tegevustesse kõnetab külastajat laiemalt ning näitab mäluasutuse valmidust kohaliku elanikkonnaga koostööks. Olulist rolli kannab ka näituse kommunikatsioon, mis jagab avalikkusele infot, et näituse koostajateks ei ole mitte ainult muuseumitöötajad, vaid kaastegijateks on oma kogukonna inimesed. See vaatenurk annab muuseumile ja näituse temale uue valguse.

³¹ Eesti Muuseumide Veebivärvast leitav muuseumi põhikogusse vastuvõetud näituse arhiivmaterjal: <https://www.muis.ee/museaalview/4080246>

3.3.5. Kaasloov ja majutatud osalus

Kaasloov osalus juhindub pikaajalisest ühisest tegevusest. Majutatud osaluse korral on aga oodatud osalejate enda poolne algatus. Kumbagi osalust ei ole osalemisviisidena muuseumipoolse kaasamise tegevusena rakendatud. Mõlema osaluse mitte rakendamise põhjuseks võib pidada asjaolu, et puudub piisav aeg koos toimetamiseks, sest kuigi muuseum on näidanud omapoolset järjepidevat soovi eakatega kord kuus kohtuda, ei ole vanem generatsioon ülemäära aktiivne ega muutuste jaoks aldis. Kindlasti vajab kaasamine mäluasutuse poolt suuremat selgitamist ja kontekst laiemat avamist.

Kokkuvõtvalt saab analüüsi põhjal väita, et rakendatud mudelid tuginevad Simoni (2010: 185) osalusviisidel ning leidmaks kõige paremini sobivat, õiget ja toimivat viisi, mis toetab institutsionaalset eesmärki, peab mõistma võimalikke osalemisstruktuure (Samas: 184). Üsna kindlalt joonistub välja ka Simoni väide, et kultuuriasutuse jaoks ei ole parimat osalustüüpi (Simon 2010: 188), vaid kõik sõltub protsessi väljundist. Pärnu Muuseumi kaasamistegevused lähtuvad vajaduspõhiselt muuseumi igapäevategevustest, kuid toetuvad ja toetavad tööd muuseumikogudega ning -üritustega. Kasutatud kolmest osalusviisist on rakendatud enim informeerimist, mis lihtsaim vahend teabe vahendamiseks. Panustav ja koostöötav osalus on andnud koostöös eakatega positiivset tagasisidet ja loonud lisandväärtuse muuseumile, kuid ülemäära ei ole seda rakendatud. Kaasloov ja majutatud osalus ei ole veel kasutamist leidnud. Selgelt tuli välja Pärnu Muuseumi poolt kasutatud kolme osalustüübi erinevus, mis väljendus etappide osalejate osalusmäära kahanemises (vt Tabel 6). Kui informeerimise viisi korral oli kõikidesse tegevustesse võimalus sihtrühma kaasata saja protsendiliselt, siis panustava osalusviisi korral oli kaasatute hulk korrelatsiooniliselt sündmuse ning tegevusega. See ilmnes koostöötavat osalusviisi analüüsides, mis rakendus vaid väikesele osale sihtrühmast. Üks asjaolu, mis minu enda hinnangul toetas kaasamist, on õpitoa osalejate usaldus, kuna „meie“ omavaheline suhtlus on avatud ning kestnud kokku üle kolme aasta. Õpitoa „Väärικalt pärandatud lood“ eakate kaasamisega on Pärnu Muuseum kasvatanud sihtrühma huvi ning usaldust muuseumi, kui institutsiooni vastu, mis omakorda suurendab asutuse üldist väärtust. Muuseumi meeskonna kaasamine õpitoa kohtumistele võimaldab eakatel tutvuda töötajatega ning luua laiemat arusaamist muuseumitegevustest. See jällegi võib innustada sihtrühma osalema muuseumielus, millest võib välja kujuneda oodatud pikaajaline partnerlussuhe muuseumi jaoks.

4. JÄRELDUSED JA SOOVITUSED

Muuseumide jaoks ei ole sõnad „kaasamine“ ega „osalus“ võõrad. Pigem võib olla, et ei teadvustata sõnade tegelikku tegevuslikku mõju ulatust. Pärnu Muuseum on astunud sammu eakamate suunal ja ellu kutsunud õpituba, „Väärrikalt pärandatud lood“, on selleks vahendiks ning väljundiks. Õpitoa eakate intervjuude kaardistamisega ning refleksiooni kaudu, selgusid võimalikud tegurid, mis aitavad kaasa koostööle ning mõista kaasamiseks eakate potentsiaali muuseumi tegevustesse. Millised kaasamismudelid või osalusviisid osutuvad muuseumi jaoks tulevikus kõige väärtuslikumaks, oleneb eelkõige konkreetsest projektist. Uurimus on võimaldanud saada teavet, mis on kasulik Pärnu Muuseumile aga võib osutada huvipakkuvaks uute algatuste kavandamisel teistele muuseumidele Eestis üldisemalt.

4.1. Eakad kui muuseumi (õpitoa)külastajad

Muuseumikülastaja on üldmõiste kaasates endasse ka eakama 60+ külastaja. Magistritöös sai muuseumi eakamatest külastajatest räägitud kui sihtrühmast eakate endi ja muuseumitöötajate silmade läbi. Kuigi valim ei olnud suur on ka antud töö tulemused huvitavaks teadmiseks ja sisendiks.

Võrreldes erinevaid õpitoa eakatega läbi viidud intervjuude vastuseid jäi kõlama nende poolne ühtne väljaütlemine, et muuseumit nähakse meeldiva sotsiaalse institutsioonina, kuhu soovitakse tulla ning mida külastatakse selleks, et saada positiivseid emotsioone, sisustada vabaaega, kohtuda eakaaslastega ning kuigi nad võisid kohale tulla üksi, nautida gruppi kuulumise kogemust. Seega on Pärnu Muuseum astunud külastaja suunal samme, mis aitavad lähendada organisatsiooni ja külastajaid omavahel. Muuseum, nii ühiskonna kui kogukonna osana, saab kutsuda erinevaid sihtrühmi dialoogi astuma ning andma seeläbi võimaluse kaasarääkimiseks neile, kes seda juba teevad aga ka neile, kel seisab avastamine alles ees. Selline avatud ja avalik dialoog aitab mõista muuseumi eksistentsi ning uurida ka

mittekülastuse ajendeid, mida teooria osa ümber ei lükka, vaid kinnitab, et konkreetse sihtrühma tundmaõppimine põhjendab ilmekalt muuseumi funktsioneerimise vajalikkust ning määrab muuseumi õpitoa külastuste järjepidevust. Eakate intervjuudest jäi sõnumina kajama kindel sõnum muuseumile - jätkata õpitoa formaadiga. Muuseumikolleegide vaatenurgast selgus, et peale õpitoa ei toimu muuseumis konkreetselt eakate suunal midagi enamast ning väljakutse, pakkuda eakatele kui sihtrühmale erinevaid suunatud tegevusi, seisab muuseumi töötajate jaoks tulevikus alles ees.

Kui teooria osas sai välja toodud, et eakatel või vanemal generatsioonil on enamjaolt ühiskonnas passiivne roll, siis eakad ise kinnitasid intervjuudes vastupidist. See on kindlasti teadmine, mis näitab, et tehes järjekindlalt „tööd“ valitud sihtrühmaga on võimalus aktiivsust kasvatada ning saavutada parim võimalik tulemus. Arvestama aga peab, et eakate puhul võib nii muuseumi külastus- kui osalusaktiivsus sõltuda tervisest ja vahel ka ligipääsetavusest.

Eakad oskavad väärtustada kuuluvustunnet ning kokkusaamist ühesuguste huvidega inimestega, mida õpituba nende sõnade kohaselt neile pakub ning mille kinnituseks on soov, nii palju kui vähegi võimalik, võtta osa õpitoa koostamisest. Toetudes järeldustele ja uurimistöö eesmärgile, siis Pärnu Muuseum on õpitoa tegevuste kaudu külastuskohaks, mis kaasab, kõnetab ja innustab erinevaid sihtgrupe, sealhulgas eakaid, märkama, mõistma ja hoidma kultuuripärandit.

Tulemused näitavad, et alahinnata ei saa eakate oskusi, tahtet ning soovi end arendada ja täiendada. Meenutamistegevus on see, mida meeleldi soovitakse ja mis käivitab ajusoppi jäänud mälestusi jagama ning oma aja pärandit väärtustama. Üheks elukestva õppimise lähenemisviisiks on just oma mälestuste meenutamine. Ka muuseumi õpituba ärgitab mälestusi jagama ning seoseid looma enda nähtuga või kogetuga. Kuid kas õpitoa tegevust saab pidada elukesvaks õppeks? See on teema, mis ootab tulevikus uurimist. Meenutamine ei ole muuseumile väärtuslik üksnes sotsiaalse suhtluse loomise eesmärgil, vaid antud tegevust saab muuseum kasutada suulise pärandi kogumiseks. See lähenemine suudab õigustada muuseumi olemasolemist ja täiendada muuseumi mälutööd ehk seda, kuidas maailma tajume, missugust aja lugu kanname ning milline põlvkondadevaheline teadmine meid saadab.

4.2. Muuseum kui kultuuripärandi väärtustaja

Laiemas tähenduses on muuseum kultuuri ajalise pidevuse hoidja ja minevikukogemuse siduja tulevikuga. Hoidmiseks ning sidumiseks on vaja „miskit“ ja selleks saab nimetada kultuuripärandit, mis on isikustatud ja oluline väärtus nii ühiskonna, majanduse kui tulevaste põlvete jaoks.

Kõrvutades intervjuude vastuseid on eakate arusaam ühene, et muuseum on institutsioon, mis aitab kaasa kultuuripärandi väärtustamisele läbi isiklike väärtuste tajumise ning põlvkondadevaheliste sidemete. Pärandi väärtuse mõistmisel nähakse tähtsat rolli just muuseumi õpitoal, mis on aidanud kaasa pärandi määratlemisel ning oma põlvkonna väärtuse tunnetamisel. Toetudes teooriale on intervjuude vastuste põhjal võimalus järeldada, et päranditeema keskmes on väärtuse mõiste ja see, et pärand kuulub meile kõigile. Muuseumi poolt ellu kutsutud õpituba on väärtus, mis aitab nii muuseumitöötajatel kui eakatel endil mõista vanema põlvkonna jaoks olulist pärandit, väärtustada traditsioone ning luua lisandväärtust nii eakate kui muuseumi igapäeva.

Muuseumi kogude täiendamist suulise kui esemelise materjaliga, loetakse nii eakate kui muuseumikolleegide poolt väärtuseks, mis rikastab kultuuripärandit. Eakate annetatud esemetel on muuseumitöötajate sõnul lisandväärtus, mille on tekitanud eakad annetajad ise, kes kuuluvad õpitoa kaudu muuseumi „koosseisu“ ja isikustavad jagatut. Selline vastastikune põimumine, kus tajutakse, et oleme ühiselt pärandit hoidmas ja väärtustamas, annab selge signaali muuseumi jaoks, et tegevused eakatega on õiged suunal ning muuseum on külastuspaik, mis paneb erinevaid sihtrühmi märkama, mõistma ja hoidma kultuuripärandit. Ühiselt tegutsedes ka vastutatakse ühiselt ja just see aspekt suunab kriitiliselt hindama kultuuripärandi hoidmist, seda nii muuseumi kui ühiskonna liikmete poolt.

Oluline on välja tuua, et õpituba on muutnud positiivses mõttes eakate arusaama muuseumist kui pärandihoidjast, pärandi suurema väärtustamise ning muuseumi kui organisatsiooni tegevuste tutvustamise kaudu. Andes ülevaadet muuseumi igapäevatöödest ja tegemistes on muuseumil võimalus muuta vanema põlvkonna mõttemustreid ning luua uusi positiivseid

kogemusi. See on baas, mille alusel hakkavad eakad ise organisatsiooni positiivset kuvandit jagama.

4.3. Kaasamine ja osalus muuseumi tegevustes

Muuseumi „sooviks“ on olla ühiskonnas väärtuslik ja möödapääsmatu osa erinevatele sihtrühmadele. Seega saab nii kaasamise kui osaluse kaudu muuseum pakkuda inimestele meeldivat kogemust või elamust, hariduslikku aspekti ning head enesetunnet. Kaasamine peab toetama nii muuseumi missiooni kui muuseumi eesmärki ning kõik muu on saavutatav õige osalusviisi leidmisega külastajatega suhtlemisel. Eakate osalemine õpitoa tegevustes, ühised väljasõidud ning nende kaasamine osalusprojektidesse lähendavad muuseumit ja kogukonna vanemat põlvkonda omavahel.

Mida enam osaleja projekti panustab, seda suurem on tulemusest saadud positiivne emotsioon ning mõju edasiseks, ehk nii nagu Simon (2010: 188) välja tõi, on osalusviiside erinevused tugevas vastastikus seoses institutsiooni töötajatele ning külastajatele antud omandiõiguse, protsessi kontrolli ja loomingulise väljundiga. Õpituba on julgustanud eakaid erinevates projektides kaasa lööma, kas aktiivse kuulajana, panustava osalisena või koostöötava osapoolena, kuid oluliseks on osutunud siiski isiklik seos osalusaktsiooni teemaga. Samuti on eakatele osalemise puhul määrava tähtsusega just muuseumi poolt selgelt sõnastatud projekti eesmärk ning lõpptulemuse positiivne mõju institutsioonile. Ehkki osalemine nõuab eakatelt külastajatelt omapoolset panustamist, nähakse selles siiski väljundit, mida on uhke esitleda oma perele, sugulastele ja tuttavatele. Lisaks tunnetatakse enda kui kodaniku väärtustamist, kuuludes ühe osana institutsiooni toimetehhanismi, mis innustab õpitoa tegemisi teistele edasi rääkima ning tutvustama. Kui suurel määral eakas kaasamistegevuses osaleb on iga osaleja enda otsus, kuid otsusest peegeldub vastu enesekindlus, julgus ja sisemine valmisolek.

Kuigi teooria osas selgus, et 55-aastaste ja vanemate kaasatus vabatahtlikku tegevusse Eestis on Euroopa Liidu liikmesriikidega võrreldes üks väiksemaid (Kodanikuühiskonna), ei leidnud see kinnitust õpitoa osalejate intervjuudest. Vanema generatsiooni väärtustamine

muuseumi kaasamistegevuste kaudu aitab kaasa oma kogukonna arengule ja erinevatele põlvkondade vaheliste dialoogide tekkimisele. Vabatahtlikus töös nähakse ühise kultuuripärandi kestmisele kaasa aitamist ning sotsialiseerumise võimalust ja panustamist muuseumi igapäevatöösse. Ebakindlust tajutakse tegevustes, mis seotud erinevate tehniliste seadmete ja andmebaasidega. Tekkinud kõhkluste üheks põhjuseks võib olla asjaolu, et just eakam põlvkond on jäänud digiajastul tehnoloogilise lõhe tingimustes kohati eemale või passiivselt kaasatuks.

Intervjuudest eakatega ilmnes, et muuseumi isiklik pöördumine sihtrühma poole ning nende kaasamine tegevustesse on toonud endaga enesekindluse tõusu, kuuluvustunde ja vanema generatsiooni tunnustamise ühiskonna väärtusliku osana, samuti on eakad ise muutunud avatumaks ja julgemaks. Nad on valmis erinevate tegevuste kaudu panustama kaasamisprojektidesse ning osalusaktioonidesse vastavalt oma sisetundele ja arusaamale toimuva eesmärgist ning lõpptulemusest. Kuigi on võimalik, et kaasamise puhul jääbki osalejate jaoks eesmärk algul pisut arusaamatuks või segaseks, ei ole see vähendanud huvi ega osalust. Õpitoa baasil saab väita, et sotsiaalse suhtluse juures on oluline korrapärasus ja lihtsus, mitte niivõrd sagedus või ülepingutatud keerukus. Seda kinnitab tekkinud vastastikune usaldus ja eakate siiras soov muuseumile tuleviku suunal – jätkata õpitoaga.

Osalemise aluseks on osaleja töö väärtustamine, mida muuseumitöötajad on välja näidanud suunatud tänu ja tähelepanuga, nii meelespidamiste või väikest maitseelamuste näol. Muuseumitöötajate hinnangu kohaselt on eakad väärtuslik põlvkond, oma oskuste, kogemuste ja teadmistega, kuid süsteemne ja fookuseeritud keskendumine sihtrühmale laiemalt on nende silmis puudulik. Õpituba toimib nii meeldiva külustus- kui kohtumiskohana, kuid peale õpitoa ei toimu muuseumis rohkem otseselt vanemale generatsioonile suunatud üritusi. Muuseumi poolt puudub eakate kaasamiseks teadvustatud valmisolek ja järjepidevus ning eakad moodustavad ühe „juhusliku“ osa küllastajatest. Võrreldes eakate ja muuseumitöötajate intervjuude vastuseid, siis eakad ise puudujääke muuseumi tegutsemistes ei näe ning rahulduvad pakutavaga, mis minu hinnangul viitab enesekriitilisele noodile ning kitsaskohtade teadvustamisele muuseumi poolt. Samuti nähakse ka tulevikus eakate rakendamist vabatahtlikena nii muuseumi igapäevatööst kuni näituste kaastööni välja. Selline tegevus vajab nii materiaalseid, aja- kui inimressursse, mille

olemasolu täna muuseum kõikides aspektides garanteerida ei saa, kuid hetke seisust arvestades on võimalus kasvõi osaliselt mõned tegevused käima lükata.

Mida muuseumil tulevikus rakendada tuleks on ideekorje järgnevate õpitubade teemade osas ning vahetu tagasiside küsimine, kas küsitluslehtede või suuliste vestluste kaudu. See võimaldab sügavamalt mõista eakate ootusi ja vajadusi ning kaardistada muuseumi jaoks nende valmisolek oma panuse andmiseks mäluasutuse igapäevatoos, mis omakorda näitab, et Pärnu Muuseumi visioon ei ole pelgalt kirjapandu, vaid täidab oma eesmärgi.

Edaspidi võiks mõelda ka valdkondade ülesele tööle ehk koostööle tervishoiu ja sotsiaaltoetuste sektoritega. Selline lähenemine võiks olla kasulik Pärnu linna haldusorganite omavahelise info jagamise seisukohalt, aidata kaasa võrgustiku arendamisele ning ühendada elanikele mõeldud teenuseid üldisemalt.

KOKKUVÕTE

Muuseum peab oma külastajate mõistmiseks olema meeldiv mitmekihiline paik, mis kõnetab erinevaid sihtrühmi mitte ainult passiivselt, vaid astudes külastajatega dialoogi. Tänapäevane muuseum liigubki suunal pakkudes külastajatele lisaks silmailule võimalust olla kaasatud muuseumi igapäevaellu.

Magistritöö keskendus eakatele ja nende kaasamisele muuseumis ning lähtus Pärnu Muuseumi visioonist, et muuseum kaasab, kõnetab ja innustab erinevaid sihtrühmi märkama, mõistma ja hoidma kultuuripärandit. Magistritöö eesmärgiks oli analüüsida Pärnu Muuseumi õpitoa „Väärilikalt pärandatud lood“ juba toimunud õpitubade ja nende väliste kohtumiste baasil muuseumiosaluse viiside rakendamist ning õpitoas osalejate arusaamu ja kogemusi. Lisaks sellele uurisin, millist väärtust saab õpitoa kaudu eakas ise ja millist väärtust saab õpitubade korraldamisel kohalik muuseum oma paikonna inimestelt. Ühtlasi soovisin teada saada, mis vajaks Pärnu Muuseumi töös eakate sihtgrupiga muutmist või parendamist.

Uurimisküsimustest lähtuvalt kasutasin andmete kogumiseks meetoditena poolstruktureeritud ja struktureerimata intervjuud, täiendavalt analüüsisin Pärnu Muuseumi dokumente ja tuginesin oma kogemusele õpitubade läbiviijana. Valitud andmekogumismeetod - intervjuu - õigustas end, kuna isiklik pöördumine ja silmast-silma kohtumine on eakate jaoks oluline. Samuti võimaldas see selgitada või täpsustada termineid ning hoida teemat fookuses. Kaasamist õpitoa tegevustesse analüüsisin reflekteeriva praktikuna tuginedes Nina Simoni osalemise viisidele. Antud lähenemine andis hea tagasisaate juba toimunud õpitubadele ning võimaldas jooksvalt muuta või parendada uusi kohtumisi. Lisaks on olnud osalusviisid heaks õppimiskohaks, kuidas muuta eakate kui sihtrühmaga suhtlemine muuseumi jaoks harjumuspäraseks, et seeläbi täita muuseumile seatud ülesandeid ja eesmäärke.

Sooviga lähendada organisatsiooni ja külastajaid omavahel selgus, et Pärnu Muuseum on astunud samme asumaks dialoogi kohaliku kogukonna eakatega. Nii näevad eakad, kui muuseumi (õpitoa)külastajad, muuseumit meeldiva sotsiaalse institutsioonina, mida soovitakse külastada, kus tekib positiivne emotsioon ning mis annab võimaluse kogeda gruppi kuulamise tunnet ühesuguste huvidega eakaaslastega. Tekkinud kuuluvustunne on väga oluline aspekt inimvajaduste hierarhias, väljendades õpitoa eakate vajadust kuuluda liikmena mõnda enda jaoks olulise rühma koosseisu ning tunda, et sinust hoolitakse. Eakate kaasamise vaatenurgast lähtuvalt on õpituba loonud võimaluse – nii eakate endi kui muuseumi jaoks – vanema generatsiooni tunnustamiseks ühiskonna väärtusliku osana. Kogukond saab eksisteerida ilma muuseumita, kuid muuseum kogukonnata ei saa. Muuseum kultuuripärandi institutsioonina on aidanud kogukonna eakatel väärtustada vanema põlvkonna traditsioone ning luua lisandväärtust eakatele aga ka muuseumi igapäevaellu. Loodud kogemus on hea nurgakivi, mille alusel eakad ise jagavad edasi muuseumi positiivset kuvandit.

Kaasamine peab toetama nii muuseumi missiooni kui muuseumi eesmärki ning kõik muu on saavutatav õige osalusviisi leidmisega külastajatega suhtlemisel. Mida rohkem panustatakse, seda suurem on positiivne emotsioon ning mõju edaspidistele tegutsemistele. Sõltudes eakate isiklikust seosest teemaga ning arusaadavast lõppeesmärgist on kaasamine ja osalus muuseumi tegevustes julgustanud õpitoas osalejaid ka muuseumi teistes projektides erineva aktiivsusega kaasa lööma. Üheselt joonistus välja, et eakad on valmis kultuuripärandi tegevustesse oma panust andma, osaledes muuseumi üleskutsel erinevates projektides, tehes vabatahtlikku tööd, et aidata kaasa kultuuripärandi kestmisele või täiendades suulise ja esemelise materjaliga muuseumi kogusid ning tuues muuseumisse teisi külastajaid, kellele on soov näidata oma töö tulemust.

Kuna eakate sihtrühmale Pärnu Muuseumis midagi muud konkreetselt ei korraldata, saab tulemustesse kriitiliselt suhtuda. Samas pakub antud uurimus lähtekoha, millele tuginedes on Pärnu Muuseumil võimalus kavandada edasisi tegevusi. Näiteks küsida tagasisidet, et mõista eakate ootusi ning vajadusi, teostada ideekorjet uute õpitubade teemade osas või kaardistada eakate valmisolekut muuseumi igapäevatoosse panustamiseks. Toetudes järeldustele ja uurimistöö eesmärgile, siis Pärnu Muuseum on õpitoa tegevuste kaudu

külastuskohaks, mis kaasab, kõnetab ja innustab erinevaid sihtgruppe, sealhulgas eakaid, märkama, mõistma ja hoidma kultuuripärandit. Ühtlasi on õpitoad muuseumi kui sotsiaalse institutsiooni heaks näiteks.

Edaspidi oleks kindlasti kasulik võrrelda Pärnu Muuseumi õpitubade korraldust ja selles osalejate kogemusi eakate kaasamisega teistes Eesti muuseumides, samuti saaks õpitoa tegevust käsitleda elukestva õppe kontekstis.

KASUTATUD ALLIKAD

- Arnstein, Sherry. R 1969. *A Ladder Of Citizen Participation*. Journal of the American Planning Association, vol 35: nr 4, 216 – 224.
- Colomer, Laia ja Christen Lee Erlingsson 2018. *Use of cultural heritage to enhance older people's wellbeing*.
<https://www.researchgate.net/publication/329643497> *Use of cultural heritage to enhance older people's wellbeing* (vaadatud 27.11.2020).
- Dahlgren, Peter 2006. *Civic Participation and practices: Beyond „deliberative democracy“*. Researching Media, Democracy and Participation. The Intellectual Work of The 2006 European Media and Communication Doctoral Summer School. Toim Nico Carpentier; Pille Pruulmann-Vengerfeldt; Kaarel Nordenstreng; Maren Hartmann; Peeter Vihalemm; Bart Cammaerts. Tartu: Tartu University Press, 23-34.
- Fleming, David 2005. Creative space. *Reshaping Museum Space: architecture, design, exhibitions*. Toim Suzanne Macleod. London; New York : Routledge, 53-61
- Hartman, Hope 2010. *A Guide to Reflective Practice. For New and Experienced Teachers*. New York: McGraw Hill Higher Education.
- Hinsberg, Hille ja Urmo Kübar 2009. *Kaasamise käsiraamat ametnikele ja vabäihendustele*. Tallinn: Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit.
- Hovi-Assad, Pia 2017. *The Role of the Museum in an Ageing Society*. Museum International 271-272: lk 84-97.
- Hsieh, Hui-Jong 2010. *Museum lifelong learning of the aging people*. *Procedia Social and Behavioral Sciences* 2 (2010), 4831–4835.
<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1877042810008190> (vaadatud 18.11. 2020).
- Illing, Eveli ja Reesi Lepa 2005. *Kaasamisvormid: ülevaade ja kasutusvõimalused*. Tallinn: Praxis.

- Konsa, Kurmo 2016. *Vaimse pärandi säilitamine: infoökoloogiline vaade*. Ajalooline Ajakiri, 2016, 2 (156). Tartu: Ajalookirjanduse Sihtasutus Kleio, 265–282.
- Konsa, Kurmo 2017. *Kuidas tekib pärand? Pärandiloome protsess kultuuri ja looduspärandi näitel*. Ajalooline Ajakiri, 2017, 4 (162). Tartu: Ajalookirjanduse Sihtasutus Kleio, 493-513.
- Lagerspetz, Mikko 2004. *Kodanikuühiskonna lühisõnastik*. Tallinn: Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaud.
- Lepik, Krista 2014. *Kuidas sihtrühmi ja sidusrühmi määratleda? Osalus muuseumides*. Tartu: Eesti Rahva Muuseum, 55-59.
- Lepik, Krista; Pille Pruulmann-Vengerfeldt ja Pille Runnel 2014. *Külastajad, kasutajad, auditooriumid: inimeste kontseptualiseerimisest muuseumis*. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat 57. Tartu: Eesti Rahva Muuseum. 97-115.
- Lotina, Linda 2014. *Osalustegevuste analüüs Läti muuseumides*. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat 57. Tartu: Eesti Rahva Muuseum. 76–95.
- Morphy, Howard ja Robyn McKenzie 2022. *Museums, Societies and the Creation of Value*. London, New York: Routledge.
- Pruulmann-Vengerfeldt, Pille ja Pille Runnel 2010. *Muuseumikommunikatsioon ja kultuuriline osalus Eesti Rahva Muuseumis*. Eesti Rahva Muuseumi aastaraamat 53. Tartu: Eesti Rahva Muuseum. 119-132.
- Sandell, Richard 2003. *Social inclusion, the Museum and the dynamics of sectoral change*. University of Leicester Open Journals. Museum and Society; Vol 1, No 1 (2003). 45-62.
- Simon, Nina 2010. *The Participatory Museum*. Santa Cruz, California: Museum 2.0.
- Vetrano, Annette 2016. *Why do I need to become a reflective practitioner?*
<https://medium.com/@annette.vetrano/why-do-i-need-to-become-a-reflective-practitioner-b54fa9739c3a> (vaadatud 25.03.2022).
- Õunapuu, Lembit 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Võrguteavik. Tartu: Tartu Ülikool.
http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/36419/ounapuu_kvalitatiivne.pdf (vaadatud 07.03.2022).

21. sajandi 2006 = 21. sajandi Eesti muuseumid. Arengupõhisuunad 2006–2015. 2006.
Tallinn. <http://sportdocbox.com/Olympics/70056867-21-sajandi-eesti-muuseumid-arengu-pohisuunad.html> (vaadatud 27.03.2022).
- Aktiivsena vananemise 2013 = Aktiivsena vananemise arengukava 2013–2020.
Sotsiaalministeerium, 2013. Tallinn. https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Sotsiaalhoolekanne/Eakatele/aktiivsena_vananemise_arengukava_2013-2020.pdf (vaadatud: 23.11.2020).
- Eesti Rahvakultuuri Keskus. <https://rahvakultuur.ee/vkp/> (vaadatud 25.03.2021).
- Muuseumide ja raamatukogude = Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekülastajate uuring. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, 2018.
<https://www.kul.ee/media/335/download> (vaadatud 30.10.2020).
- Eesti muuseumite = Eesti muuseumite külastamine ning külastuste ajendid. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus, 2020.
https://static.visitestonia.com/docs/3618642_muuseumite-kylastamine-ajendid-muuseumikaart-2020-eas.pdf (vaadatud 30.10.2020).
- International Association for Public Participation (IAP2).
<https://www.iap2.org/mpage/Home> (vaadatud 11.11.2020).
- IAP2 Spectrum of Public Participation 2018.
https://iap2.org.au/wp-content/uploads/2020/01/2018_IAP2_Spectrum.pdf
(vaadatud 09.01.2022).
- ICOM = International Council of Museums.
<https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>
(vaadatud 09.01.2022).
- ICOM Eesti = International Council of Museums Eesti.
<http://icomeesti.ee/muud-icomi-dokumendid/muuseumidefinitioon> (vaadatud 09.01.2022).
- Kodanikuühiskonna = Kodanikuühiskonna programm 2021-2024. Siseministeerium 2020.
Tallinn. <https://www.siseministeerium.ee/kodanikuuhiskonna-programm-2021-2024> (vaadatud 17.01.2021).

Muinsuskaitseamet.

<https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/kultuuriparand-eestis/muuseumid-eestis>
(vaadatud 01.11.2020).

Muuseumiseadus. Riigi Teataja, 2013. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019103>
(vaadatud 01.11.2020).

SA Pärnu Muuseum. <http://www.parnumuuseum.ee/et> (vaadatud 25.03.2021).

SA Pärnu Muuseum arengukava 2018-2022.

http://media.voog.com/0000/0041/5968/files/arengukava%202018-2022_K%C3%95IGE%20VIIMANE.pdf (vaadatud 25.03.2021).

OSKA = Tööjõuvajaduse seire- ja prognoosisüsteem OSKA 2019. Uuringuaruanne.

Tulevikuvaade tööjõu- ja oskuste vajadusele – kultuur ja loometegevus I: etenduskunstid, käsitöö, museoloogia, muusika, raamatukogundus, sport. Tallinn: SA Kutsekoda

Statistikaamet. <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/valdkonnad/kultuur/muuseumid>
(vaadatud 01.11.2020).

UNESCO. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.

<https://ich.unesco.org/en/convention> (vaadatud 11.11.2020).

LISAD

LISA 1 - Statistikaameti andmetel demograafilised näitajad. Elada jäänud aastaid meestel ja naistel seisuga 2020. a.	80
LISA 2 - Statistikaameti andmed, muuseumikülastajate arv (tuhat) aastatel 2010-2019.	81
LISA 3 - Õpitoas osalejate ja muuseumitöötajate lapsepõlve fotode koopiatest loodud pildipilv näitusele „Lapsepõlv Pärnus. Tritsud, tukikas ja Miki Hiir“ (ülal). Külastajate fotokoopiatega täiendatud pildipilv näituselt (all).	82
LISA 4 - Sherry R. Arnstein. Kodanike osalemise redeli kaheksa astet.	83
LISA 5 - Intervjuu kava eakatele	84
LISA 6 - Intervjuu kava muuseumitöötajatele	86

Statistikaameti andmetel demograafilised näitajad. Elada jäänud aastaid meestel ja naistel seisuga 2020. a.

RV045: ELADA JÄÄNUD AASTAD | Sugu, Vanus ning Aasta

		2020
Mehed	60	19,11
Naised	60	25,06

Statistikaameti andmed, muuseumikülastajate arv (tuhat) aastatel 2010-2019.

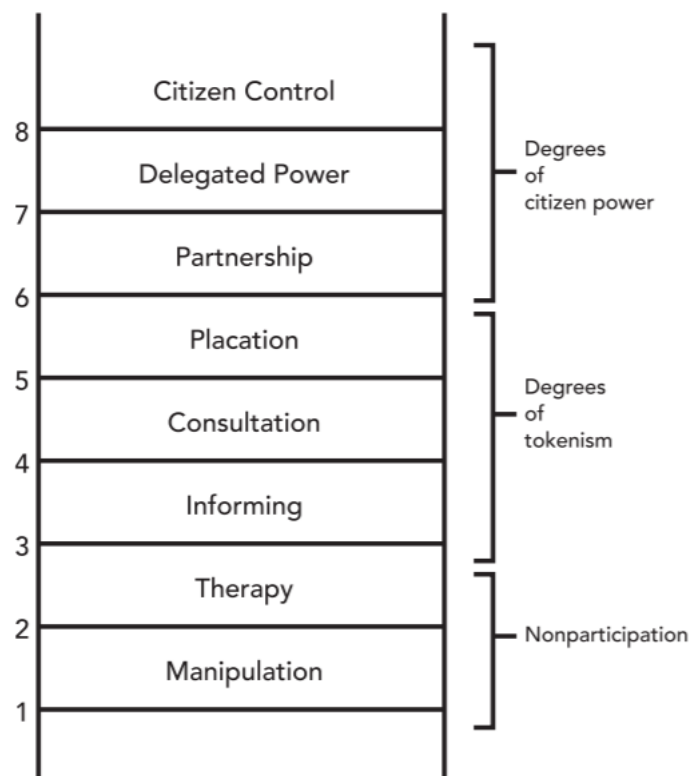
KU05: MUUSEUMID | Näitaja ning Aasta

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Külastused, tuhat	2 251	2 776	3 040	3 324	3 397	3 252	3 455	3 503	3 383	3 514

Õpitoas osalejate ja muuseumitöötajate lapsepõlve fotode koopiatest loodud pildipilv näitusele „Lapsepõlv Pärnus. Tritsud, tukikas ja Miki Hiir“ (ülal). Küllastajate fotokoopiatega täiendatud pildipilv näituselt (all).

Sherry R. Arnstein. Kodanike osalemise redeli kaheksa astet.

Intervjuu kava eakatele

Kas Pärnu Muuseum koos oma allüksustega suudab olla külastuspaik, mis kaasab, kõnetab ja innustab eakaid, märkama, mõistma ja hoidma kultuuripärandit? Eesmärgiks on analüüsida ja selgitada välja juba toimunud õpitoa „Väärilikalt pärandatud lood“ kohtumiste ja nende väliste ürituste ning tegevuste baasil, osalemisviiside rakendamist Pärnu Muuseumis ja osalejate poolset vaadet ning võimalusel kaardistada eakate poolne nn potentsiaal muuseumi projektidesse.

I osa - Kuidas eakad ise õpituba näevad ja mida sellest arvavad? Millised tunded ja mõtted peegelduvad nende vastustes?

- Oled üks muuseumi õpitoas osalejatest. Kuidas Sulle õpitoa kohtumised meeldivad? Mis tundeid need õpitoad on Sinus tekitanud?
- Vaadates tagasi kohtumistele, muuseumis või muuseumist väljapoole kõikide hooegade vältel.
 - Millised õpitoad või käigud Sind enim on kõnetanud? Miks?
 - Millist enda jaoks olulist teadmist või elamust tahaksid kindlasti mainida? On olnud midagi üllatavat?
 - Millest on neil kohtumistel Sinu jaoks puudu jäänud?

II osa - Mida saavad eakad läbi tegevuste ning kooskäimiste õpitoas? Millest see sõltub?

- Mis on need tegevused, mida kokkusaamistel õpitoas naudid? Miks?
- Mida need tegevused ja kooskäimised Sulle andnud on? Mida enda jaoks kasulikuks pead? Palun põhjenda või laienda oma vastust.
- Mis paneb Sind õpitoas aktiivselt kaasa tegutsema? Mis on Sind takistanud aktiivselt tegutsemast?
- Kas on midagi, mis kohe üldse ei ole õpitoas meeldinud? Kui „jah“, siis palun too mõni näide.

III osa - Missugust väärtust lisab õpituba eakate silmade läbi muuseumile ja kuidas muuseum saaks enda huvidest lähtuvalt eakaid kaasata?

- Kas näed end pigem õpitoas info saajana kui infovahendaja või kaasa rääkija rollis? Miks?
- Mis Sa arvad, kuidas muuseum saaks eakaid õpitoa tegevustesse rohkem kaasa tõmmata? Kuidas saaks seda Sinu arvates teha?
- Kuidas võiks muuseum kaasata eakaid õpitubade planeerimisse? Oleksid Sa ise valmis tulema muuseumisse ja kaasa mõtlema uute töötubade teemade ja tegevuste väljatöötamisel?
- Millist väärtust Sinu nägemuse järgi muuseum õpitoa tulemusena saab? Palun põhjenda oma valikut.

IV osa - Lõpetuseks

- Kuidas on need õpitoad muutnud või siis mõjutanud Sinu arusaama muuseumist kui pärandihoidjast? Põhjenda palun.
- Kokkuvõttes intervjuud, kas sooviksid veel midagi omalt poolt selle teemaga seoses lisada?

Intervjuu kava muuseumitöötajatele

Kas Pärnu Muuseum koos oma allüksustega suudab olla külastuspaik, mis kaasab, kõnetab ja innustab eakaid, märkama, mõistma ja hoidma kultuuripärandit? Eesmärgiks on analüüsida ja selgitada välja juba toimunud õpitoa „Väärικalt pärandatud lood“ kohtumiste ja nende väliste ürituste ning tegevuste baasil muuseumi poolset vaadet õpitoast ning panna kirja, millist väärtust muuseum ise õpitoa läbi saab.

Intervjuu suund/kava

Arendusjuht

- Mõeldes, et vananev elanikkond on muuseumile pigem võimalus kui koorem. Kuidas on muuseumi ja õpitoa eakate vaheline tegevus arenenud?
- Kuidas hindad praegu Pärnu Muuseumi tegevust seeniorite suunal üldisemalt?
- Suund tulevikku - milline valmisolek on muuseumil eakate kaasamiseks?
- Millist väärtust muuseum õpitoa tulemusena saab?

Koguhoidja/näituste koostaja

- Juba toimunud näitustele toetudes – millist (lisand)väärtust on eakad neile loonud?
- Näituse sisuloome ehk koostöö, tulevikus (näituse)projektide loomine ehk kaasloov ja näituse pinna pakkumine ehk majutatud – kuivõrd oluline on planeerida ja ellu viia väljapanekuid koos kohaliku eakama elanikuga?

Peavarahoidja

- Õpitoa tulemusel on osaliselt eakad võtnud initsiatiivi, osaleda muuseumi ühiskondlikus tegevuses - esemed kogudesse, vabatahtliku töö ehk koostöö. Kui oluliselt on see muutnud muuseumi kui pärandihoidja sisu?
- Vabatahtlik töö – digiteerimine, mille tulemusel muutuvad objektid (museaalid) nähtavaks. Kuidas näed eakate potentsiaali vabatahtlikus töös, näiteks digiteerimisse?

- On tõenäoline, et lisaks tööle annab tegevus eakatele ka „gruppi“ ehk muuseumiperre kuulumise tunnet?!

Muuseumipedagoog

Kantar EMOR 2018. aasta „Muuseumide ja raamatukogude külastajate ja mittekuulajate uuringu“ põhjal selgus, et üks põhjus muuseumi külastuseks on huvitav ajasisustus. Mismoodi Sina “väidet” õpitoa kontekstis näed?

- Kaasamise eesmärgiks on aga koostöö ja toetus. Kuidas hindad praegu Pärnu Muuseumi tegevust seniorite suunal üldisemalt?
- Eakatele pakumine – rahulolu või tagasiside küsimustik, mis annab võimaluse ettepanekuks ja välistab ilmaaegsed nurinad. Mida sellest arvad?

SUMMARY

Inclusion of the elderly in the cultural heritage activities – an example of a workshop of Pärnu Museum

The general museum image has remained unchanged for years being a classical display with “Do not touch” (the artefacts) signs or other boundaries potentially preventing the enjoyment of a museum visit. Current trends though, offer opportunities for greater involvement in museum activities, not merely looking at the artefacts. However, unfortunately elderly visitors have gone unnoticed at the museum's doorstep, as confirmed by the study "Visiting Estonian museums and drivers of visits" (2020), which states that the main group of non-visitors are people aged 75+.

Inclusion aims to enable all members of society to participate actively in all aspects of life. In the past, inclusion in Estonian museums has been studied from the perspective of museums. In his doctoral thesis on the Estonian National Museum, "Transformations of Museum-Embedded Cultural Expertise" (2013), Taavi Tatsi examined the role of modern museums as places for new experiences, including engagement, where people are increasingly in dialogue and acting as co-thinkers or merely conventional places for museum objects. Inclusion projects and models of inclusion that different Estonian museums have utilised and which models have been most widely applied were analysed by Kätlyn Metsmaa in her master's thesis on "Inclusion in Estonian museums: barriers and opportunities" (2015).

In her article "The Role of the Museum in an Ageing Society" (2017), Pia Hovi-Assad, Master of Philosophy outlines her research results which focussed on the initiatives of Pori City's museums serving the elderly (Pori Art Museum, Satakunta Museum) and the activities linking Pori's museums with the needs of the elderly living in the suburb of Sampola.

Pärnu Museum was founded in 1896 by the Pärnu Society for the Study of Antiquities³², (an association of Baltic German citizens interested in history, whose aim was to study and preserve local history), is the object of this research. The museum has been operated as both a state-owned organisation and a foundation (Pärnu Museum website) and as stated in the vision outlined in the document "Development Plan 2018-2022", the museum and its subdivisions provide the best overview of the history and cultural history of Pärnu County, being the most preferred place to visit, attracting and inspiring different target groups to notice, understand and preserve heritage, and being an important provider of knowledge-based educational programmes for primary and general education institutions and adults to promote lifelong learning. Pia Hovi-Assad's article prompted the author to explore what links Pärnu Museum has forged with the older generation and what activities the museum can offer for the elderly.

The opportunities for involvement in workshops that Pärnu Museum offered to the elderly were explored through analysis of the implementation of participatory methods and the participants' perceptions based on the workshops and external meetings that had taken place and, if possible, to map the so-called potential of the elderly in the museum's activities and what could be improved or changed in the museum's initiatives. The experiences were also analysed and perceptions of older people about the workshop and their value to the older people themselves and what the local museum gets from the workshop and from the people in its local area was explored.

The aim of the research was based on the vision of the document "Pärnu Museum Development Plan 2018-2022" which states that: "Pärnu Museum can be the most preferred place to visit, which engages, speaks to and inspires the elderly to notice, understand and preserve cultural heritage". The Master's thesis focused on engaging the elderly in order to find answers to the questions:

- How do the elderly themselves perceive the workshop, what do they think of it and what do they themselves gain through the activities and interactions?
- How can the museum engage older people in ways relevant to their interests?

³² In German *Pernauer Alterthumforschende Gesellschaft*

- What value does the museum derive from the workshop?

Data was collected through structured interviews, a choice justified since personal contact and face-to-face meetings proved to be important for older people. It also allowed clarification or refinement of terms and maintenance of focus. Involvement in the workshop was analysed as a reflective practice based on Nina Simon's ways of participation. This approach provided a good retrospective view of the workshops that had already taken place, and allowed for the ongoing modification or improvement of new sessions. In addition, the participatory methods have been a good learning point for the museum on how to make interaction with the elderly as a target group a habit for the memory institution, in order to fulfil the tasks and objectives set for the museum.

With a desire to bring the organisation and visitors closer together, it became clear that Pärnu Museum has taken steps to engage in dialogue with the elderly in the local community. Thus, the elderly, as (workshop) visitors, see the museum as a pleasant social institution that they want to visit, where positive emotions are generated and which give them the opportunity to experience a sense of belonging to a group of like-minded peers.

As a cultural heritage institution, the museum has helped the elderly to appreciate the traditions of the older generation and to create added value for older people, but also for the daily life of the museum. The pleasant experience created is a good foundation upon which the elderly themselves share a positive image of the museum.

Inclusion must support both the museum's mission and its purpose, and everything else can be achieved by finding the right way to engage with visitors. It was clearly evident that older people are willing to make a valuable contribution to cultural heritage activities: by participating in various projects at the museum's invitation, by volunteering to contribute to the preservation of heritage, or by adding to the collections with oral and physical materials, and by bringing visitors through the museum door who are keen to see the result of their 'work'. From the point of view of the involvement of older people, the workshop has brought

with it, both for the older people themselves and for the museum, recognition of the older generation as a valuable section of society.

A community can exist without a museum, but a museum cannot exist without a community. Since nothing else is specifically targeted for the elderly in the museum, the results should be viewed critically. At the same time, the result provides a starting point with which the museum can plan further activities. The study has provided useful information for Pärnu Museum, but may also be of interest in planning new initiatives for other museums in Estonia in general.

Based on the findings and the aim of the research, Pärnu Museum, through the activities of the workshop, is a place that engages, speaks to and inspires different target groups, including the elderly, to notice, understand and care for cultural heritage.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Piret Pedanik

(sünnikuupäev: 09.09.1970)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose pealkirjaga „Eakate kaasamine kultuuripärandi tegevustesse – Pärnu Muuseumi õpitoa näide“, mille juhendaja on Ester Bardone,
 - 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
 - 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 17.05.2022